

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

DECEMBRIE 2013

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

DECEMBRIE 2013

SUMAR

decembrie

2013

4 Să nu lăsăm doar
timpul să ne schimbe

B. ȘTEFĂNESCU
DELAVRANCEA

5 Românii și-au zis
dintotdeauna români

I.-A. POP

10 1 Decembrie,
între solemnitate
și fasole la cazan
Ce reține mass media

A. MATEI

14 Poveștile
Arcului de Triumf

C. P. BUTUMACI

**ȘI-AM PORNIT
LA COLINDAT**

15 Bradul de Crăciun
*De la brutarii din Freiburg
până azi*

D. MIHALCEA

19 Altfel despre
25 Decembrie

F. DOLGHIN

23 Bușteanul, Țapul
și mistrețul de Yule
*Mitologia nordică
a Crăciunului*

D. PIȚIGOI

26 A fost odată
ca niciodată...
Pițărăii

G. ROȘU

29 Dragostea
cifrelor (românești)
cu literele (poloneze)
*Petre Sergescu –
Marya Kasterska*

B. NICOLESCU

EXCLUSIVITATE

33 Război rece
cu oameni cu zâmbete calde
*Correspondent de presă
la Conferința de la Geneva,
1955*

G. GARCIA MARQUEZ

45 Valev, un nedreptățit
T.A. POKIVAILOVA

38 „Să nu vă fie frică!”
*Spaima sfârșitului lumii,
ca instrument de guvernare*
C. T. DRAGOMIR

41 Urmașii
lui Neagoe Basarab
*Prima acțiune
de luptă reală postbelică
a armatei române*

R. DOBRIȚOIU

magazin istoric

Anul XLVII – serie nouă – nr. 12 (561)

decembrie 2013

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

I Andrea Del Verrocchio (sculptor, pictor și aurar vestit, 1435-1488) a trăit și creat la Curtea lui Lorenzo Magnificul, care i-a fost prieten și protector. Leonardo da Vinci și Pietro Perugino și-au început cariera lucrând în atelierul lui Verrocchio. Tabloul *Fecioara cu pruncul și doi îngeri* a fost pictat de Verrocchio între anii 1476-1478 și are o poveste aparte. Maestrul a început lucrarea, a pictat pe Fecioara Maria și apoi pe îngerul din stânga, cel purtător de crin, simbol al purității Fecioarei, și, ocupat fiind cu munca de sculptor și cea de aurar, l-a însărcinat pe învățăcelul său Lorenzo di Credi să-i picteze pe Pruncul Iisus și pe îngerul din dreapta. Multă vreme tabloul a fost atribuit lui Lorenzo di Credi, diferențele fiind insesizabile. Astăzi, poate fi admirat la National Gallery, Londra

2 O acuarelă de secol XVIII, dintr-un album ce înfățișează tipuri și costume din Transilvania și Țara Românească, intitulată „O tânără din Valahia”. Se folosește aceeași formulă pentru a-i desemna pe românii de pe un versant și celălalt al Carpaților: valah, Valahia

3 Joseph Fouché (1759-1820), ministru francez al Poliției sub Directorat, Consulat, apoi în timpul Imperiului i-a fascinat pe istorici și romancieri ca personaj, prin cariera lui: o suită de intrigi și trădări. Napoleon îi acorda în 1809 titlul de duce d'Otrante, iar în același an ministrul complota împotriva lui. De aceea posteritatea nu i-a fost favorabilă lui Fouché. Nicio stradă din Franța nu-i poartă numele (tablou de Edouard-Louis Dubufe, aflat la castelul de la Versailles)

4 Miniatură dintr-o Evanghelie de la mănăstirea georgiană Jurchi, din secolul al XV-lea, înfățișându-l pe regele Solomon primind daruri. Regele ar fi spus că frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
George Damian,
Cristina Păiușan-Nuică
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III, 285,
287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța
poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

MIZERIA - UN DASCĂL PERICULOS

BARBU ȘTEFĂNESCU DELAVRANCEA

Domnilor Deputați,
Vă mărturisesc că nu m-am mirat dacă ieri a ținut discuțiunea atât de mult. Ministerul Instrucțiunii Publice este, după părerea noastră, cel mai important minister și cred că suntem toți de aceeași părere la acest departament aveți pe cel mai prețios ministru. Religia, moravurile, cultura, progresul, direcțiunea generală a instrucțiunii publice, iată atâtea subiecte asupra cărora se pot desfășura dezbateri vii și importante, asupra cărora putem discuta și astăzi fără a crede că am abuzat de cuvânt.

Nu mă voi opri astăzi asupra acestei cestiuni. Voiu evita de a mi se răspunde și mie: „D-ta concepi poporul în felii“. Vezi că sunteți dispuși a ne atribui gândul că voim a despica neamul românesc, ca și cum patria noastră s-ar putea lua în brațe, ca un frumos vas de marmură, pentru a putea fi trântit și sfărâmat în bucăți.

Cât pentru istorie... o! Istoria nu se reface așa de ușor! Ea nu atârână de la voințele d-lor Cuza și Dobrescu, dar nici de la placul d-lui Filipescu. Pentru morții cei mari istoria este făcută deja, este încheiată și nu o putem noi micșora sau mototoli, din ură și din interes, chiar dacă patimile ar fi servite de geniu. Verdictele istoriei nu se sfarmă de noi cei mici, de noi epigonii.

Dar dacă sincer i s-a părut d-lui Filipescu că istoria s-a clătinat din claritatea ei, să treacă peste această impresie, căci este o iluzie; să treacă peste istoria făcută de alții și de demult și să se oprească la istoria pe care o facem noi astăzi. Îl rog să se uite bine în prezent. E de gândit. E de studiat [...]

Asupra unui punct suntem de acord, d-le ministru. Nu pot tăgădui adevărul. Cum, d-le Dobrescu, cum d-le Cuza, ați susținut d-voastră

că noi, 50 de ani, n-am făcut niciun pas înainte? Ar fi posibil aceasta? De 50 de ani tragem neconținut din greu întunericului spre a răzbi în orizontul civilizațiunei, și am rămas tot pe loc, tot unde eram acum o jumătate de secol? Toate efortările noastre s-au pierdut? Toți pașii noștri au alunecat înapoi? Energia noastră s-a topit fără urme? Nu. Conștiința noastră se revoltă la o asemenea idee. Dacă am crede că 50 de ani am stat pe loc, ar trebui să credem că suntem osândiți la peire. Astăzi, sub puternicul avânt al unei civi-

lizațiuni generale, niciun popor nu poate sta pe loc. Chiar de ne-am înțesa să ne oprim din mersul progresiv, am fi împinși cu de-a sila înainte [...]

Timpul este marele factor cultural, după cum este și marele agent geologic. Timpul, încetul cu încetul, dar sigur și neconținut, preface tot. El pilește cele mai tari muchii de cremene; el netezește suprafețele accidentate, umple văile, schimbă cursurile apelor și preface întreaga scoarță a pământului. Și credeți d-v. că unei asemenea forțe poate rezista voința unor clase sau a vreunei bănci ministeriale? Și credeți d-v. că nu a schimbat și nu va schimba neconținut aspectul României? Da, timpul va împrăști lumina pretutindeni și va îndulci moravurile politice cari revoltă conștiința publică. Și când dl. Carp constata, cu un fel de răsfăț nepermis, că mizeria este marele dascăl care va deștepta populația rurală, d-sa uită că mizeria este un dascăl periculos, care poate revolta masele contra aceloră cari refuză a merge în tactul timpului [...]

(*Lumină tuturora*, București, Tipografia „Voința națională“, 1895; discurs pronunțat în ședința Camerei din 17 martie 1895)

50 Într-o atmosferă
caldă, tovarășească...
*Confruntarea Hrușciov –
Dej din 1963*

E. DRAGOMIR

56 Conspirația robelor
stacojii
*Complot împotriva Papei
Leon al X-lea*

C. ȘENCHEA

ENIGME ALE ISTORIEI

60 Otrăvitele
„secreturi“ muscălești
M. CAZACU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

ISTORICI PE CARE I-AM CUNOSCUȚ

66 Radu Florescu
C. MUȘETEANU

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

68 Năpasta
din martie 1945

G. FILITTI

72 Doi stâlpi
ai Maiestății Sale
Povestea M15 și M16

C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

76 Spune-mi ce
denivelări ale craniului ai
și îți spun cine ești
T. STĂNESCU-STANCIU

PASTILA DE CUVINTE

80 Mangărul popii
M. SALA

82 Trăgând cu urechea
la bârnă
*Ekaterina Szabo
în dosarele Securității*

P. CONSTANTIN

HOOVER INSTITUTION

87 Starea
emigrației române

91 Munca unui an
Sumarul sumarelor

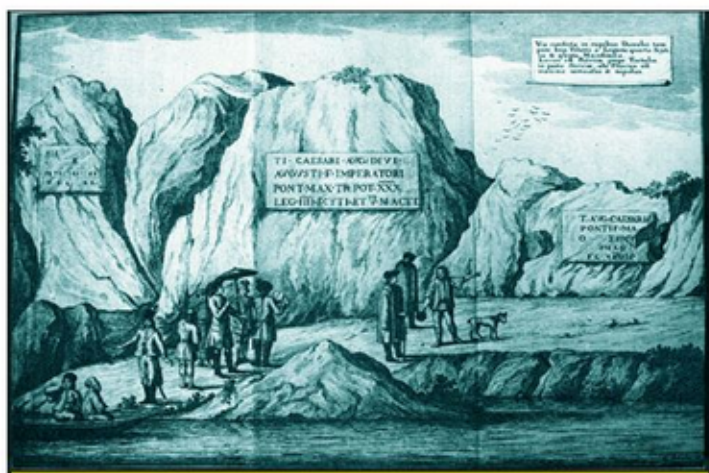
RUBRICI

28 Pentru biblioteca
dumneavoastră

84 În București,
acum 50 ani

88 Telex

27, 89, 90
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Tabula lui Traian, pusă pe malul Dunării pentru a marca începutul marșului trupelor imperiale romane spre Dacia și finalizarea drumului militar roman, așa cum apare într-o acvaforte din 1780

Necunoașterea și nesiguranța, erorile și legende persistă și în legătură cu numele pe care le poartă românii și țara (țările) lor. Pentru majoritatea românilor și mai ales pentru specialiști, chestiunea este pe deplin lămurită, iar reluarea sa poate să pară de prisos. Se va vedea că nu este, din păcate, așa și că, prin urmare, anumite precizări devin necesare (*Magazin istoric*, nr. 4, 5/2010). Numele unui popor și numele unui stat sunt uneori aproape la fel de importante ca și existența propriu-zisă a poporului respectiv și a statului în cauză. În această categorie se înscrie și decizia de adoptare a numelui general de „rom” pentru un popor fără stat propriu, dar răspândit în multe țări europene. Numele de acest fel ajung să facă parte din identitatea etnică, națională și statală și, de cele mai multe ori, tacit sau manifest, modelează destinul purtătorilor lor.

Chestiunea numelui românilor a fost reluată în ultimii ani, deopotrivă de către specialiști și amatori, din mai multe puncte

de vedere, între care și cel al asemănării dintre etnonimele de „român” și „rom”. Evoluțiile referitoare la etnicitate sunt astăzi deosebit de complexe, cu precădere dacă sunt analizate din perspectiva dublă a destrămării unor state multinaționale, pe de o parte, și a construcției identității europene, pe de altă parte.

Numele de România (în forma specifică, cu vocalele „o” și „â”) s-a folosit pentru prima oară în mod oficial (în documente de stat) în anii 1862-1866, pentru teritoriul rezultat din unirea Țării Românești (Oltenia și Muntenia, fără Dobrogea) și Moldovei (partea central-apuseană – cu zona de la nordul Gurilor Dunării –, fără Bucovina și fără cea mai mare parte din Basarabia). Constituția de la 1866 a consacrat numele de România, pe care cucerirea, proclamarea și recunoașterea independenței (însoțite de

alăturarea Dobrogei la statul român), ca și instaurarea regatului (evenimente petrecute între anii 1877 și 1881), l-au impus definitiv. În mediile străine însă, pentru încă o vreme, s-a mai apelat la numele de Valahia și la acela de valahi, cu variantele lor din diferitele limbi. De altminteri, foarte mulți oameni au uitat, iar alții nu au știut niciodată că, până târziu, în secolul al XIX-lea, ceea ce românii numeau generic „Țara Românească” era pentru orice străin „Valahia” (cu diferite variante de scriere și pronunțare).

Datorită acestei consti-tuiri târzii a statului român modern și a impunerii denumirii oficiale de România abia în a doua parte a secolului al XIX-lea, mulți autori străini au rămas derutați în legătură cu dualitatea numelui de Valahia-România și de valah-român. Mirarea s-a datorat în mare parte evoluției specifice și ignoranței – cine se interesa atunci de soarta istorică a unui mărunț popor „de la Porțile Orientului”, când erau atâtea

Ovația bucureștenilor în fața Palatului Regal, la vestea proclamării Regatului Român în ziua de 14 martie 1881, gravură în lemn, după desenul lui Richard Butts

ROMÂN ȘI ROMÂNIA

Academician IOAN-AUREL POP

Numele popoarelor și ale statelor au o semnificație aparte, poartă în ele o întreagă istorie. Despre trecutul poporului român și al României se scriu adesea lucruri de mare profunzime, dar și texte grav distorsionate, justificabile, până la un punct, de marasmul comunist, de impunerea în acei ani a unei viziuni artificiale, controlate de puterea totalitară. Se remarcă aici clișeele (erorile) propagandistice prin care românii erau declarați eterni, vechi de mii de ani, glorioși și imaculați etc., clișee care au determinat reacții vehemente, multe disproportionale. Unele dintre neadevrurile ivite recent se altoiesc și pe faima proastă a unei mici părți a diasporei noastre rătăcitoare și, adesea, prea prezente și gălăgioase.

Astăzi dezorientarea este sau pare să fie mai mare ca oricând. Uneori se afirmă, prin varii mijloace, că românii nu au practic istorie, că sunt recent formați, că au avut dinastie cumană, că sunt romi sau, dimpotrivă, că sunt pelasgi ori daci curați, creștini de dinainte de Hristos, vorbitori de latină înainte de romani etc. Alții, istorici de meserie, susțin că suntem un popor relativ nou, născut din valahi (vlahi), că avem un stat abia din secolul al XIX-lea și monarhie abia de prin 1866, că nu dispunem, prin urmare, de experiență istorică și nici de spirit și exercițiu de tip democratic.

Oscilațiile acestea, între a fi „cei mai glorioși din lume” și a fi „omuleți patibulari”, „turmă”, „pătrunși de o „puturoșenie abisală”, sunt deconcertante pentru martorii străini onești și dornici de adevăr. Pentru mulți dintre români, ele sunt sursă de neîncredere și de dezamăgire ori chiar, asociate cu alte dificultăți, motiv de negare a propriei identități. Defăimarea pare uneori de-a dreptul sistematică, dusă cu intenția de a o cultiva și perpetua pe fondul unei confuzii voite, întreținute de către anumiți „formatori de opinie”, care pun pe același plan cercetarea istorică autentică și eseul, mărturiile extrase din izvoare și panseurile fanteziste, adevărurile despre trecut și imaginația exacerbată de felurite frustrări individuale. Această confuzie dintre rezultatele cercetărilor de specialitate și produsele impresiilor personale „naște monștri”.

Țărani „valahi” din Transilvania și documentul săpat în piatră al originii lor

slavă, greacă ori albaneză, și-au spus tot români (cu variante) până recent și își mai spun și astăzi. Abia puțini dintre ei, influențați de felul cum îi numeau slavii, grecii sau albanezii, au început să cunoască etnonimul de vlah și să-l folosească în legătură cu ei înșiși.

Autorii străini indică fără putință de tăgadă că, deși exista în mediile externe europene și chiar extra-europene numele de vlah, românii se numeau pe sine, cel mai adesea, *rumâni*, termen derivat din latinescul *Romanus*, în amintirea Romei, a cărei denumire au conservat-o peste secole. Forma *rumân* este veche, moștenită din limba latină după specificul limbii române, în care vocala „o” neaccentuată, situată adesea în latină între două consoane, se transformă în românește, în anumite împrejurări, în „u”. S-a mai susținut că, târziu și treptat, sub influența umanismului, iluminismului (Școala Ardeleană) și naționalismului modern, s-a impus tot mai mult forma de „român”, atestată pentru prima oară în secolul al XVI-lea. De fapt, anumite studii au arătat că și forma „român” este veche, deși mai puțin răspândită inițial în raport cu forma „rumân”, din moment ce în anumite regiuni românești (de exemplu, zone largi din centrul Moldovei) varianta „rumân” nu există și nici nu a existat vreodată. Prin urmare, se poate susține că cele două forme – cea de „rumân” și cea de „român” – sunt la fel de vechi, moștenite prin evoluția firească a limbii române din latina populară. Totuși, pare să fi fost mai răspândită în limba română, în vremurile vechi, forma de *rumân*, abandonată treptat (în limba literară) în epoca modernă, sub influența

curentului latinist și a ideologiei naționale.

Mentținerea numelui de rumân/român, derivat din latinescul *Romanus*, pentru a denumi din interior singurul popor romanic din sud-estul Europei, este tulburătoare și a fost prilej de numeroase comentarii de-a lungul timpului. Se pot găsi multiple explicații ale acestui fapt, între care se află în mod cert această izolare a romanilor, proto-românii și apoi românii, în mijlocul unor populații și popoare diferite, neromane (slave, turanice, fino-ugrice). În tot acest timp, popoarele romane occidentale erau mai multe și vecine între ele, ceea ce a dus și la nevoia de a se diferenția, de a se distinge între ele sau de a fi distinse de către alții.

Termenul de rumân/român este mult mai puțin atestat în sursele vechi, căci străinii nu aveau nevoie să-l folosească, din moment ce ei aveau altul pentru a denumi poporul respectiv, pe de o parte, iar elita românilor, având ca limbă de cultură slavona, utiliza și ea în scris termeni adecvați acestei limbi,

derivați tot din vlah-valah, pe de altă parte. Totuși, faptul că românii foloseau în Evul Mediu denumirea de *rumân* (*român*) pentru a se numi pe sine și că exista dualitatea vlah-rumân/român sunt realități menționate în Occident cel puțin începând cu secolul al XIV-lea.

Un document emis la Nicopole, în 16 februarie 1499, redactat de un italian, martor ocular al unor evenimente de la Dunărea de Jos, conține următoarea formulare: „Poi visto ognj cosa, me misi a camino et passai lo Danubio sul paese de Vlachi, chiamati Rumenj, id est Romanj”. Cu alte cuvinte, observatorul a trecut Dunărea spre sud, „prin Țara Vlahilor, numiți rumâni, ceea ce înseamnă romani”. Astfel, se certifică clar în secolul al XV-lea că locuitorii Țării Românești, numiți de italieni vlahi, se chemau pe sine rumâni, nume derivat din romani. Același lucru îl consemnează și germanul (sasul) Johannes Lebel, care a trăit din jurul anilor 1490 până la 1566 („Idcirco vulgariter Romuini sunt appellati”) sau compatriotul său Johannes Tröster, pe la 1666 („nennen sich Romunos”).

Româncă din comuna Vlaho-Clisura

În aceeași culegere de gravuri apar o „femeie vlahă în costum de iarnă”, din Transilvania...

probleme spectaculoase, legate de țări importante, precum Germania, Franța sau Italia? –, dar și unor știri mediate și viciate, sosite prin intermediari interesați ori nepricepuți.

Românii de rând nu și-au pus niciodată, în trecut, problema dualității vlah-român sau a altor nume, fiindcă nu au cunoscut decât relativ recent existența etnonimului vlah ori a toponimului Valahia. Iar pentru elitele românești lucrurile erau clare de mult timp, din moment ce istoricul și omul politic Miron Costin scria încă în secolul al XVII-lea: „Și acestea – nu toate denumirile, [ci] numai unele dintre ele – le-am însemnat, pentru înțelegerea mai ușoară a denumirilor neamului și altor țări, Moldovei și Țării Muntenești și românilor din Ardeal. Așa și pentru neamul acesta, de care scriem, din țările acestea, numele său drept și mai vechi este *român*, adică râmlean, de la Roma. Acest nume [vine] de la descălecatul lor de la Traian, și cât au trăit [românii], până la pustiirea lor de pe aceste

locuri [deschise] și cât au trăit în munți, în Maramureș și pe Olt, tot acest nume l-au ținut și îl țin până astăzi, și încă mai bine muntenii decât moldovenii, că ei și acum zic Țara Rumânească, ca și *românii* cei din Ardeal. Iar străinii și țările dimprejur le-au pus acest nume de *vlah*, de la *vloh*, cum s-a mai pomenit, [iar] aceste nume de *valeos*, *valascos*, *olah*, *volosin* tot de străini sunt puse, de la Italia, căreia îi zic *Vloh*. Apoi, mai târziu, turcii, de la numele domnului care a închinat țara întâi la turci, ne zic *bogdani*, [iar] muntenilor *caravlah*, grecii ne zic *bogdanovlah*, muntenilor – *vlahos*. Iar acest nume, *moldovan*, este de la apa Moldovei, după al doilea descălecat al acestei țări, de la Dragoș vodă. Și muntenilor, ori cei de pe munte – *munteni*, ori cei de pe Olt – *olteni*, că leșii așa le zic *molteani*. Deși și prin istorii, și în graiul străinilor, și între ei înșiși, cu vremurile, cu veacurile, cu înnoirile, [românii] au și dobândesc și alte nume, doar acela care este numele vechi stă întemeiat și înrădăcinat, [adică] *rumân*, cum vedem. Că, măcar că ne chemăm acum moldoveni, dar nu întrebăm: «știi moldovenește?», ci «știi rumânește?», adică râmlește; puțin nu este ca *sfis romanife*, pe limba latină. Stă, dar, numele cel vechi ca un temei neclătinat, deși adaugă ori vremile îndelungate, ori străinii adaugă și alte nume, însă cel ce-i rădăcină nu se mută. Și așa este și acestor țări, și țării noastre, Moldovei, și Țării Muntenești: numele cel drept din moși-strămoși este *român*, cum își cheamă și acum locuitorii din țările

ungurești, și muntenii țara lor și cum scriu și răspund cu graiul: *Țara Rumânească*”.

Astfel, Miron Costin lămurește în chip destul de clar existența numelor generale de români și vlahi, a altor denumiri regionale și locale (bogdani, moldoveni, munteni, olteni), precum și a numelui de Țara Rumânească. Cum se vede, învățatul boier moldovean folosește alternativ numele de *rumân* și *român*, ele reprezentând pentru el exact același lucru. El știe că românii au multe denumiri locale, regionale, după provinciile și „țările” în care locuiesc, dar și o denumire etnică generală, cu o formă principală internă (*rumân* ori *român*) și una externă (*vlah*).

Nu există niciun izvor care să arate că românii și-ar fi spus dintru început lor înșiși valahi sau într-un fel cumva asemănător, termenul respectiv intrând în limba română curentă foarte târziu, de regulă ca neologism. Chiar și românii rămași izolați la sud de Dunăre, în regiuni complet mixte sau sub forma unor insule de latinătate în „marea”

... și o „boieroaică din Valahia”, adică din Țara Rumânească

1 DECEMBRIE ÎN MASS MEDIA

Dr. ANTONIA MATEI

Ritualul comemorărilor a parcurs de-a lungul istoriei un drum lung până să ajungă la expansiunea pe care o cunoaște astăzi. În prezent, comemorarea are ca scop păstrarea unei identități comune, bazate pe cunoașterea istoriei, a evenimentelor și a personalităților marcante ale trecutului. În societățile moderne se încearcă cu disperare reînvierea trecutului,

deoarece memoria acestuia a dispărut din cultura vie.

După 1989, Ziua Națională a României a fost fixată la 1 Decembrie. Este ziua în care se aniversează desăvârșirea Unirii celei Mari, din 1918, când provinciile locuite de români se strâneau pentru prima oară toate între granițele aceluiași stat.

Am ales pentru analiză modul cum trei ziare (Adevărul, România Liberă și Jurnalul Național) au marcat Ziua Națională a României în intervalul 2009-2011.

Tipurul de articol predominant a fost, în cazul tuturor ziarelor, știrea. Cele trei ziare au oferit publicului informații factuale despre evenimentele comemorative din prezent și mult mai puține comentarii, reportaje ample sau documentare istorice care să surprindă ziua de 1 Decembrie din punct de vedere istoric.

În articole se pot identifica o serie de tipare sau cadre.

Cadrul „descriere comemorativă” se referă la articolele al căror scop principal a fost descrierea evenimentelor comemorative oficiale ce au avut loc sau care urma să se desfășoare. Este vorba de ceremonii organizate la nivel național, precum procesiuni reprezentate mai ales de parade militare, slujbele religioase, prezentarea de ofrande simbolice (depuneri de co-

roane), intonarea imnului, salutarea drapelului, retrageri cu torțe etc. Tonul adoptat de către ziariști în realizarea acestui cadru a fost unul sobru, în conformitate cu solemnitatea ceremoniilor.

Dintr-un total de 388 de articole, doar 50 pot fi încadrate în categoria „descriere comemorativă”. Acest lucru înseamnă că doar

Recent, a fost semnalat și adus în discuție un alt document, emis probabil de regele Bela al III-lea al Ungariei, în intervalul 1188-1195 (posibil în 1194), confirmat de Bela al IV-lea și copiat la 1417, în care sunt laudate meritele unui anumit comite Nard, „bărbat nobil de națiune german“ (*vir nobilis natione Theutonicus*), care și-ar fi arătat, între altele, faptele de credință față de suveranul său luptând împotriva furiei sau nebuliei bulgarilor și românilor (*contra furorem Bulgarorum et Rume[n]orum*). Confruntarea trebuie să fi avut loc în urma fondării Țaratului vlaho-bulgar, după răscoala bulgarilor și vlahilor contra bizantinilor din 1185-1186. Identificarea acelor *Rumeorum* sau – cum se presupune că va fi fost în original – *Rume[n]orum* cu rutenii (din nord) sau cu romeii (locuitorii Imperiului Bizantin) este exclusă din motive foarte serioase. Singura ipoteză plauzibilă este că, în jurul anului 1194, cancelaria ungară a folosit pentru români numele pe care și-l dădeau ei înșiși și care era cunoscut în anumite cercuri. Aceasta ar fi, până în prezent, cea mai veche atestare a numelui de român (rumân) sub forma *Rumei* sau *Rumeni*, adică după modul în care se denuceau românii înșiși.

Tot atunci (la 1199), Papa Inocențiu al III-lea îi scria lui Ioniță Caloian, „regele vlahilor și bulgarilor“, despre gloria strămoșilor romani ai acestuia. Felul în care monarhul vlah îi mulțumește înaltului pontif („ne-a readus la amintirea sângelui și patriei noastre din care descindem“), ca și felul în care îi scrie Papa lui Ioniță

(„de neam și chip ești roman, precum poporul și țara ta, care din sângele romanilor își consideră trasă obârșia“) atestă existența deja pe la 1200 a unei tradiții privind descendența românilor din „colonii de demult ai celor din Italia“ (consemnată de cronicarul bizantin Ioan Kinnamos, despre vlahii din oastea generalului bizantin Leon Vatatzes). Această tradiție a romanității românilor includea, după câte se pare, și cunoașterea dublului nume al acestui popor din sud-estul Europei, anume a numelui de „valahi“, dat de străini și a numelui de „rumâni“, dat de românii înșiși.

Atunci când românii și-au constituit primele comunități politice – țări, ducate/voievodate etc. – spre finele mileniului I și la începutul mileniului al II-lea, străinii din jur le-au zis acestor alcătuiri, în chip firesc (după cum le ziceau și locuitorilor lor), Valahii, Vlahii, Blachii, *terrae Blachorum*, cu variante. De exemplu, cele două voievodate românești, locuite și conduse de români, de la nord de Dunăre, se cheamă în multe izvoare *Valahia Mare* (Țara Românească) și *Valahia Mică* (Moldova) sau *Ungro-Vlahia* (Vlahia dinspre Ungaria) și *Ruso-Vlahia* (Vlahia dinspre Rusia), *Valahia de Sus* și, respectiv, *Valahia de Jos* (după locul așezării lor pe Dunăre). Ștefan cel Mare însuși, principele Moldovei, vorbește într-o scrisoare către senatul Veneției despre două Valahii, prima fiind țara lui, iar cea de-a doua (*l'altra Valachia*) fiind Țara Românească. Banatul este numit uneori în Evul Mediu *Valachia Cisalpina* (adică „Țara Românească de

În 1854, Honoré Daumier își intitula această gravură „En Valachie“, adică „În Țara Românească“, legenda glăsuia astfel: „Generali ruși după ce și-au făcut rugăciunile în capelele catolice“. În acel moment, Franța și Rusia se aflau în Războiul Crimeii

dincoace de munți“), iar într-o serie de documente latine, din preajma anului 1500, referitoare la Banat, sunt pomenite judecăți făcute nu după „dreptul românesc“ (*ius valachicum*), ca de obicei, ci după „dreptul Țării Românești“ (*ius Volachie*). Cu alte cuvinte, Banatul, fiind o Țară Românească pentru locuitorii lui, era o Valahie pentru cei din afara lui, pentru neromâni.

Denumirea de *Romania* este însă de timpuriu atestată și în legătură cu spațiul dunărean. La acesta face referire (sub forma expresiei *in solo Romaniae*) scrisoarea lui Auxențiu de Durosorum, databilă în jurul anului 383, păstrată în adnotările lui Maximinus asupra Conciliului din Aquileia (cel ținut la 381). Este vorba însă despre o mărturie izolată, fiindcă ulterior mai toate sursele au numit aceste țări locuite de români Valahii, numele dat de români țărilor lor rămânând în umbră.

(Va urma)

Analiza articolelor a dovedit că 21% din totalul lor îl reprezintă cadrele cu subiect politic. Procentul este semnificativ mai mare față de cel al identității și unității naționale, al datelor istorice sau al descrierilor comemorative, considerate individual.

Comemorările, ca acțiuni nu numai culturale sau sociale, ci și politice, sunt un prilej pentru oamenii politici pentru un exercițiu de imagine și a-și transmite mesaje electorale mascate, sub forma discursurilor cu teme istorice sau identitare. În acest sens, din categoria cadrelor media cu temă politică, „declarații politice patriotarde” a fost cadrul întâlnit cel mai des, în 21 de articole.

Cadrele „politicieni hui-duiți”, „disprețul față de politicieni” și „sărbătoare confiscată” implică o atitudine negativă față de politicieni, a publicului, în cazul primului cadru, și a jurnaliștilor, în cazul celui de-al doilea și al treilea. De asemenea, cele trei cadre nu s-au regăsit doar individual, ci în multe dintre articole ele s-au împletit.

În fine, „sărbătoarea confiscată” a avut în vedere articolele în care jurnaliștii au comentat în mod deschis faptul că politicienii s-au folosit de evenimentele comemorative oficiale pentru scopuri proprii. Cadrul „sărbătoare confiscată” nu a avut o frecvență mare (nouă articole au fost încadrate în această categorie),

Un prilej de luptă electorală și de dezbinare națională

dar este vorba totuși de o categorie importantă. Este modalitatea prin care jurnaliștii au tras un semnal de alarmă asupra faptului că politicienii au acaparat evenimentele comemorative și că semnificațiile Zilei Naționale țin de istorie și identitate națională, nu de participări de fațadă sau discursuri patriotarde. Limbajul utilizat conferă articolelor un ton ironic, vehement și disprețuitor.

Strâns legat de „confiscarea sărbătorii” se află cadrul „luptă electorală”, acțiunile electorale întreprinse de către politicieni, sub pretextul Zilei Naționale, fiind considerate și o confiscare a sărbătorii. Astfel, deși toate luptele politice au avut ca substrat o miză electorală, doar cinci dintre articole au putut fi încadrate în această categorie, cele mai multe dintre ele fiind în 2009, an electoral.

Articolele în care accentul a căzut pe modul de receptare

a evenimentelor comemorative de către public au fost încadrate în categoriile „interes” și „dezinteres” al populației. Cele două cadre pot servi astfel drept barometru privind modul în care populația reacționează la ceremoniile comemorative oficiale. Frecvența cadrelor a fost una mare, 23 de articole pentru interes și opt articole pentru dezinteres. În realizarea acestor cadre, jurnaliștii nu oferă numeroase detalii despre ce a fost pozitiv sau negativ în organizarea ceremoniilor, ci, de cele mai multe ori, ei pun în antonimie „fastul” cu „anos-tul” sau „anemicul” ceremoniilor.

Având în vedere importanța comemorărilor și a istoriei, dar și a presei în conturarea și menținerea identității naționale, precum și relația de complementaritate dintre toate acestea, am considerat ca fiind cadre relevante „descrierea comemorativă”, „date istorice” și „simboluri identitare”. Prin intermediul lor, presa poate contribui la construirea identității și a unității naționale, la păstrarea vie a simbolurilor istorice, dar și a unei conștiințe naționale. Astfel, „descrierile comemorative” s-au întâlnit într-un procent de 13%, „datele istorice” în 9% și „simbolurile identitare” în 7%. Așadar, în relațiile sale despre evenimentele comemorative presa și-a concentrat atenția asupra elemen-

La 1 decembrie 1918, suveranii României reveneau în Capitala eliberată

13% dintre articolele ce au avut ca temă Ziua Națională a României au descris de fapt evenimentele și ceremoniile comemorative organizate în prezent.

Expoziții, piese de teatru, lansări de carte, simpozioane, concerte de operă, toate aceste modalități de a sărbători Ziua Națională formează cadrul „manifestare cultural-artistică”. Nu are o frecvență deosebită, doar 7% din totalul articolelor publicate, dar totuși este un procent suficient de mare, încât să putem vorbi despre nevoia jurnaliștilor și a publicului de a avea o alternativă în fața acaparării totale de către politic.

In antonimie cu cadrul „simboluri identitare” s-a regăsit „dezbinarea națională”. Deși a avut o frecvență redusă, 2,6%, acest cadru trebuie menționat din perspectiva contextului social actual, precum și din perspectiva faptului că Ziua Națională, prin intermediul comemorărilor, a adus cu sine discuții nu numai despre identitate și unitate, dar și despre dezbinare națională. În ceea ce privește alte două cadre, „date istorice” și „simboluri identitare”, ele au avut o frecvență ceva mai mare, 9% și, respectiv, 8,5%. Procentele sunt însă mici dacă avem în vedere faptul că aceste două cadre, alături de „descrierea comemorativă”, au cea mai mare

Sărbătoarea națională, confiscată de politicieni

relevanță în ceea ce privește comemorarea Zilei Naționale.

Cadrul „sărbătoare populară” are în vedere relatările referitoare la acele momente care sunt organizate la finalul ceremoniilor oficiale, solemne (sau, în anumite situații, chiar în locul acestora). În această categorie s-au aflat descrierile spectacolelor care

Sărbătoarea populară îi include și pe copii

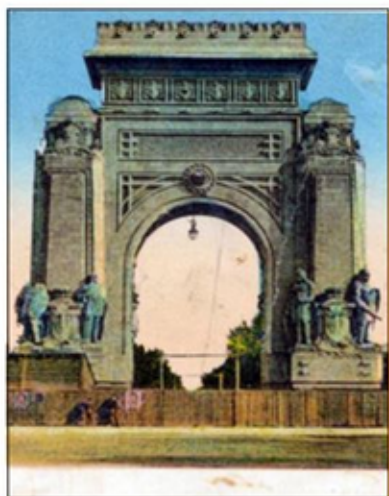
au avut loc (concerte de muzică populară sau muzică pop, spectacole de dans), organizate de către autoritățile locale, descrieri ale modului în care au sărbătorit românii în spațiul privat, descrieri ale sărbătorilor organizate de către românii aflați în diaspora, precum și alte evenimente de genul pornirea „beculețelor de sărbători” sau prezentarea unor târguri deschise de Ziua Națională.

„Fasoliada”, pe același plan cu marcarea evenimentului istoric

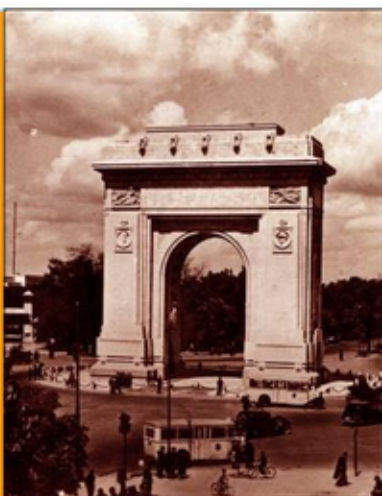
Acest cadru a avut o frecvență mare, 35 de articole din 388 încadrându-se în această categorie (9%), număr comparabil cu cea a cadrului „descriere comemorativă”.

Cadrul „fasoliada” cuprinde articolele în care accentul relatărilor despre Ziua Națională a căzut pe prezentarea meselor cu fasole, cârnați și țuică, a îmbulzelii provocate sau a cantităților oferite și a modului de preparare. Frecvența acestui cadru a fost foarte mare, el regăsindu-se în 46 de articole, adică 12% din total, procent comparabil cu cel al cadrului „descriere comemorativă” (13%). Aceste procente oferă indicii importante asupra modului în care presa alege să relateze despre Ziua Națională, ritualurile comemorative fiind plasate la același nivel cu ceea

ce se pare că a devenit un adevărat ritual culinar. „Fasoliada” pare că a devenit un adevărat fenomen social la care lumea se gândește automat când este vorba de 1 Decembrie. Prezentată ca fiind deja „tradițională”, fasolea este nelipsită din prezentarea evenimentelor dedicate Zilei Naționale, care trece astfel printr-un proces de desacralizare. Prin intermediul „fasoliadei” comemorarea sărbătorii naționale primește o notă de carnavalesc, iar adevăratele semnificații ale momentului sunt private de orice fel de solemnitate.

Începând cu 1848 și continuând cu 1859, 1878, 1906 și 1918, în București au fost ridicate arcuri de triumf cu o existență temporară: la Băneasa, pe Șoseaua Kiseleff sau pe Podul Mogoșoaiei, devenit Calea Victoriei în urma Războiului de Independență, la intrarea în Parcul Carol, ce străjuia expoziția aniversară a celor 40 de ani de domnie a lui Carol I, și ulterior pe Șoseaua Kiseleff și pe

Calea Victoriei, la reîntoarcerea din exilul de la Iași, la 1 decembrie 1918, a familiei regale și a guvernului.

ARCUL DE TRIUMF

CEZAR PETRE BUIUMACI

Cu prilejul încoronării lui Ferdinand ca rege al tuturor românilor, au fost concepute programe ce au inclus și realizarea unor noi edificii, atât la Alba Iulia, cât și în București. Obstacolele ce au intervenit în ridicarea Arcului de Triumf (*Magazin istoric*, nr. 10/1981, 3/1993, 6/1995, 12/2002) au fost timpul limitat, dificultățile financiare, cât și cele legate de asigurarea cu materiale și forța de muncă adecvată, ceea ce a făcut ca o parte din noua construcție să fie realizată din materiale provizorii. Proiectul a fost încredințat arhitectului Petre Antonescu.

Arcul de Triumf a fost executat pe o structură din beton armat, având soclul placat cu piatră de granit cioplită. Accesul pe terasa Arcului se făcea prin uși laterale, de unde porneau scările din beton, astfel create pentru a primi o func-

ționalitate publică. Fațada dinspre nord era străjuită de câte două perechi de ostași repartizați la fiecare picior al Arcului. În primul grup erau ostașul roman, realizat de Frederic Storck, și ostașul dac, executat de Oscar Späthe, statui înconjurată de trofee de luptă specifice epocii. La celălalt picior se găseau ostașul lui Mircea cel Bătrân, sculptat de Cornel Medrea, și ostașul lui Ștefan cel Mare, operă a lui Dimitrie Paciurea. În arcadă, la bază, se aflau efigia regelui Ferdinand și a reginei Maria, realizate de Alexandru Călinescu, iar deasupra acestora erau panouri ce consemnau localitățile unde se jertfiseră ostașii români.

Fațada dinspre sud avea la piciorul stâng grupul reprezentând ostașul lui Mihai Viteazul, realizat de Alexandru Severin, și pandurul lui Tudor Vladimirescu, sculptat de Ion

Jalea, iar la piciorul drept al Arcului se afla dorobanțul Independenței, operă a lui Ion Iordănescu, și ostașul Unirii, executat de Dumitru Mățăuanu. Din pricina materialelor alese, în mare parte lemn și stucatură, dar și a amânării lucrărilor de execuție definitivă, a târăgărilor privind instituția ce urma a lua în custodie monumentul, dar și a lipsei banilor, Arcul de Triumf s-a degradat în mare măsură, arătând ca o ruină. Tergiversările au durat până în anul 1935, când s-a luat decizia finalizării edificiului, ce a fost gata în 1936, dându-i-se aspectul de astăzi.

După instaurarea regimului comunist, pe Arcul de Triumf au fost înlocuite efigiile regelui Ferdinand și reginei Maria cu ornamente florale. Astăzi acestea au fost refăcute. ■

telor cu adevărat importante pentru subiectul prezentat în mai puțin de o treime din articole (adunate, cele trei categorii se regăsesc într-un procent de 29%).

Putem spune că presa, prin intermediul cadrelor utilizate, nu a contribuit la construirea identității naționale prin prezentarea ritualurilor comemorative, a simbolurilor istorice și identitare, ci modul său de relatare a fost unul ce ține de desacralizarea comemorărilor. Considerată inițial o subcategorie a sărbătorii populare, „fasoliada” a crescut în amploare și a devenit un adevărat fenomen și cu ajutorul presei.

Procesul comemorativ nu a fost prezentat dintr-o perspectivă istorică sau identitară, ci dintr-una politică. Cadrele cu subiect politic au fost cele mai frecvente, iar oamenii politici au fost sursa principală de reprezentare a comemorărilor (în 33% din articole). Jurnaliștii au căzut în plasa oamenilor politici, au încadrat cu precădere politicul, relatănd cu lux de amănunte declarațiile politice patriotarde, acuzațiile lansate, precum și toate luptele dintre politicieni. Astfel, modul de prezentare a procesului comemorativ a fost unul puternic contextualizat, relevând mai mult latura sa conflictuală, decât pe cea integrativă.

Confiscarea sărbătorii a fost remar-

Identitatea națională și patria ingrată

cată și de către jurnaliști (cadrul se regăsește în zece articole), care s-au arătat indignați de acțiunile de acapare a evenimentelor comemorative de către politicieni și au subliniat faptul că semnificațiile Zilei Naționale aparțin istoriei și identității naționale, nu oratoriei patriotarde. Însă, în același timp, tot zăriștii sunt cei care au contribuit la propagarea acestei situații prin publicarea atâtor articole cu temă politică în defavoarea celor comemorative.

Astfel, în urma acestei priviri de ansamblu asupra rezultatelor cercetării putem spune că jurnaliștii nu și-au îndeplinit rolul de agenți comemorativi. 1 Decembrie, așa cum este văzut prin ochii presei, nu ne apare ca fiind o zi solemnă, prilej de a reflecta asupra istoriei și identității naționale, ci din contră, pare a fi definit de dispu-

tele oamenilor politici, de discursurile patriotarde, de spectacolele de muzică populară, concertele pop sau de îmbulzeala la fasole și țuică.

P concluzie deloc optimistă în ceea ce privește identitatea națională românească în prezent ar fi că „a rezistat la generațiile care, în trecut, nu aveau nicio altă ieșire și, după pârjolul năvălirilor, se întorceau din refugiul codrilor și luau cu îndârjire viața de la capăt, lăsându-ne moștenire țara de acum. Mulți din posesorii ei de până mai deunăzi sunt gata să riște orice, să uite totul pentru o stare materială mai bună decât aceea dintr-o patrie socotită de ei ca ingrată” – scria în 2010 istoricul Camil Mureșanu.

În urma evenimentelor organizate în anul 2011 cu ocazia Zilei Unirii Principatelor Române, Institutul Român pentru Evaluare și Strategie (I.R.E.S.) a realizat o cercetare cu titlul „Pa-

triotismul la români”, studiul relevând faptul că patriotismul este un concept cu care tinerii nu se identifică. Mai mult chiar, „oamenii au tot mai mult sentimente contradictorii față de patrie și față de comunitatea națională. Statul eșuat și politicienii percepuți ca și corupți îi fac pe oameni tot mai mult să se îndepărteze de România”. ■

Retragere cu torțe

O instalație electrică pentru brad și cutia acestuia

costisitor și rar, se utilizau un fel de candelă, făcute din coji de nucă umplute cu ulei, cu un fir de bumbac sau chiar lumânări elastice, ce se puteau înnoada de ramuri.

Câțiva ani mai târziu, în 1754, o revistă berlineză titra, cu litere mari, o știre despre noua modă de ornare a brazilor de Crăciun, constând în utilizarea unor felii de cartofi, colorați în auriu și roșu, dar și, totodată, de obiceiul decorării întregii locuințe pentru a marca, astfel, sărbătorile de iarnă. În jurul anului 1770, tânărului Goethe, aflat la Leipzig, în vizită la un prieten, dar și pentru studiul dreptului, descoperirea unui asemenea brad bogat ornat i-a produs o surpriză de proporții.

Odată cu primii ani ai epocii artistice de tranziție Biedermeier (1815-1848), bradul de Crăciun a devenit

o adevărată marcă a luxului și eleganței. În nordul Germaniei, a fost și epoca în care Moș Crăciun a început să devină un succes clar al lui Moș Nicolae, aducând daruri (în special, dulciuri) copiilor.

Încetul cu încetul au apărut și alte decorațiuni care, astăzi, sunt asociate sărbătorii. Coronița de brad – se pare că ar fi ornat, începând cu anul 1860, ușile

unui azil pentru săraci din Hamburg. S-au diversificat și cadourile, locul dulciurilor fiind luat de jucării, care erau fie atârinate de crengi, fie așezate dedesubt. În 1866, este patentat și primul suport de fontă pentru susținerea bradului; câțiva ani mai târziu, spre 1870, a început fabricarea pe scară industrială a decorațiunilor de Crăciun. Tot de atunci datează și primele încercări de producție a unor brazi artificiali. Spre 1892, au fost patentate și cârligele de metal, extrem de utile pentru agățatul decorațiunilor.

Prima imagine a bradului de Crăciun în America a apărut în 1836, într-o carte a unui imigrant german, Hermann Bokum, intitulată

The Stranger's Gift. A Christmas and New Year's Present. (Un dar din partea unui străin. Un dar de Crăciun și Anul Nou).

Hélène de Mecklenbourg, ducesă de Orléans (1814-1858), de origine germană, a introdus obiceiul decorării bradului și la Palatul Tuileries. A fost și perioada în care bradul de Crăciun a devenit un obicei aproape general în întreaga Franță. Locuitorii din regiunea Alsacia-Lorena, cei care l-au adus pentru prima oară, au ajutat și la transformarea în cutumă națională. Dar și în Germania, împăratul Wilhelm I (1871-1888) a sărbătorit Crăciunul anului 1870 cu un brad fastuos ornamentat.

În primii ani ai deceniului nouă al veacului al XIX-lea, o nouă senzație a scurtcircuitat America primul brad de Crăciun iluminat cu ghirlande electrice. Inventator Edward Hibberd Johnson (1846-1917), prieten apropiat și colaborator al lui Thomas Edison, unul dintre inginerii în sarcina cărora a intrat intro-

Piață în care se vindeau brazi la Viena, 1908.

BRADUL DE CRĂCIUN O ISTORIE DE 700 DE ANI

- Primii brazi de Crăciun iluminați
- Globuri din... felii de cartofi
- Moș Crăciun îi ia locul lui Moș Nicolae
- Apar coronița pe ușa și suportul pentru brad
- 120 becuțe, în globuri de

- culori diferite, într-un brad care se rotea
- Ideea unui neamț cu datorii
- O biserică din Viena sau un teatru din Paris, atârinate în pom
- Supărarea lui Petre Ispirescu

DORINA MIHALCEA

Printre primii decoratori ai unui brad de Crăciun pot fi considerați membrii confreriei brutarilor din Freiburg, care, în primele decenii ale secolului al XV-lea, mai exact în 1419 au folosit, cu inventivitate, snopi de spice, mere, nuci pictate sau bucățele de hârtie.

Conform unor documente descoperite în mai îndepărtata Letonie, o altă atestare a sărbătoririi Crăciunului în jurul unui brad ar data din anul 1510, când, în noaptea de 24 decembrie, în cadrul procesiunilor dedicate sărbătorilor de iarnă, înainte de a-i da foc, negustorii din Riga au dansat în jurul unui brad, frumos decorat cu trandafiri artificiali. Și, încetul cu încetul, obiceiul a început să cucerească zone din ce în ce mai întinse.

Prima menționare în regiunea Alsacia este din anul 1521. Două decenii mai târziu, spre 1546, s-a ajuns chiar la acordarea, din partea autorităților locale, a unor autorizații de tăiere a arborilor în noaptea de Sf. Toma (21 decembrie). Simbolizând puritatea, trandafirii, alături de fructe uscate sau proaspete și chiar mici prăjituri, au servit la împodobire. La începutul secolului al XVII-lea, în arhivele Strasbourghului au apărut mențiuni pri-

vind felul în care orașenii sărbătoreau Crăciunul: „este obiceiul de a ridica, în fiecare casă, brazi, îmbrăcați cu trandafiri realizați din hârtie de diverse culori, ghirlande, mere, dulciuri“.

Reforma a contribuit decisiv la răspândirea obiceiului bradului ornate de Crăciun, protestanții preferându-l în locul reprezentărilor Nașterii pruncului Iisus. O interesantă descriere se păstrează într-o lucrare a unui pastor protestant din Strasbourg,

Johann Conrad Dannhauer (1603-1666), *l'Essence du Catéchisme* (Esența catehismului), care se declara profund indignat de rapiditatea cu care se împământenisise obiceiul ornării unei ramuri de brad cu bomboane și jucării, pentru distracția copiilor.

In secolele XVII-XVIII au început să apară și primii brazi de Crăciun iluminați. Cum însă ceara reprezenta un produs destul de

Crăciun, care se organizează în casele din Iași, unde toți cei ce asistau își găseau un dar și unde era întotdeauna câte ceva și pentru cei nevoiași [...]. Nu era casă mai avută unde să nu se facă un pom, serbare la care lua parte nu numai copii, ci și oameni mari. La vechea societate Turn-Verein regulat era un frumos pom, împrejurul căruia se adunau colonia

germană din Iași și mulți români, petrecându-se de minune [...]. Un frumos pom de Crăciun a fost în casele marelui Kogălniceanu, în strada cu același nume [...]. Pomul era așezat în sala rotundă, cu ferestrele înspre o frumoasă grădină [...]. Jucărele frumoase pentru copii, lumânări de toate culorile, bombițe și nuci aurite și argintate, roșcove și smochine, cutiuțe elegante cu bomboane fine de la Darnet și Poitevin, precum și multe alte bunătăți.

In revistă dedicată femeilor, din 1903, *Moda Nouă*, aducea în fața cititoarelor toate noutățile. „Pomul de Crăciun ce purta pe ramurile lui numai lanțuri de hârtie și zaharicale a dispărut cu totul și chiar cel mai modest muritor caută să-și orneze pomul cu oarecare artă [...]. Pomul de Crăciun din 1903, dacă nu va putea fi iluminat cu electricitate, lux ce nu-și poate permite orice muritor, va avea totuși o

Președintele S.U.A., F.D. Roosevelt, rostește discursul pentru Pomul de Crăciun Național, în 1941, avându-l alături pe premierul britanic W. Churchill

lumină cu totul nouă. Un inventator a construit lampioane mici, ce se prezintă sub formă de bombe, pere, mere și alte mii de forme, în care se găsește o lumânare care împrășteie lumină [...]. O altă inovație mai sunt un fel de obiecte de tinichea colorată pe care se atârnă nucile argintate și aurite, așa că pe lângă că scăpăm de plicticoasa lor atârnare pe pom, obiectele de tinichea formează și ele un ornament. Anul acesta s-au mai inventat multe obiecte, făcute din vată, care, fiind foarte ușoară, nu îngreunează ramurile pomului [...]. Obiectele ce se atârnă pe pom sunt foarte variate, s-au fabricat din carton, tinichea și majolică. Așa vedem locomotive în miniatură, care seamănă cu realitatea până în cele mai mici detalii, vapoare complete, trăsuri elegante, călăreți, automobile, în sfârșit totul ce ne înconjoară în viață. Și clădirile cele mai mărețe din lume n-au fost uitate, așa că un copil de la noi va vedea atârnat pe pomul lui o biserică din Viena sau un teatru din Paris“.

Însă nu toți copiii temporarii s-au născut încântați de ceea ce se considera, în unele cercuri, renunțarea la tradiția strămoșească și preluarea modelor străinătății. *Foaia populară*, din 26 decembrie 1899, scria sec: „Boierii noștri de astăzi, în ajunul Crăciunului și al Anului nou, în loc să primească copii care vin cu colinda, pe Irozi etc., își închid porțile

de fier, trag storurile groase de la ferești și petrec în jurul pomului, împrumutat de la catolici“.

Un același semnal de alarmă l-a tras și Petre Ispirescu, în 1886, în *Despre Pomul Crăciunului (Krist-Baum)*. După ce povestește cum a văzut, copil fiind, pentru prima oară în viață „un pom gătit, am stat și am căscat și eu gura acolo. Nu mai văzusem până atunci decât pe la morți un așa pom împodobit, fiindcă pe la noi de pomul Crăciunului nici pomeneală nu era [...]. Și așa cum vă spusei, când am văzut acel brad împodobit, unde căscasem gura uitându-mă la el, m-a apucat o jale, febrească Dumnezeu. Mi-era milă, vedeți d-voastră, de nenorocirea ce credeam eu că ar fi căzut peste casa aceea, tocmai la așa zile mari cum e Crăciunul...“. Întrebând cine ar fi fost „năpăstuitul“, tânărul Ispirescu a aflat că era doar un „neamț“, care a adus cu sine obiceiul de acasă. ■

... și tăierea brazilor în pădure

ducerea iluminatului electric în New York. După ce a lucrat aproximativ doi ani la proiect, în 1882, Johnson a solicitat ajutor și din partea presei, pentru a-și populariza invenția. Astfel, unele gazete, precum *Detroit Post*, au descris, pentru marele public, strălucitoarea realizare, ce trona, somptuos, în locuința inventatorului din New York. La scurt timp, și o publicație de specialitate, *Electrical World*, îl descria drept cel „mai frumos brad de Crăciun din întreaga Americă”. Rapid, știrea a traversat continentul, reporteri de la *New York Times* alocându-i spații generoase în numerele din decembrie 1884. Sub titlul *Un brad de Crăciun strălucitor: sau cum un electrician își distrează copiii*, articolul din 27 decembrie 1884 vorbea de bradul ce măsoara aproape șase picioare în înălțime (circa 1,80 m) din sufrageria familiei Johnson, uimind pe oricine îi trecea pragul în fiecare seară. 120 de becuțe, în globuri de diferite culori, creau o atmosferă de vis. Mai mult, grație unui mic dinam – invenție a lui Edison –, poziționat la bază și legat de un

motor mai mare, aflat în pivnița casei, bradul efectua și o mișcare circulară. Luminile erau împărțite pe șase sectoare, fiecare aprinzându-se odată cu rotația bradului.

Cu toate că invenția a fost catalogată drept o adevărată minune, succesul de vânzări al noului produs nu a fost imediat. Vinovați – prețul exorbitant al mașinăriei și necesitatea angajării unui electrician care să o pună în funcțiune. Însă în familiile bogate și-a făcut rapid loc. Mai ales că, începând cu iarna anului 1889, tradiția ornării unui brad de Crăciun a intrat și la Casa Albă, în timpul mandatului președintelui Benjamin Harrison (1889-1893).

În spațiul Europei Centrale și de Est, bradul de Crăciun a intrat tot pe filieră germană. În Cehia, de pildă, „părinte” îi poate fi considerat directorul Teatrului de Stat, Jan Karel Liebich (1773-1816), tot neamț la origine. Având o familie numeroasă, dar și multe datorii neplătite, în 1812, Liebich a decis să organizeze cu mare fast o petrecere de Crăciun, unde să

le prezinte prietenilor. Pentru a ghizi un brad bogat ornându-l, explicându-le însă că obiceiul este ca fiecare invitat să aducă și cadouri pentru gazde. Înțelegând unde bătea, bogații săi prieteni i-au agățat în brad cecurile emise de el fără acoperire, subliniind însă că gestul era valabil doar pentru anul acela.

În Rusia, bradul de Crăciun și-a legat prezența de țarul Petru cel Mare (1682-1725). În 1699, cu ocazia reformei calendarului (până atunci, anul începea cu data de 1 septembrie), țarul a dat un ukaz prin care stipula, pentru Crăciun, „ornarea brazilor și a ramurilor de pin, a străzilor și a porților caselor nobililor; tragerea salvelor de tun sau de armă și aprinderea tuturor lămpilor”.

Și la români, odată cu ultimele decenii ale veacului al XIX-lea, bradul bogat decorat a devenit sinonimul Crăciunului, tot prin filieră germană. Ziaristul și scriitorul Rudolf Suțu (1880-1949) menționa la 1880 „pomii de

Bucuria Pomului de Crăciun

25 decembrie 1745. La Dresda, pe fundalul celui de-al doilea conflict silezian, al Prusiei, semnează un tratat ce hotărâște soarta unei foarte bogate regiuni a Europei Centrale, Silezia, care din secolul al X-lea până în al XVIII-lea a fost sub stăpânire polonă, germană, boemiană, austriacă, prusiană. În fine, prin tratatul din acel an, este confirmată Prusia ca țară stăpânitoare a celei mai mari părți a provinciei, Austria păstrând doar zona meridională a Sileziei superioare. Prevederile Tratatului rezistă mai puțin de 200 de ani. După Primul Război Mondial, regiunea este împărțită între Polonia și Cehoslovacia, pentru ca în Al Doilea să fie ocupată de Germania, iar la sfârșitul lui să revină aproape integral Poloniei (nouă provincii), o foarte mică parte Germaniei și o alta, la fel, Republicii Cehe. Astăzi Silezia cuprinde aproape un sfert din populația Poloniei.

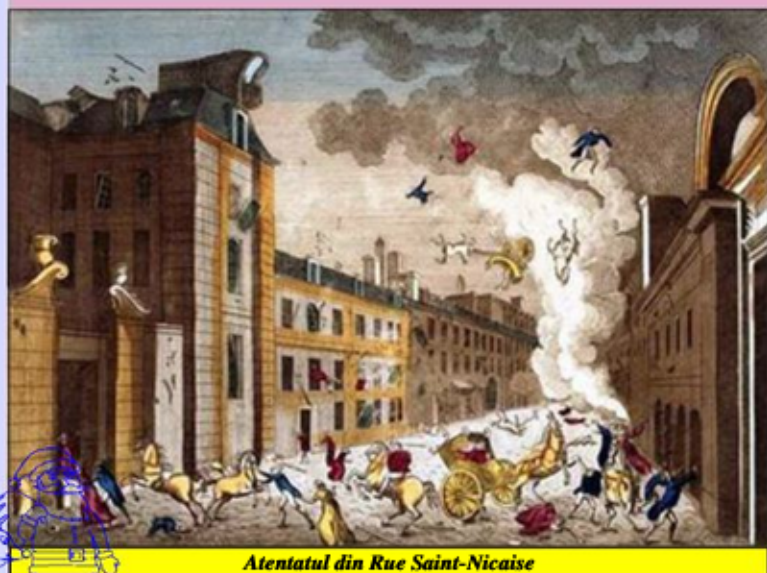
Dresda, pictură de Antonio Canale, zis Canaletto (1697-1768), cel mai important „vedutist” italian

24 decembrie 1800. La ceasurile opt ale serii, consulul Bonaparte părăsește palatul Tuileries pentru a asista la premiera *Creației* lui Haydn, la Operă. Este urmat de o escortă de grenadierii. Pe Rue Saint-Nicaise, un complotist, Saint-Réjean, se află în apropierea unei trăsurii capcană, gata să declanșeze explozia. Din motive necunoscute, complicii săi, care pândesc sosirea trăsurii consulare, n-au timp să-l prevină, iar el o zărește prea târziu, după ce aceasta trece de mașina infernală. Declanșează explozia, însă prea târziu, pentru că trăsura lui Bonaparte a dat deja colțul, care îl pune la adăpost de orice primejdie. Primul consul este viu și nevătămat. Impasibil, ordonă să se continue drumul spre Operă. Sosește acolo, în aparență calm. În sală lumea deja vorbește. Se spune chiar că sunt zeci de morți și răniți. Urmează ovații pentru primul consul.

Este un atentat terorist, primul din istoria modernă occidentală. Napoleon ordonă represiunea. Revenit la Palat, vrea să știe cine sunt anarhiștii care au încercat să-l omoare. Joseph Fouché, ministru al Poliției în timpul Directoratului, arestează 100 de persoane, iacobini activi. Toți

sunt exilați în insulele Seychelles. Investigațiile Poliției ajung la un complotist, un anume Carbon. Este arestat împreună cu Saint-Réjean. Vor fi judecați, condamnați la moarte, apoi ghilotinați, îmbrăcați în cămașa roșie a paricizilor. Cei 100 nu se vor mai întoarce din exil...

Bonaparte va exploata acest atentat pentru a-și impune puterea. Va urma un referendum cu întrebarea „Napoleon Bonaparte consul pe viață?” Răspunsul este covârșitor „da”.

Atentatul din Rue Saint-Nicaise

De-a lungul timpului, 25 Decembrie nu a fost numai sărbătoarea tihnită de Crăciun, cu musafiri radioși, familia strânsă în jurul bradului împodobit, cadouri pentru cei dragi, sub ramurile lui, și belșug de bucate tradiționale pe masă. A fost și o zi ca oricare alta, cu evenimente vesele sau întunecate, unele determinante pentru istorie. Așadar, nu totdeauna 25 Decembrie a fost doar ziua de sărbătoare! Și nici 24 – doar ziua de Ajun!

25 DECEMBRIE... FĂRĂ CRĂCIUN

FLORENTINA DOLGHIN

În veacul al IV-lea d.H. religia creștină este în plină înflorire. Împăratul Constantin cel Mare (306-337), cel care promulgă Edictul de la Milano (*Magazin istoric*, nr. 3/2013), oficializează libertatea religioasă și sfârșitul persecuțiilor împotriva creștinilor. Impune treptat creștinismul ca religie oficială la Roma și stabilește un calendar oficial al ceremoniilor. Prima slujbă de Crăciun are loc la Roma, la 25 decembrie 336.

24 decembrie 800. Imperiul creștin al lui Carol cel Mare cuprinde Franța, Germania, Țările de Jos, o parte a Italiei și mărcile septentrionale spaniole; cam 1.000.000 de km². Alianța pe care o cultivă de vreme bună Carol cu Papa i-a adus supranumele de Magnus, cel Mare. Ca să nu mai spunem că suveranul are aproape doi metri înălțime, o excepție pentru epocă. Se comportă ca un împărat al Occidentului, aflat față în față cu Imperiul Bizantin, al Orientului, un imperiu slăbit de comploturile de la Curte, de incursiunile arabilor și bulgarilor și de loviturile împărătesei bizantine Irina (vestită pentru frumusețea ei), care a uzurpat puterea, îndepărtându-l de la tron pe fiul ei, Constantin al VI-lea. Carol cel Mare, care pretinde la supremație în soluționarea problemelor de credință în Occident, nu uită nici că, în 787, Irina a desființat logodna fiului ei cu fiica lui, Rothruda.

La 24 noiembrie 800, Carol cel Mare, socotit peste timp unul dintre părinții fondatori ai Europei, intră în Roma, în fruntea unei armate puternice. Vine de fapt să restabilească autoritatea Papei

Bust-relicvariu al lui Carol cel Mare (1350), păstrat în catedrala de la Aachen...

Leon al III-lea, pe care marii seniori ai Romei, răzvrățiți și partizani ai Bizanțului, au încercat să o uzurpe. Leon se salvase cu mare greutate, trecuse Alpii, căutând refugiu la Curtea lui Carol cel Mare, la Paderborn (oraș fondat de Carol, în 777). Papa și regele se îmbrățișaseră atunci, amândoi în lacrimi. Acum, la cererea Papei, Carol rămâne o lună în oraș pentru sărbătorile de Crăciun. Îmbrăcat ca un patrician roman, asistă la slujba festivă din 25 decembrie, în timpul căreia Leon al III-lea, sub bolțile catedralei Sfântului Petru, depune pe capul lui Carol coroana de aur a împăraților romani. Iată-l așadar pe Carol cel Mare, împărat roman al Occidentului, demn succesor al lui Romulus Augustulus. Este într-un fel o restaurare a Imperiului Roman de Apus, dispărut în 476.

... și încoronarea la Roma

puternice, ca să nu mai vorbim despre cele ale aliaților noștri americani. Germanii nu au timp să distrugă toate aceste forțe, pentru că acum în Anglia, în Rusia, în America, se fabrică un număr imens de avioane, de tancuri, de nave. O să vedeți într-o zi cum toate aceste mașini îi vor distruge pe germani, care vor fi descurajați și, pe măsură ce ei se vor retrage de pe teritoriul nostru, voi veți vedea ridicându-se din nou o mare armată franceză.

Dragii mei copii ai Franței, vă e foame, pentru că dușmanul ne mănâncă pâinea și carnea. Vă e frig, pentru că dușmanul ne fură lemnele și carbunele, suferiți, pentru că dușmanul vă spune și vă faceți să spuneți că sunteți fiii și fiicele unor învinși. Ei, bine! Eu vă fac o promisiune, o promisiune de Crăciun. Dragi copii ai Franței, veți primi curând o vizită, vizita Victoriei. Ah, ce frumoasă va fi, o să vedeți!”

Pe mulți i-o fi nedumerit, din partea sobrului militar care era de Gaulle, acest gând al lui către copii, îmbrăcat în expresii atent și potrivit alese. Dar de Gaulle era el însuși tată, avea de inventat săptămânal povești pentru a o distra pe Anne, fiica lui de 14 ani bolnavă de trisomie (anomalie datorată prezenței unui cromozom suplimentar). În cadrul emisiunii „Francezii vorbesc francezilor”, cu un glas la început solemn, apoi din ce în ce mai cald și mai duios, li se adresa copiilor țării lui, pe care îi știa în suferință.

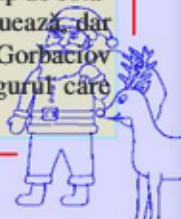
... și cu fiica lui, Anne

25 decembrie 1991. Mihail Gorbaciov pe care cu exact patru ani în urmă, la 25 decembrie 1987, săptămânalul britanic *Time* îl declara „Omul Anului”, părăsește funcția de președinte al U.R.S.S. De pe harta lumii dispare țara denumită U.R.S.S. La ora 19.45 (ora Moscovei) deasupra Kremlinului este coborât steagul roșu cu secera și ciocanul și înălțat cel în trei culori al Federației Ruse. Cu trei sferturi de oră înainte, după ce a semnat decretul de predare a valizei nucleare lui Boris Elțin, liderul sovietic iese pe postul central de televiziune, adresând un cuvânt de rămas bun poporului, pe care îl anunță că renunță la funcția de președinte al U.R.S.S., „din considerente de principiu”. Primul și ultimul președinte al Uniunii Sovietice s-a aflat la putere, din martie 1985, șase ani, nouă luni și jumătate. Încă de la început, conștient de disfuncționalitățile sistemului sovietic, adept al noțiunilor de „perestroika” și „glasnost”, secretarul general al partidului comunist, Mihail Gorbaciov, se angajează în războiul contra consumului de alcool, făcând să renască în țară,

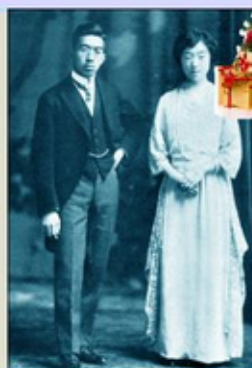
Drapelul U.R.S.S. coboară; urcă cel al Federației Ruse

ca pe timpul prohibiției americane, o puternică mafie. Piața neagră înflorește. Intențiile sunt excelente, dar efectul catastrofal. În țară, penuria de produse se agravează, conflictele interetnice se multiplică, ceea ce fragilizează poziția lui Gorbaciov, acuzat de slăbiciune față de Occident, dacă nu chiar de complicitate și trădare. La 19 august 1991, aflat în vacanță în Crimeea, la Foros, este destituit de un grup de colaboratori apropiați. Puciul eșuează, dar poziția de președinte a lui Gorbaciov în fața lui Boris Elțin, singurul care rezistă, era compromisă. ■

24 decembrie 1926. Hirohito, născut în 1901, fiu și succesor al împăratului Yoshi-Hito, devine împărat al Japoniei. Politica lui expansionistă va aduce țării Manciuria în 1932, iar în anul următor Japonia va declara război Chinei. Urmează Al Doilea Război Mondial și alianța cu Germania nazistă și Italia mussoliniană. La 7 decembrie 1941 Hirohito decide declanșarea atacului surpriză de la Pearl Harbor. Inițiativa va antrena în război Statele Unite și se va încheia cu bombardamentele atomice de la Hiroshima și Nagasaki și cu umilirea Japoniei. La 1 ianuarie 1946, suveranul renunță la cultul imperial, iar prin Constituția din 1947 împăratul nu mai are nicio putere politică; se instituie o monarhie parlamentară, împăratul devenind doar un simbol al Japoniei. În câțiva ani țara se transformă într-una dintre cele mai puternice forțe industriale și economice din lume.

Hirohito și împărăteasa consoartă Kojun

24 decembrie 1941. Un Moș Crăciun mai puțin obișnuit, „cu stele pe umăr”, se adresează în noaptea Nașterii Domnului, din exil, prin Radio Londra, micuților francezi, rămași acasă sub ocupație germană: generalul de Gaulle.

„Ce bucurie, copiii mei, să vă vorbesc în această seară de Crăciun! Oh! Știu că astăzi nu e totul vesel pentru copiii Franței. Dar totuși vreau să vă spun ceva despre mândrie, glorie, speranță. A fost odată ca niciodată Franța. Voi știți că națiunile sunt ca doamnele, mai mult sau mai puțin frumoase, bune sau curajoase. Ei bine, printre aceste Doamne Națiuni, niciuna n-a fost mai frumoasă, mai bună, mai curajoasă decât doamna noastră, Franța.

Dar Franța are o vecină brutală, vicleană, geloasă: Germania. Îmbătățită de orgoliu și de răutate, Germania a vrut într-o bună zi să-și facă servitoare din națiunile care o înconjoară. Așa că în luna august 1914 a pornit la atac. Dar Franța a reușit să o oprească pe Marna, apoi la Verdun. Alte mari națiuni, Anglia, America, au reușit și ele să sară în ajutor la timp. Astfel, Germania, al cărei teritoriu nu a fost deloc invadat, a fost imediat pusă la punct. S-a predat mareșalului Foch. A cerut iertare. A promis, cu lacrimi în ochi, că n-o să mai facă niciodată. I-au rămas armate intacte numeroase, dar niciunui german, nici măcar unuia, nu i-a trecut prin cap să tragă vreun foc de armă după capitulare. Națiunile victorioase s-au despărțit atunci, mergând fiecare la treburile ei.

Exact asta aștepta Germania. Profitând de această naivitate, s-a organizat pentru noi invazii. Curând, s-a năpustit iar asupra Franței. Și, de data asta, a câștigat bătălia. Dușmanul și prietenii lui pretind că e bine pentru națiunea noastră că a fost bătută. Dar națiunea franceză sunt tăticii voștri, mămicile voastre, frații voștri, surorile voastre. Voi știți bine, copiii mei, că ei nu sunt vinovați. Dacă armata noastră a mâncat bătaie, asta nu s-a întâmplat nici pe departe pentru că îi lipsește curajul sau disciplina. Ci pentru că îi lipsesc avioanele și tancurile. Or, în epoca noastră, totul se

Charles de Gaulle se adresează copiilor în decembrie 1941...

face cu mașinile, iar victoriile nu se pot obține decât cu avioane, cu tancuri, cu nave, care sunt mașini de război. Dar, în ciuda acestei înfrângeri, există trupe franceze, nave de război și vase comerciale franceze, escadrile franceze, care continuă să lupte. Pot chiar să vă spun că ele sunt din ce în ce mai multe și că se vorbește peste tot în lume despre ce fac pentru gloria Franței.

Gândiți-vă la ele, rugați-vă pentru ele, căci în componența lor sunt, vă asigur de asta, foarte buni și foarte bravi soldați, marinari și aviatori, care vă vor povesti multe întâmplări extraordinare când se vor întoarce acasă. Or, ei sunt siguri că se vor întoarce ca învingători, căci aliații noștri, englezii și rușii, au acum

Sărbătoarea lui Yule într-un sătuc norvegian

Lucia - legenda unei fecioare din Siracusa

O sărbătoare importantă a poporului scandinav este și *Santa Lucia*, celebrată la 13 decembrie. Originile i se pot afla fie în martira Lucia, o fecioară creștină care a trăit în sud-estul Siciliei, la Siracusa, la sfârșitul secolului al III-lea, și a murit în anul 304, fie într-o legendă a Luciei ca primă soție a lui Adam. Ea avea legătură cu diavolul, iar copiii îi erau ființe subpământene nevăzute. Numele îi poate fi, de asemenea, asociat și cu „lux” (lumină), cât și cu Lucifer. Se credea că îl putea întâlni pe *Lussepar*, ce și-a luat numele după acel Lucifer, care îi conducea suita, *Lussefården*, un alai al micilor diavoli.

Originea Luciei este destul de greu de lămurit, iar obiceiul a reprezentat rezultatul unui amestec de tradiții. În vechiul calendar, „Noaptea Luciei” era cea mai lungă a anului și, prin urmare, a preluat numele de „Noaptea cea lungă a Luciei”. Era un timp primejdios, când apăreau ființele supranaturale

și toate jivinele prindeau glas. Se spune că, în acel moment, animalele domestice mușcau, de foame, din iesle de trei ori, deoarece dimineața aveau cea mai mare nevoie de hrană, la fel ca și oamenii. Cel care se ridica ultimul din pat primea porecla de „păduche”, *Lusse Lus*. În comunitatea rurală, tinerii mergeau îmbrăcați în costume speciale, cântau și cereau mâncare și rachiu. În școlile suedeze, sfânta era sărbătorită cu lumânări. Atributele personajului mitologic, precum hainele albe sau

faptul că numele i-a devenit asociat cu servitul cafelei, vinului fiert sau a chiflelor cu șofran datează din 1880. Toți copiii visează să o interpreteze pe Lucia. Băieții primesc rol de „stele” (pe care le poartă pe umeri), de feciori cu turta dulce sau de pitici, iar copilele pot fi și domnișoarele ei de onoare. Lucia va avea „lumină în păr”, aranjată, pe cap, într-o cunună. Însoțitoarele duc lumina în mâini. Sărbătoarea reprezintă o manifestare asociată Sfântului Nicolae, protectorul copiilor.

Țapul de Yule

„Jul” - Crăciunul suedezilor

Toți scandinavii folosesc același cuvânt, *Jul* sau *Jol*, pentru cea mai mare și mai importantă sărbătoare a anului - Crăciunul. Termenul este unul de origine germanică. Se crede că provine de la „Yule” sau „Yuletide”, perioadă a iernii care, inițial, se celebra de către popoarele germanice ca o sărbătoare religioasă. Sărbătorirea a fost legată de „Wild Hunt”, Vânătoarea sălbatică sau Vânătoarea lui Odin, care, în credința populară, reprezenta un alai de ființe supranaturale ce se făceau simțite pe timp de noapte, când zeul păgân Odin era la vânătoare, prin păduri sau pe cer (*Magazin istoric*, nr. 6/2011).

În jurul secolului al XII-lea, în Anglia și Germania, sărbătoarea purta numele de „Kristi mäsä” - *Slujba lui Hristos*, care, mai târziu, a devenit „Christmas”, în limba engleză și, respectiv „Weihnacht”, în limba germană. Când creștinismul a pătruns în țările nordice, - „Kristmäsä” a luat numele de „Jul”, din tradiția nordică.

„Dricka jul” (în limba română, „a bea Crăciunul”) este o expresie apărută în secolul

SĂRBĂTORILE DE IARNĂ LA POPOARELE NORDICE

DIANA PIȚIGOI

În Scandinavia, cele mai vechi sărbători de iarnă sunt legate de lumină și foc. Yuletide (timpul lui

Yule) este una dintre cele mai importante. Este celebrată în preajma solstițiului de iarnă.

Yule („roata soarelui și a luminii“) ținea 12 zile magice, începând cu *Noaptea Mamă*, din 20, până la 31 decembrie. Cele 12 zile reprezentau lunile anului în microcosmos. Noaptea Mamă se numea așa, pentru că atunci noaptea dădea naștere unui nou soare. Ultima noapte se sfârșea solemn: locuitorii își făceau jurăminte, pe spinarea unui porc mistreț, închinând în onoarea Freyei (*Magazin istoric*, nr. 10/2011), divinitatea al cărei simbol era mistrețul cel războinic Gullinbursti. În timpul sărbătorilor, erau comemorați cei morți, căci se credea că spiritele lor erau prezente.

Sărutul Freyei

Printre alte obiceiuri și simboluri specifice Crăciunului în acele zone, se numără și Bușteanul de Yule, Țapul de Yule sau Mistrețul de Yule. Bușteanul de Yule este asociat cu focul cu efect de purificare. El era tăiat și adus în casă în ajunul sărbătorii, apoi aprins cu ajutorul unui cărbune rămas din bușteanul de anul trecut. Se credea că fiecare scântea ar reprezenta un animal propriu gospodăriei, care se va naște

în primăvară. „Lumânarea de Yule“ este un alt simbol al luminii în întunericul iernii. În mod tradițional, se folosea o lumânare mare, decorativă, de obicei albastră, verde sau roșie, ce se așeza la fereastră, semnificând bunăvoință. În Suedia, resturile lor erau frecate de pluguri sau se făcea cu ele semnul crucii asupra animalelor. În alte părți din Scandinavia se purtau ca talismane contra fulgerelor și tunetelor.

La rândul său, și Țapul de Yule provine din vremuri precreștine. În Finlanda, personajul sacrificat era, la origine, un animal ce obișnuia să-i sperie pe copii. În Scandinavia, era privit ca o creatură nevăzută, ce se arăta doar înainte de Crăciun, pentru „a inspecta“ cum merg pregătirile. În secolul al XIX-lea, rolul său

era și cel de a aduce daruri. Apoi, obiceiul a fost preluat de Moș Crăciun, pe care scandinavii l-au numit *Jultomte* sau *Julenisse*. El apare și azi, mai ales ca decorațiune de Crăciun ce atârână în brad sau deasupra ușii de la intrare. Se pot vedea cu ocazia sărbătorilor, într-unele dintre piețele centrale, și statui mari din paie ce-l reprezintă, legate cu panglică roșie.

Vâscul este un alt simbol al sărbătorii Yule, ce semnifică moartea soarelui de vară. Când găseau planta parazită și mereu verde crescând într-un stejar, preoții druizi îl tăiau cu un cuțit de aur, având grijă ca vâscul să nu atingă pământul, pentru a nu-și pierde proprietățile sacre. Conform legendelor, tot în aceea zi, sacrificau doi boi pentru a sărbători evenimentul. În mitologia nordică, planta era însă o otrăvă care a dus la moartea lui Balder (Baldur), zeul nordic al luminii, bucuriei și frumuseții. Din folclorul englez provine și obiceiul conform căruia un bărbat poate săruta o femeie aflată sub vâsc. Triburile germanice credeau că toți cei ce treceau pe sub vâsc erau sărutați de Freya, zeița nordică a fertilității.

A fost odată ca niciodată

HĂ, HĂ, HĂĂĂĂĂ.. PIȚĂRĂII

Dr. GEORGETA ROȘU

„Hai la pițărâi, fete și flăcăi/ Veniți și mai mari și mai mici/ Că sunteți frumoși.../ Să vină și babele/ Ca să-și umple traistele.“

Pițărâii, pizarii sau bobârnacii sunt colindători din sate din Oltenia care se adună în cete înainte de ziua Nașterii Domnului Iisus Hris-

„Pițărâi ca-n Jieț nu-s/ Că-s feciori nați și frumoși/ Și la minte sănătoși“

tos pentru a colinda fiecare casă.

Obiceiul este practicat la trecerea dintre ani, mai precis în seara de Moș Ajun (24 decembrie), când cetele de pițărâi (sau „colindeți“) pornesc dintr-un capăt al satului, intrând în fiecare casă și gospodărie.

Sunt îmbrăcați în haine de sărbătoare, poartă în mâini „colindeața“ (asemănătoare unui toiag), iar pe umăr, traista, țesută din lână, în care adună darurile cu care sunt răsplătiți de gazdele colindate.

Sunt vestiți cetașii din Aninoasa, Negomir, Tismana, Padeș, Cloșani, Jieț, dar și momârlanii din Valea Jiului, care poartă costumul popular, umblă în căruțe trase de cai și au o recuzită foarte variată fluier, prăjini cu panglici colorate, clopoței etc., cu care atrag atenția și produc zgomote pentru a alunga relele. Cetele primesc binecuvântarea preotului și apoi colindă pe la toate porțile. Din loc în loc joacă hora și-și exprimă bucuria că au fost primiți cu colindul, rostind în

grup: „Mare Mulțam Mare Mulțam!“

Câte unii urcă în podul casei și caută un sac (sau o boccea), în care gazda a ascuns semințe din ultima recoltă. Imaginarul colectiv acreditează ideea că dacă pițărâii găsesc semințele ascunse, roadele recoltelor anului care va urma vor fi și mai mari.

Simbolic, „mersul“ în pițărâi sugerează sacrificiul adus Divinității, drept mulțumire pentru recolte bogate adunate în hambare, pentru bogăția roadelor din livezi, pentru sănătatea gospodarilor. Este o îmbinare de elemente sacre și profane care a generat un obicei special, întâlnit doar în această zonă a țării. Cetele sunt alcătuite din bărbați, adolescenți și copii.

Sunt câteva localități în care obiceiul are forme aparte de manifestare. Astfel, în comuna Jieț, colindătorii se adună la sfârșitul zilei la casa unui membru al cetei, beau, mănâncă, petrec și „încing“ învârtita jienească.

Dansul, în timpul căruia se aud strigături și chiuituri, îi mobilizează pe actanți, îi ține conectați la evenimentele care se derulează. Cetașii din Jieț se consideră ca fiind cei mai buni dintre pițărâi, văzându-și comuna lor în vârful ierarhiei în aceste zile de sărbătoare: „Cât îi Soarele de sus/ Pițărâi ca-n Jieț nu-s/ Că-s feciori nați și frumoși/ Și la minte sănătoși/ Cât îi Soarele de mare/ La Jieț întâr-răsare...!“

X-lea, dintr-un poem închinat lui Harald I, primul rege al Norvegiei (872-930). În miezul iernii, vikingii obișnuiau să consume o bere blondă puternică în cinstea lui Odin, Thor și a Freyei, închinând pentru cei morți, dar și unul în cinstea celui-lalt. După introducerea creștinismului, în secolul al XII-lea, o făceau în onoarea Tatălui, Fiului și a Fecioarei Maria. Biserica a fost de acord ca marea sărbătoare să se numească „Crăciun“, asta însemnând că termenul nu avea neapărat implicații religioase. Păgânul *midvinterblot* (sau *julblot*, *jolablot* sau *julofferfest*) este un alt termen folosit ca sinonim pentru *Jul*. El desemna, la popoarele vechi scandinave, o jertfă adusă zeilor; el se sărbătorea în preajma solstițiului de iarnă, la sfârșitul lunii decembrie (după alte surse, chiar și la mijlocul lunii ianuarie!). *Jul* sau *Jol* se celebra tot în aceeași perioadă, atunci când zilele erau scurte, iar nopțile foarte lungi.

În epoca vikingilor, strămoșii păgâni ai suedezilor celebrau, la sfârșitul anului, *Alvablot*. *Blot* însemna câștigarea bunăvoinței zeilor și a elfilor. *Alvablot* reprezintă o ofrandă a popoarelor vechi scandinave, ce avea loc toamna târziu sau la începutul iernii.

Un precursor al lui Moș Crăciun poate fi considerat și suedezul *jultomte*, o creatură mitică despre care se credea că protejează căminele fermierilor. Numele de *tomte* provine de la faptul că trăia în apropierea caselor și a gospodăriilor, denumite *tomt*.

De-a lungul vremii, înfățișarea Moșului a luat diverse chipuri. Între 1870-1881, una dintre cele mai populare gazete ilustrate a publicat

După moartea tatălui, Lucia a rămas singură cu mama, Eutychia, din ce în ce mai bolnavă. Aceasta, dorind să-și știe fiica la adăpost, a promis-o de soție unui tânăr nobil. Deoarece în sufletul său, Lucia făcuse jurământ de castitate, din dragoste față de Dumnezeu, și-a rugat mama să amâne nunta. Cum Eutychia aproape că orbise și pierdea, pe zi ce trecea, mult sânge, cele două au hotărât să meargă în pelerinaj la mormântul Sfintei Agata (235-251) din Catania, fecioara care, cu 50 de ani în urmă, fusese ucisă, deoarece, dăruindu-și viața lui Christos, refuzase căsătoria cu un consul roman. De acolo, Eutychia a revenit pe deplin vindecată și, drept recunoștință, i-a permis fiicei să-și urmeze credința.

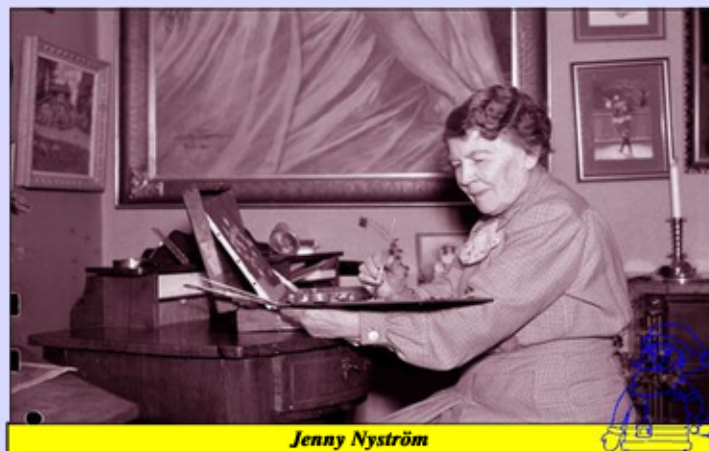
Însă timpurile erau extrem de dure cu creștinii, prigoana din vremea împăratului Dioclețian (284-305, *Magazin istoric*, nr. 9/2013) decimându-le numărul. Situație de care a profitat și logodnicul vexat, care a denunțat-o consulului Pascasius. La amenințarea judecătorului că o va trimite în lupanar, să fie dezonorată, Lucia ar fi răspuns: „Trupul este întinat numai atunci când consimte și sufletul“. Când oficialitățile au încercat să-și pună în aplicare amenințările, trupul Luciei a devenit atât de greu, încât nici zece oameni nu au putut să-l urnească. Plini de furie, au început să o lovească, aruncând cu smoolă topită și ulei încins. În cele din urmă, au ucis-o, străpungându-i gâtul cu o sabie.

„Martiriul Sfintei Agata“, tablou de pictorul venețian Tiepolo

unele dintre creațiile scriitorului suedez Viktor Rydberg (1828-1895), *Aventura micului Vigg de Crăciun*, alături de poemul *Tomten*, ambele opere asociindu-l pe cunoscutul spiriduș al fermelor cu Moș Crăciun. La rândul ei,

artista Jenny Nyström (1854-1946), într-unele dintre cele mai cunoscute ilustrații ale sale, a creat un pitic spiriduș propriu, preluând modelul personajelor atât de îndrăgite din folclorul rural suedez. ■

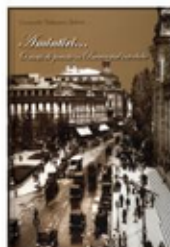
Jenny Nyström

DENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Ion Constantin, Ion Negrei, Gheorghe Negru – IOAN PELIVAN. PĂRINTE AL MIȘCĂRII NAȚIONALE DIN BASARABIA** (Ediția a II-a, revăzută și completată)
Chișinău, 2012, 416 pp.

● **Constantin Bălăceanu Stolnici – AMINTIRI... O VIAȚĂ DE POVESTE ÎN BUCUREȘTIUL INTERBELIC**
Editura „Oscar Print”, București, 2013, 374 pp.

● **Valeriu Avram, Alexandru Armă – BLINDATELE CERULUI. GRUPUL 8 ASALT ÎN EST ȘI ÎN VEST (1943-1945)**
Editura Militară, București, 2013, 344 pp.

● **Dumitru Dobre – O ISTORIE ÎN DATE A EXILULUI ȘI EMIGRAȚIEI ROMÂNEȘTI (1949-1989)**
Editura Militară, București, 2013, 339 pp.

● **Șerban-Liviu Pavelescu – STAT ȘI BISERICĂ ÎN RECONSTRUCȚIA POLITICĂ A SOCIETĂȚILOR POSTCOMUNISTE DIN BALCANI**
Editura Militară, București, 2013, 199 pp.

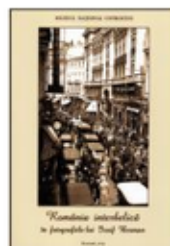
● **Ion Grosu – MEMORIILE UNUI OFIȚER DE INFORMAȚII**
Editura Militară, București, 2009, 428 pp.

● **Vladimir Tismăneanu – DIAVOLUL ÎN ISTORIE. COMUNISM, FASCISM ȘI CÂTEVA LECȚII ALE SECOLULUI XX**
Editura Humanitas, București, 2013, 348 pp.

● **Valeria Bălescu – CENTENARUL RĂZBOIULUI BALCANIC, 1913-2013** (Editat de Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” București)
Editura Qual Media Group, București, 2013, 56 pp.

● **ROMÂNIA INTERBELICĂ ÎN FOTOGRAFIILE LUI IOSIF BERMAN** (Coordonator proiect Adina Rențea, organizator expoziție dr. Ștefania Ciubotaru)
Administrația Prezidențială, Muzeul Național Cotroceni, 2013, 99 pp.

● **Ian Kershaw – SFÂRȘITUL. Rezistența sfidătoare și înfrângerea Germaniei lui Hitler, 1944-1945**
Editura Corint, București, 2011, 701 pp.

● **EXPERIMENTUL PITEȘTI – REEDUCAREA PRIN TORTURĂ. LIRICA DE DETENȚIE ANTI-COMUNISTĂ, EDIȚIA a XII-a, PITEȘTI, 28-30 SEPTEMBRIE 2012** (Editor și coordonator Ilie Popa)
Fundatia Culturală Memoria, Filiala Argeș, Pitești, 2013, 552 pp.

● **MEMORIA OLTULUI** (Editată de Asociația Culturală Memoria Oltului)
Anul II, nr. 8 (18), August 2013, 78 pp.

comuna Pa-
cata pițărăilor
este condusă de
câțiva vătăfi. Unul
dintre vătăfi intră
în case și cu ajuto-
rul „colindei”
răscolește focul
din vatră sau sobă,
gestul având co-
notații purifica-
toare, apotropaice.
Specificul colin-
dului lor este însă
faptul că se mas-
chează (poartă numai măști de
cap) în draci, moși, babe etc.
Confecționate din blană de
oaie sau capră, măștile aduc
veselia și stârnesc hazul ac-
tanților. Blana, de obicei albă,
este combinată cu coarne de
animal (pentru măștile de
drac), dar și cu ciucuri din
lână, viu colorați, în care
predomină roșul, verdele și
albastrul.

Cetele de pițărâi sunt alcătuite din bărbați, adolescenți și copii

La Negomir cetașii au o
„colindeață” specială. Este
lucrată din lemn de alun, este
învelită în scoarță de tei și
agățată în perete, lângă horn,
„la afumat”. Când se înde-
părtează fâșiile de coajă de
tei, obiectul capătă o fru-
musețe deosebită, datorată
alternanței albului cu zonele
înnegrite de fum. Gospodarii
(mai ales femei) stau la porți

cu coșuri în...
au pregătit cornu-
nuci, mere, pere,
ca răsplată pentru
urările făcute de
pițărâi.

Mai nou,
colindă-
torilor li se dau
și portocale, ba-
nane, eugenii și
bani. Nu lipsesc
nici vinul și țuica,
fierte, pentru că

fiind frig trebuie să se în-
călzească... Colindele nu
sunt personalizate. Sunt ros-
tiri simple, create de ei în-
șiși, în care se referă la
sănătatea gazdelor și la bo-
găția recoltelor. Femeile
„aruncă” în pițărâi cu boabe
de porumb, grâu, fasole,
câneapă etc., pentru a meni-
rodnicie ogoarelor în anul ce
urmează. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 ianuarie 2014, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Unde a locuit cuplul Petre Sergescu - Marya Kasterska,
în timpul exilului de la Paris?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna octombrie 2013 este:
8 septembrie 1913

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **domnul Cezar Cherciu, din Focșani**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2014.

Adresa noastră: **Magazin istoric, C.P. 15-702, Of.P. 15, sect. 1, București**.

Sciences. Conferințele sale lunare la Palais de la Découverte din Paris, despre istoria științei, erau celebre. Guvernul francez i-a comandat o monografie, *Quelques données importantes dans l'évolution des mathématiques française* (Câteva date importante în evoluția matematicilor franceze), pentru Pavilionul Franței la Expoziția Universală de la New York, din 1939, și Franța i-a acordat distincția de Cavaler al Legiunii de Onoare.

Reputația sa pe plan internațional și multiplele obligații profesionale nu l-au împiedicat să accepte propunerea regelui Mihai de a conduce Fundația Regală Universitară „Carol I”, activităților căreia li s-a dedicat cu mare abnegație. Este interesant de consemnat că întâlnirea dintre regele Mihai și Petre Sergescu a avut loc la Amsterdam, unde Petre Sergescu participa la un congres de istorie a științelor. O parte dintre documentele acestei fundații, atât de necesare pentru scrierea unei veritabile istorii a exilului românesc, s-a pierdut. Cele recuperate au fost publicate de Matei Cazacu în cartea *George Ciorănescu și exilul românesc*, George Ciorănescu fiind, începând cu 1957, secretar general al fundației.

Doctoratul ei, cu cinci ani înaintea lui

Pasiunea pentru România s-a împletit armonios cu respectul și aprecierea Poloniei, țara soției sale. În 1931, când era președintele de onoare al celui de al doilea congres al matematicienilor polonezi de

Turnu Severin, mai 1912, cuvântarea lui Petre Sergescu la centenarul răpirii Basarabiei

Elev

la Wilno, și-a ținut conferința în limba polonă. Nicolae Iorga avea dreptate când scria despre Petre Sergescu: „Un om foarte cult și care știe să scrie, un matematic care-și știe cumpăni gândul și rostul. A fost legat prin inima sa de o țară pe care cu iubire a căutat s-o cunoască. Fără prejudecăți a mers acolo, a cercetat și s-a simțit dator să ne comunice impresiile sale.”

Fundarea revistei *Mathematica* de la Cluj a fost inspirată de existența prestigioasei reviste poloneze de matematică, dirijată de Waclav Sierpinski. Petre Sergescu a menținut un contact permanent cu știința

poloneză și a ținut cursuri și conferințe la universitățile din Lwow, Wilno, Poznan și Varșovia. A fost membru corespondent al societății „Scientiarum Varsoviensis” și membru al Societății Istorice și Literare din Polonia. În semn de recunoaștere a meritelor sale, autoritățile poloneze l-au decorat cu ordinul „Polonia Restituta”, în gradul de Cruce a Comandorului.

La rândul său, Marya Kasterska, născută la Varșovia la 5 februarie 1893, într-o familie de nobili scăpătați, a militat întreaga viață pentru a face cunoscute, în România și în Franța, istoria Poloniei și tezaurul cultural ale țării sale. În tinerețe a fost membră a unui partid politic antirus. În 1914 emigrează în Franța, cu cinci ani înainte ca Petre Sergescu să sosească la Paris cu o bursă, pentru a obține o licență în matematică. În 1918 Marya Kasterska și-a susținut teza de doctorat *Les poètes latins-polonais (jusqu'en 1589)* la Facultatea de Litere a Universității din Paris, deci cu cinci ani înainte ca Petre Sergescu să își susțină, la București, propria teză. S-a căsătorit cu Petre Sergescu la 20 iulie 1922, plecând cu el în România, unde a avut o intensă activitate culturală, publicând în multe ziare și reviste din țară. În Franța, a publicat un mare număr de articole în diverse publicații și câteva cărți, precum *Légendes et contes de Podlachie* sau *Les Lys d'Anjou en Pologne*. „Podlachie” din titlul primei cărți se referă la regiunea Podlesie din estul Poloniei, care i-a fascinat copilăria și adolescența și al cărui nume latin este *Subsylvania*, în tulburătoare conso-

București, 1915, de la stânga: studenții Stancu (Stănculescu), Petre Sergescu, I. Băleanu, Sebastian Ionescu, Constantin Florescu

Petre Sergescu, în martie 1942...

... și Marya Kasterska

Joi 3 octombrie 2013 Muzeul Național al Literaturii Române a găzduit o reuniune consacrată cuplului Petre Sergescu (Magazin istoric, nr. 9/2011) – Marya Kasterska, matematicianul român și scriitoarea poloneză, evocați de autorul textului care urmează și de doamna Magda Stavinschi, președinta Institutului pentru Studii Transdisciplinare Știință, Spiritualitate, Societate IT4S. Cu acordul domnului academician Basarab Nicolescu, publicăm un fragment al alocuțiunii sale din acea seară.

PETRE SERGESCU – MARYA KASTERSKA

BASARAB NICOLESCU
Membru de Onoare al Academiei Române

Petre Sergescu (cunoscut pe plan internațional sub numele de Pierre Sergesco) și Marya Kasterska au format un cuplu mitic, din păcate aproape ignorat de cei care se ocupă cu destinul culturii române. Erau uniți printr-o mare dragoste, prin pasiunea pentru frumos și căutarea permanentă a adevărului. Personalitățile lor erau însă extrem de diferite.

Prima diferență era cultura de care erau impregnați. Petre Sergescu (1893-1954) era român, Marya Kasterska (1893-1969) poloneză, având și ascendenți francezi. Petre Sergescu a fost un important matematician și un cunoscut istoric al științelor. Simpla listă a articolelor și cărților sale ar umple numeroase pagini. Născut la 17 decembrie 1893 la Turnu Severin, a fost animat întreaga viață de dorința de a ajuta România să devină o țară europeană avansată. În războiul pentru întregirea României a fost luat ca

ostatic de germani, fiind internat în mai multe lagăre, ultimul fiind în Bulgaria. A fost ales deputat de Sălaj, în 1931.

La Fundația „Carol I”

România a rămas pentru totdeauna marea sa iubire, în timpul exilului lui în Franța depunând multe eforturi pentru unificarea forțelor culturale românești din afara țării. A fost profesor, din 1926, de geometrie analitică la Universitatea din Cluj, unde a fondat revista *Mathematica* și a orga-

nizat primul congres al matematicienilor români. A fost ales membru corespondent al Academiei Române în 1937. Respectat în lumea universitară, în 1945 devine rector al Școlii Politehnice din București.

Petre Sergescu se exilează la Paris, împreună cu soția, în 1946. A fost secretar perpetuu al Academiei Internaționale de Istoria Științelor și fondator și secretar general al Uniunii Internaționale a Istoriei Științelor. A fost, de asemenea, director al revistei *Archives Internationales d'Histoire des*

ciez cu atât mai mult eforturile D-voastră pentru unitatea culturală cu cât, pe măsura puterilor mele, am încercat să contribuim și eu la această unitate." Mircea Eliade venea des în apartamentul din 7 rue Daubenton la Paris, unde locuiau Petre Sergescu și Marya Kasterska.

Pe fațada clădirii poate fi astăzi contemplată o placă de marmură, pusă la 2 februarie 1978, din inițiativa lui Petre Mircea Cârjeu, cu inscripția: „Pierre Sergescu/ mathématicien, historien des sciences/ 1893-1954/ Marya Kasterska Sergescu/ femme des lettres/ 1894-1969/ ont habité cette maison". Anul nașterii Maryei Kasterska este greșit: 1894, în loc de 1893. Cum plăcile puse pe clădirile Parisului, în onoarea românilor sau polonezilor, sunt foarte puține, acest fapt nu trebuie ignorat și merită a fi apreciat la justa sa valoare.

În 1961 Marya Kasterska a fondat Biblioteca Română, având sediul chiar în apartamentul său, iar la 7 decembrie 1969, la decesul Maryei Kasterska, ea a luat numele de „Bibliothèque Roumaine Pierre Sergescu-Marya Kasterska". Ulterior, biblioteca a fost transferată la 39 rue Lhomond, directorul fiind Petre Mircea Cârjeu, care, în colaborare cu documentarista Eugenia Nussbaum, a făcut mult pentru a păstra memoria operei celor doi soți și pentru a spori fondurile acestei biblioteci. De altfel, Petre Mircea Cârjeu a semnat, în colaborare cu Marya Kasterska, un studiu asupra familiei Hasdeu, publicat la doi ani după moartea Maryei Kasterska.

Timișoara, mai 1942, la sfârșitul cursului de calcul infinitezimal, de la stânga: Ileana Mang, Maria Țapoș, Petre Sergescu, Rodica Cărpinișeanu, Ana Checian

„Am ceea ce am dat“

Actualmente, această bibliotecă a dispărut, dar ea este încă vie în memoria celor care au vizitat-o. Fondurile bibliotecii au fost transferate la Bibliothèque de Documentation Internationale Contemporaine (BDIC), care a luat în posesie fondurile constituite de Nicolae Iorga, Cezar Petrescu, Elena Văcărescu, Nicolae Herescu, Petre Sergescu și Marya Kasterska, precum și arhiva lui Léon Thévenin, corespondentul ziarului francez *Le Temps* în România. În particular, colecția Maryei Kasterska este extrem de bogată. Ea conține publicațiile sale în România, Polonia

și Franța, însumând 1.430 studii și articole. De mare importanță pe planul istoriei literare sunt cele 253 de scrisori adresate Maryei Kasterska de către Henry de Montherlant. Acest tezaur nu a fost explorat și făcut cunoscut publicului până la această dată. Urgia istoriei...

Un alt tezaur se află în România, la Biblioteca Națională: 239 de scrisori adresate de Marya Kasterska lui Petre Sergescu, în perioada 1921-1934. Nici acest fond nu a fost încă explorat.

Institutul Cultural Român ar putea face un act cultural de mare impact pentru cultura română și pentru relațiile franco-româno-poloneze, editând corespondența Maryei Kasterska cu Henry de Montherlant și Petre Sergescu, totalizând 492 de scrisori. Recentă publicare a culegerii de texte ale Maryei Kasterska la Editura „Aius“ din Craiova, precum și organizarea, în mai-iulie 2013, a expoziției „Marya Kasterska-Petre Sergescu: interferențe intelectuale polono-române“, la Muzeul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, sunt un bun început.

Marya Kasterska a înscris pe piatra mormântului lui Petre Sergescu de la cimitirul polonez din Montmorency (în nordul Parisului) una dintre frazele lui favorite: „J'ai ce que j'ai donné". Ea ar fi putut spune despre ea însăși aceeași frază: „Am ceea ce am dat". Marya Kasterska a dat mult și Poloniei și României și Franței. Rămâne ca noi să recunoaștem acest nobil dar. ■

Placa comemorativă de la apartamentul parizian al cuplului

nanță parcă predestinată cu Transilvania.

Opțiunea religioasă aparține fiecăruia

Marya Kastarska era animată de o mare dragoste pentru România. La Paris, a militat pentru a face cunoscută literatura română, scriind articole despre Cezar Petrescu, Gib Mihăescu și Tudor Arghezi și a publicat, în 1927, un important studiu, *Le roman roumain d'après guerre* (Romanul românesc de după război). Ea a respectat dorința soțului de a nu cere naționalitatea franceză, pentru a rămâne pe deplin română. Marya Kastarska considera România ca fiind propria țară. Într-o scrisoare adresată soțului, aflată în Colecțiile Speciale ale Bibliotecii Naționale a României, Marya face această simplă, dar emoționantă afirmație: „Oriunde ai fi, orice ai face, eu sunt soția ta și țara ta este și țara mea, știi asta”.

În 1968, puțină vreme înainte de a muri, Marya Kastarska reușește să publice la o prestigioasă editură din Olanda o monografie despre soțul ei. În mod simbolic, ea semnează prefața cu numele Kastarska-Sergescu, unind astfel numele ei de familie cu numele soțului, scris în limba română. Ultimele sale cuvinte în prefață sunt: „Un fiu demn de Patria sa, un mare Român.”

O a doua diferență este că Petre Sergescu era un convins creștin ortodox, pe când Marya Kastarska o militanță catolică. Părerea Maryei despre ortodoxie nu era prea bună. Cu durere în suflet, ea nu face totuși presiuni ca soțul ei să facă trecerea la confesiunea catolică și îi acceptă opțiunea.

A treia diferență constă în faptul că Petre Sergescu era foarte cunoscut, și în România

Certificatul de căsătorie al celor doi, obținut de la Primăria Parisului (Arhiva Basarab Nicolescu)

și în Franța, pe când Marya Kastarska mai puțin. Cu mare modestie, Marya scrie soțului ei: „Aș vrea să fiu cea mai frumoasă, cea mai celebră, cea mai seducătoare femeie. Aș vrea să am un mare talent. Pentru a depune toate acestea la picioarele tale și a-ți spune: Vezi? Toate acestea merită dragostea ta. Dar tu ești atât de mare și eu atât de mică...”

Marya exagerează: diferența între ei nu este atât de mare. Este suficient să menționăm că ea a primit două premii prestigioase. Dacă Premiul „d'Aumale” al Academiei Franceze de Științe, în 1961 raportor fiind marele fizician Louis de Broglie, laureat al Premiului Nobel îi este acordat pentru prepararea bibliografiei operei matematice și de istoria științelor a lui Petre Sergescu, Premiul „Valentine de Wolmar” al Academiei Franceze i-a fost acordat în 1967 pentru

Marya Kastarska, la Cluj

ansamblul operei. Marele scriitor Henry de Montherlant (1895-1972), membru al Academiei Franceze, îi era bun prieten. Aveau practic aceeași vârstă. Marya Kastarska a publicat un important text introductiv, de peste 30 de pagini, la antologia Henry de Montherlant, *Pages catholiques*, pe care a alcătuit-o la Plon, în 1947.

Biblioteca Română în casa proprie

A patra și ultima diferență este că Petre Sergescu venea din domeniul științelor exacte, pe când Marya Kastarska venea din cel al literaturii. Această diferență era, de fapt, o puternică punte de legătură și armonie între ei. Petre Sergescu era violonist și tenor. Student fiind la București, la Facultatea de Matematică, a urmat simultan cursurile Facultății de Filosofie și ale Conservatorului de Muzică. Petre Sergescu și Marya Kastarska au animat împreună salonul cultural care avea loc la reședința cuplului din Cartierul Latin, unde se întâlneau, în fiecare sâmbătă seara, cunoscute personalități ale vieții culturale pariziene, precum Henry de Montherlant, Mircea Eliade, matematicienii francezi Paul Montel și Emile Borel, dar și tineri refugiați români și polonezi.

Trebuie remarcat că Mircea Eliade era prieten cu Petre Sergescu și îi împărtășea îngrijorarea privind comunitatea română din exil. Într-o scrisoare din 25 octombrie 1951, Mircea Eliade îi spune: „[...] aș vrea să vă mărturisesc, stimate D-le Sergescu, marea mea tristețe și deznădejdea mea de a asista neputincios la fărâmițarea energiilor noastre creatoare pentru motive pe care nu izbutesc să le înțeleg. Apre-

Câmpina, acasă la cuplul Barbu Sergescu, în stânga imaginii (fratele lui Petre Sergescu) și Madeleine Sergescu (în dreapta imaginii)

Profesorul Sergescu, în compania tinerilor

ALBUM ISTORIC

Petre Sergescu și Marya Kasterska, tineri

*Cluj, mai 1940. Petre Sergescu într-un colț al bibliotecii sale
din str. Berde, nr. 3*

*De la stânga.: Barbu Sergescu, Madeleine Sergescu,
sofia lui (așezată), Angela, mama copiilor Sergescu, Petre,
Marya Kasterska, Mioara Sergescu*

*Petre Sergescu și Marya Kasterska
(ultima lui fotografie, decembrie 1954)*

*Mioara Sergescu, sora lui Petre (în față, cu pălărie),
Marya Kasterska, pe Dunăre, la Turnu Severin,
în 1929; în dreapta, Petre Sergescu*

*Cluj, Săptămâna Matematică, cu participarea profesorului francez
Paul Montel (1876-1975, între cele două costume naționale);
Marya Kasterska este doamna în taier, cu buchetul de flori,
iar al doilea din dreapta – Petre Sergescu*

CRONICI EXCLUSIVE DIN GENEVA, IULIE 1955

GABRIEL GARCIA MARQUEZ

Toate cele ce urmează au început duminică trecută, foarte devreme, când dl Molotov a coborât din avion și, trecând prin fața tribunei ziariștilor, și-a agitat cu veselie pălăria. A fost primul fulger în această furtună de zâmbete care s-a dezlănțuit în Geneva. Câteva ore mai târziu a sosit dl Eden, zâmbind în stil englezesc: foarte discret, pe sub mica lui mustață de culoare plumburie. Coborând din avion, și dl Eisenhower zâmbea. Surâsul său – toată lumea o știe – pare mai degrabă al unui jucător de baseball salutând mulțimea după un careu de fond, decât al unui președinte. Dl Eisenhower zâmbește întotdeauna ca și când ar face-o pentru mulțime, chiar dacă nu sunt prezente decât patru persoane. Dl Faure pare să zâmbească din curtoazie, ca atunci când asculți un banc prost, doar datorită bunei educații.

Când dl Bulganin a ajuns la aeroportul din Geneva, probabil dl Molotov, care s-a dus să-l primească, încă nu-l informase că totul era cu zâmbete. Mareșalul a ajuns mai serios decât o stană de piatră și așa a apărut în fotografiile de presă și în înregistrările pe peliculă, care s-au făcut pe aeroport. Dar în limuzina Zim care i-a condus de la aeroport la reședința lor, dl Molotov trebuie să-i fi povestit d-lui Bulganin cum stăteau lucrurile, pentru că la coborârea din automobil toți zâmbeau. Toată delegația sovietică și mulți dintre asistenți zâmbeau în gol, zâmbeau nimănui. De atunci nimeni n-a încetat să zâmbească la Geneva.

Ce mai fac copiii?

De la zâmbete s-a trecut la îmbrățișări. Asta a început când dl Eisenhower și dl Jukov s-au întâlnit pentru prima dată, luni. Aceea a fost, realmente, o întâlnire între doi vechi prieteni.

– Ce mai fac copiii?
– I-a întrebat dl Jukov pe dl Eisenhower. Și dl Eisenhower, vorbind ca un adevărat cumătru, i-a spus:

– Foarte bine. O să-i vezi în seara asta la cină.

Și, într-adevăr, au mâncat împreună în acea zi, în timp ce la Moscova se căsătorea fiica d-lui Jukov, într-o ceremonie la care mareșalul n-a asistat, pentru că era prezent la Geneva. Când dl Eisenhower a aflat, a dat dispoziție să se trimită imediat un cadou de nuntă la Moscova.

Ca la Hollywood

La început, observatorii au interpretat această furtună de zâmbete drept un semn bun. La Londra [28 septembrie-2 octombrie 1954, conferință la care au participat Statele Unite, Marea Britanie, Canada, câteva țări europene membre NATO – n.r.], rușii nu zâmbiseră nici din greșală. Anul trecut, aici la Geneva [26

aprilie-21 iulie 1954 – n.r.], în toate fotografiile au ieșit cu o mutră de bătași, care i-a făcut pe observatori să se teamă serios pentru soarta omenirii. Acum, în schimb, când se pregăteau într-o însoțită și înflorită curte a Societății Națiunilor pentru a intra la prima reuniune, fotografiile trebuie să fi crezut că o portrețeau pe Ava Gardner în loc de dl Molotov, căci era de ajuns să i se apropie pe la spate și să-i spună:

– Un zâmbet, vă rog...

Dl Molotov își întrerupea conversația, întorcea fața cu un zâmbet mecanic și apărea fericit în fotografii, cu figura lui de mic leu îmblânzit. Un singur om a avut nevoie de două zile ca să învețe să zâmbească: dl Dulles. Așa după cum toată lumea a putut să constate în toate fotografiile sale, dl Dulles are față de tigrul.

Ce mod de a mânca!

Toată această ambianță de cordialitate, puțin cinematografică, după cât se pare mai mult exhibiționistă decât reală, a fost complicată cu cea mai mare cantitate de prânzuri cunoscută în istoria

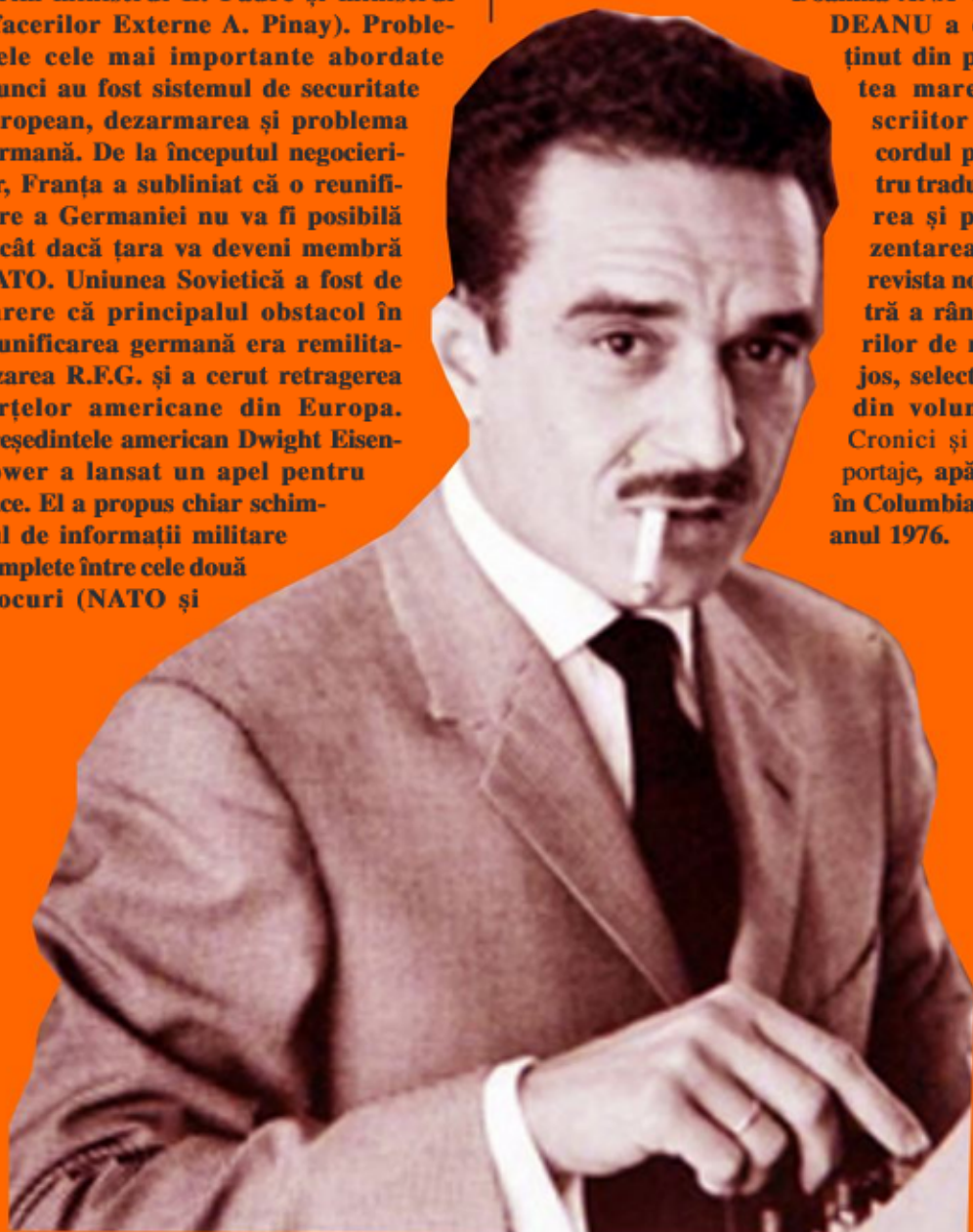
„Cei patru mari” de la Geneva:
Nikolai A. Bulganin, Dwight Eisenhower,
Edgar Faure, Anthony Eden

La 23 iulie 1955 se încheia, la Geneva, Conferința la nivel înalt a celor patru mari puteri: S.U.A. (președintele D. Eisenhower, J.F. Dulles, secretar al Departamentului de Stat), Uniunea Sovietică (mareșalii N.A. Bulganin, președintele Consiliului de Miniștri, și G.K. Jukov, ministrul Apărării, V.M. Molotov, ministru al Afacerilor Externe), Marea Britanie (prim-ministrul A. Eden) și Franța (prim-ministrul E. Faure și ministrul Afacerilor Externe A. Pinay). Problemele cele mai importante abordate atunci au fost sistemul de securitate european, dezarmarea și problema germană. De la începutul negocierilor, Franța a subliniat că o reunificare a Germaniei nu va fi posibilă decât dacă țara va deveni membră NATO. Uniunea Sovietică a fost de părere că principalul obstacol în reunificarea germană era remilitarizarea R.F.G. și a cerut retragerea forțelor americane din Europa. Președintele american Dwight Eisenhower a lansat un apel pentru pace. El a propus chiar schimbul de informații militare complete între cele două blocuri (NATO și

Tratatul de la Varșovia): fiecare ar fi avut dreptul nelimitat la survolarea spațiului aerian al celuilalt, open sky – cer deschis –, cu scopul de a preveni orice posibilitate de declanșare a unei ofensive prin surprindere.

Gabriel Garcia Marquez (n. 1928), scriitor columbian, laureat al Premiului Nobel pentru literatură (1986), a fost corespondent de presă acreditat la menționata Conferință de la Geneva.

Doamna ANA VĂDEANU a obținut din partea marelui scriitor acordul pentru traducerea și prezentarea în revista noastră a rândurilor de mai jos, selectate din volumul Cronică și reportaje, apărut în Columbia, în anul 1976.

Marele proprietar de ziare american William Randolph Hearst Jr. (aici cu soția)...

dinar de bine în lumina candelabrelor. Dar la ora nouă seara în vara europeană, când soarele mai este încă atât de sus de parcă ar fi la patru după-amiază, un smoking alb ca al d-lui Eden sau unul negru ca al d-lui Eisenhower par pur și simplu lucruri de nebuni.

La foarte puține minute diferență a ajuns dl Eisenhower, în lungul său Cadillac negru. Președintele a trecut foarte marșal – cu un pas mare, exact ca al lui Johnny Walker –, zâmbindu-le polițiștilor disimulat și demagogic. Apoi a sosit dl Faure, în mod patriotic, la bordul unui Citroën. Și ultimii, într-o lungă caravană de Zim-uri, au ajuns rușii, veseli și gălăgioși, de parcă ar fi chiulit de la școală ca să vină la banchet. Dl Jukov s-a împiedicat în portiera automobilului când a încercat să coboare cu o săritură de licean și, foarte confuz, s-a întors zâmbitor spre mulțime.

– Poftă bună, tovarășii! – a strigat cineva din mulțime, care însă n-a pățit nimic, pentru că suntem la Geneva.

La banchet a asistat o singură femeie: domnișoara Frances Willis, ambasadoarea

Statelor Unite la Berna, care a venit într-o rochie de tul albastru, dintre cele mai feminine create de Christian Dior.

Sinteza Genevei

În Casa Presei (Maison de la Presse), 1.143 de ziariști acreditați, veniți din întreaga lume, au lucrat timp de 24 de ore în fiecare zi, la 800 de mașini de scris. Pentru ca ziariștii să nu fie nevoiți să plece nicăieri, s-a construit un oraș în mic în interiorul Casei Presei. S-au instalat oficii poștale care au transmis în lumea întreagă o medie de 500 de scrisori zilnic. S-a instalat o centrală telefonică cu zece cabine, din care s-au transmis mesaje în toate limbile, la orice oră din zi și din noapte, către orice loc din lume. În această centrală telefonică s-a instalat un microfon cu derivații în toată clădirea – inclusiv în grupurile sanitare – prin intermediul căruia se solicita în două limbi prezența în cabinele telefonice a 600 de ziariști în fiecare zi. Cel mai mare număr de telefoane le-au dat sau le-au primit corespondenții din „democrațiile populare“.

În timpul întregii zile și a întregii nopți oficiile diferitelor agenții de cablograme cu sucursală la Geneva au transmis, din acest furnicar, mesaje pentru lumea întreagă. Cu

... și Randolph Churchill, în stânga, în picioare (aici alături de premierul Winston Churchill și nepotul acestuia) au finit să fie și ei prezenți la Geneva...

o jumătate de oră înainte de încheierea ultimei reuniuni a celor mari, aceste oficii au transmis în toată lumea 6.343.223 cuvinte. O singură dată a fost nevoie să se aștepte la rând câte patru minute: după dramatica propunere *open sky* a d-lui Eisenhower prezentată în Palatul Națiunilor, care arăta cum avioanele sovietice puteau fotografia deasupra Statelor Unite și viceversa.

Una dintre cele mai mari delegații de ziariști care a venit la Casa Presei a fost cea indiană. „Suntem cei mai interesați de pacea mondială“, a spus unul dintre ei. Și egiptenii care, de asemenea, au o delegație numeroasă, au declarat: „Avem nevoie de mulți bani pentru realizarea proiectelor din țară. Războiul ne-ar strica planurile. De aceea suntem aici.“

Turnul Babel

Nu toți ziariștii acreditați vorbeau franceza. Majoritatea – și printre ei orientalii – vorbea engleza. Spaniola a fost minoritară: niciunul dintre cei 263 de funcționari de la

... alături de alți ziariști, pentru a se agita și a-i lua cu asalt pe reprezentanții celor patru mari puteri

diplomației din ultimele timpuri. S-a pierdut deja socotă de câte ori a luat masa cine cu cine și unde. Când răsar soarele la patru dimineața – deja toate minutele tuturor delegațiilor sunt angajate. De marți, fiind tăiată retragerea prin încercuire a prânzurilor și cinelor, șefilor de guverne concentrați în Geneva nu le-a mai rămas altceva decât să se invite la micul dejun. Unicul care n-a putut să-și ofere plăcerea de a prânzi în afara casei sale, în casa tovarășilor săi de sărutări și îmbrățișări, este dl Eisenhower, căruia îi interzice protocolul.

DI Faure n-a ajuns

Protocolul a devenit aici atât de elastic, încât dl Faure a avut plăcerea să ajungă târziu la o reuniune de fond, fără a izbucni un război. Asta s-a întâmplat luni, la prima reuniune a celor patru mari.

Președintele Statelor Unite și șefii guvernelor Franței, Angliei și Uniunii Sovietice au stabilit să se întâlnească afară, pe aleile Palatului Națiunilor. Dl Eden a sosit primul, la ora șase fără cinci după-amiază. Imediat a apărut și dl Eisenhower, iar un minut mai târziu dl Bulganin. Dar dl Faure nu apărea. Până la urmă, plictisiți să-l mai aștepte, cei trei mari punctuali s-au urcat în respectivele lor automobile și au plecat acasă. Dl Faure și-a făcut apariția la ora opt și treizeci de minute seara, când începea deja să se întunece. Motivul acestei întârzieri este foarte simplu: dl Faure și dl Pinay stătuseră la barul Palatului, tăifăsuind despre politică la un pahar cu vin.

Cei patru cumetri veseli

Protocolul zâmbetelor a rămas aranjat marți după-

Frances Willis,
ambasadoarea Statelor Unite
la Berna

amiază, când s-a făcut fotografia oficială a Conferinței, care a fost publicată în toate ziarele din lume. Această fotografie a fost făcută de o mulțime de fotografi, la ora trei după-amiază, înainte de începerea celei de a treia reuniuni. Secretarul general al Conferinței dorea această fotografie pentru a o atârna alături de deja celebrele de la Ialta, Teheran și Potsdam. Mulți reporteri au preferat să rateze fotografia de la intrare pentru a se instala într-un loc bun, înainte de a face ceea ce începea deja să fie considerată *fotografia anului*. În ea apar, de la stânga la dreapta, domni Bulganin, Eisenhower, Faure și Eden.

Furnicarul fotografiilor s-a cățărât pe ferestre, în căutarea

Marguerite Higgins,
jurnalista „cu groșii ei pantaloni
de dril”

celor mai bune unghiuri de vedere, deoarece plasarea locurilor n-a fost prevăzută de protocol. Și când dl Eisenhower i-a oferit d-lui Bulganin primul scaun de la dreapta, dl Bulganin a făcut un gest care în spaniolă s-ar putea traduce: „Nu, bătrâne. Asta mai lipsea. Locul ăsta e pentru tine”.

Dl Eisenhower a insistat. Dl Bulganin a oferit o cordială rezistență. Până la urmă, dl Eisenhower i-a pus d-lui Bulganin mâinile pe umăr și aproape l-a obligat să se așeze pe primul scaun. Acolo a rămas, încurcat, în timp ce dl Eisenhower ocupa scaunul următor.

Odată așezați, dl Bulganin a văzut un fotograf de la U.P. [United Press International – UPI – n.r.] agățat cu un braț de cadrul unei ferestre și încercând să facă fotografia cu cealaltă mână. Dl Bulganin l-a arătat cu degetul, murind de râs, iar dl Eisenhower, râzând și el, s-a întors să-l privească. În acea clipă a izbucnit un asurzitor fulger a 200 de flash-uri. Fotografia anului era făcută: fotografia celor patru cumetri veseli.

O poveste englezească

Cei patru mari au fost invitați la Palatul Eynard [construcție ridicată între 1817-1821 de bancherul elvețian Jean-Gabriel Eynard; adăpostește Consiliul Administrativ al orașului Geneva – n.r.] de către președintele Confederației Elvețiene, dl Max Petitpierre, la ora opt și jumătate seara. Punctual ca un englez, dl Eden a ajuns la opt jumătate fix. Părea pregătit pentru protocol. A venit într-un smoking alb – unicul smoking alb care s-a văzut la banchet –, trecând foarte serios și poate prea britanic printre zâmbitorii polițiști elvețieni. Un smoking alb se vede extraor-

Continuăm cu partea a doua a articolului care investighează evoluția și înfrunțările unui concept – sfârșitul lumii – de-a lungul istoriei.

Nici nu trecuse bine psihoza sfârșitului lumii în 2012, în baza „calendarului mayaș”, și acum două luni presa anunța „măsurile speciale” luate de guvernele american și rus pentru a-și acorda ajutor după impactul catastrofal al Pământului cu un meteorit; care, iarăși, nu s-a produs

SFÂRȘITUL LUMII SPAIMA CARE NE GUVERNEAZĂ

CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Tipurile de catastrofe care pot induce dispariția cvasi-apocaliptică a unor specii pot fi cel mai ușor inventariate, parcurgându-se lista ipotezelor care au fost propuse pentru explicarea dispariției dinozaurilor, fenomen ce a avut loc acum multe zeci de milioane de ani.

Nu este cazul ca într-o catastrofă toate speciile să fie supuse dispariției și aceasta se poate stabili inclusiv implicând simpaticele noastre broaște țestoase actuale, care au fost la un moment dat contemporane cu marile reptile, cu dinozaurii dispăruți. Preocuparea pentru înțelegerea modului în care dinozaurii au fost supuși extincției este veche, mulți dintre aceștia fiind descriși, ca schelet și aspect anatomic general, încă de baronul Georges Cu-

vier, zoolog și paleontolog francez.

Prima idee în această serie privește sensibilitatea celulei vii la radiațiile ionizate, deci de foarte mare energie. Din când în când au loc explozii stelare – evoluția unei stele poate include un episod de rapidă creștere a energiei produse în interior și, drept urmare, iradiată la o intensitate incomparabil mai mare decât cea anterior generată, precum de exemplu cea actuală a Soarelui. Apare astfel o novă sau,

în cazul exploziei de maximă energie, o supernovă. Dacă Soarele s-ar transforma, fie și numai într-o novă, viața în sistemul solar, deci, oricum, pe Pământ, ar fi, cvasi-instantaneu, anihilată. Astronomia ne arată însă, cu o certitudine care nu lasă loc îndoiei, că soarele nu este o stea din seria celor care pot fi socotite ca „explozibile”. Problema unui astfel de incident nu s-a pus în mod științific serios, dimpotrivă, știm că după câteva miliarde de ani consumul solar

Casa Presei – care vorbea corect engleză și franceză nu vorbea spaniola.

Dar, în realitate, în Casa Presei nu s-a vorbit nicio limbă. Italienii au hotărât că se pot înțelege perfect cu spaniolii. Spaniolii că se pot înțelege, vorbind fiecare în limba lui, cu francezii și italienii. Englezii și americanii au recurs la puținele lor cunoștințe din toate limbile de origine latină. Latinii au hotărât că se pot înțelege cu saxonii cu puținele cuvinte romanice pe care le cunosc englezii și cu puținele cuvinte engleze pe care le cunosc latinii. Rezultatul a fost o bătaie de cap generală, o crucigramă făcută cu bucațele din toate limbile lumii.

Palatul Națiunilor Unite, unde s-au desfășurat conferințele, este situat la trei kilometri distanță de Casa Presei. 52 de ziariști dispuneau de automobile. Unul dintre ei își adusese direct de la New York un Cadillac mai mare și mai luxos decât al președintelui Eisenhower. Era William Randolph Hearst Jr. [al doilea fiu al marelui proprietar de ziare din S.U.A., a câștigat un Premiu Pulitzer pentru interviul luat lui Hrușciiov în 1955 – n.r.]. O afacere bună la această Conferință a fost deci cea a taxiurilor, solicitate fără încetare pentru parcurgerea celor trei km.

N-a fost timp

În schimb, o proastă afacere a fost cea a cabaretelor, care s-au pregătit cu mult timp înainte pentru a-i juca mulți pe ziariști. Cei 1.143 corpondenți acreditați au trebuit să asiste zilnic la conferințele purtători-

lor de cuvânt ai delegațiilor, care aveau loc după fiecare întâlnire a celor mari. În ultimele zile au avut loc și după reuniunile miniștrilor de Externe. Aseară, ultima conferință de presă a avut loc la ora două noaptea: cea a purtătorului de cuvânt al delegației engleze, care a povestit cum s-a întâmplat că ultima întâlnire a durat numai 15 minute, când se aștepta să dureze patru ore.

Fiecare purtător de cuvânt are doi asistenți la conferințe. O singură delegație dispune de serviciile unei femei: cea sovietică. Este o blondă care ieri purta o bluză bleumarin atât de bună sau atât de proastă ca a oricărei tinere occidentale din clasa mijlocie, care are părul scurt și care vorbește franceza fără accent. Dar poate că nu această frumoasă

rusoaică este motivul pentru care conferințele de presă ale sovieticilor se transformau întotdeauna într-o bătaie pentru a asista la ele. Când se anunța o conferință de presă a sovieticilor, toată lumea lăsa baltă orice făcea în acel moment. Măncarea, chiar, rămânea în farfurie, neatinsă.

„Goodbye“

În aceste momente furnicarul din Casa Presei este răvășit. Se rupe, se aruncă la enormele coșuri de gunoi o jumătate de tonă de hârtie, care până ieri era unul dintre cele mai valoroase lucruri pentru ziariști și care azi nu mai folosește la nimic. Majoritatea are bilet de întoarcere pentru azi după-masă. Când se va termina ultima întâlnire a celor mari, furnicarul va ieși ca din pușcă să transmită ultima telegramă și se va risipi prin toate colțurile pământului. Între ei sunt mulți dintre cei mai buni ziariști din lume, ca Marguerite Higgins, jurnalista care a fost în Coreea [pe frontul de acolo, din 1950-1953 – n.r.] și care aici abia dacă a avut timp să-și schimbe groșii ei pantaloni de dril și șapca de baseball. Și mai sunt unii care nu sunt ziariști, ca Randolph Churchill, fiul domnului Winston, pe care au trebuit să-l acrediteze la Casa Presei pentru a-i satisface dorința de a se agita cu ziariștii. Dar ceea ce s-a întâmplat în aceste ultime zile s-a succedat cu atâta rapiditate, încât nimeni n-a avut timp să cunoască orașul. Pentru noi, Geneva va continua să fie întotdeauna această casă de nebuni de la „Maison de la Presse“. ■

Gabriel Garcia Marquez, s-a amuzat din plin la Conferința de la Geneva, dar până la jurnalistică, atentă la detalii, ne-a lăsat un tablou viu al unei reuniuni importante din Războiul rece

Gabriel Garcia Marquez, *Fragmentos de cronicas y reportajes*,
© Gabriel Garcia Marquez, 1954, 1955

razboi
rece deo-
sebit de activ;
relativ, există

totuși o agresivitate media-
tică, ce poate deveni pericu-
loasă. Prin escaladare,
mediul natural este afectat, dar
sunt remarcabile și forțele
angajate în protecția acestuia.
Omul este o primejdie pentru
om, inclusiv în planul psi-
hopatologiei, dar tot omul
poate fi sursa soluțiilor de
supraviețuire. Speciile ani-
male sau vegetale sunt, evi-
dent, sub dominație umană.
Atunci? Ei, bine, boala infec-
țioasă este tot o formă a luptei
interspecifice, de tip darwinian.

Creșterea demografică, plus
progresele înregistrate de teh-
nica transporturilor sporesc
posibilitatea epidemiilor. Nu-
mărul mare al ființelor umane
constituie o barieră în fața
extincției, în două moduri. În
primul rând, putem înțelege
că orice s-ar întâmpla, masa
umană, de miliarde, este greu
să fie redusă la zero prin epi-
demii, prin pandemii, rezis-
tând mai ales prin multitudine.
Diversitatea genetică umană
este atât de mare, încât devine
greu de crezut că indiferent
care germen poate să fie ca-
pabil de a pătrunde în orga-
nisme atât de diverse pentru a
fi expuse, în mod similar, la
agresiuni antigenice identice,
astfel încât sistemele de pro-
tecție ale tuturor ființelor
umane să poată deveni incom-
patibile spre a sesiza și eli-
mina imunologic germenul
agresor. Nu mai este nevoie de
a atrage atenția asupra enor-
mului progres al medicinei
actuale, care, indiscutabil, nu
are cum să nu continue în
viitor. Încă un fapt favorabil,
de o extremă importanță:
bolile infecțioase sunt cunos-
cute astăzi în totalitatea lor,
iar oricare dintre acestea este
într-o semnificativă proporție,

dacă nu în totalitatea cazurilor,
vindecabilă. Remediile – în
particular antibioticele, anti-
fungicele, antiviralele – ex-
istă, dar, mai mult decât atât,
numărul lor și eficacitatea
sunt în creștere continuă. Bac-
teriile, virusii, chlamydiile,
rickettsiile, micoplasmele,
fungii, paraziții pot fi, farma-
cologic sau imunologic, ți-
nuți sub control. Eventual,
comportamentul uman se
poate adapta pentru a evita
contaminarea.

Ce se mai poate întâmpla?
Creșterea rezistenței germe-
nilor la antibiotice reprezintă
o primejdie, însă ea a fost
menținută în limite accepta-
bile, în general, prin blocarea
mecanismelor de rezistență,
datorită sintezei și, consecu-
tiv, administrării de substanțe
specifice, sau prin obținerea
de noi antibiotice. Rămâne
problema apariției unor ger-
meni mutanți deosebit de vi-
rulenți. Mutațiile apar puncti-
form, pornind de la o celulă –
eventual de la un număr redus
de celule –, care apoi cresc din
punct de vedere cantitativ
prin înmulțire. Oricum, extin-
derele cazurilor nu poate fi
deosebit de rapidă, în sens
populațional general, așa

încât o
bună su-
praveghere
sanitară, cu se-
sizarea promptă a noilor forme
de infecție, cu oricare dintre
tipurile de germeni mutanți,
poate fi rapid supusă fie
izolării cazurilor, fie tratării.
Extinderea infecțiilor prin
vectori de tipul animalelor și
păsărilor cu largă răspân-
dire nu este lipsită de prime-
jdii, dar și aceste cazuri s-a
dovedit că pot fi stăpânite
rezonabil, cum, de altfel, s-a
și întâmplat până în prezent
(cazurile gripei aviare sau
porcine) și boala zisă a vacii
nebune).

Condiția umană este una
primejdioasă, dar tre-
buie să gândim curajos:
niciodată, până în prezent,
această condiție nu a fost mai
protejată decât acum, iar
viitorul nu poate fi decât încă
mai favorabil acestei pro-
tecții. Este adevărat că omul
trebuie să vegheze continuu
la siguranța sa, dar cine sunt
aceia care încearcă să spo-
rească permanent starea de
teamă, frica, eventual, pentru
cei excesiv de sensibili, te-
roarea ideii de a ne afla într-o
stare de continuă nesiguranță?
Aceștia sunt, evident, ei înșiși,
o primejdie pentru existența
speciei noastre sau poate doar
caută să facă un comerț,
profitabil pentru ei, cu frica
multora, care au un apetit
pentru frică cultivat de acciași
inductori ai fricii.

Adevăratul pericol pentru
oameni sunt oamenii care
contestă dreptul tuturor la
bine și, de ce nu, la fericire.
Să ne amintim de îndem-
nul Papei Ioan Paul al II-lea,
dar mai ales, de cuvântul
lui Iisus, făcut cunoscut nouă
de Ioan, în Evanghelie: „În-
drăzniți, Eu am biruit lu-
mea.” ■

Teroarea continuei nesiguranțe
se întreține mai ales prin mass media

de energie va conduce la o „stingere“ a sistemului cărui îi aparținem.

Ce se va întâmpla până atunci nu ține, în primul rând, de dinamica solară. Sunt însă alte aspecte de geofizică și astronomie ceva mai problematice. Fereastra terestră a vieții este deosebit de îngustă. Condițiile pe care globul pământesc trebuie să le îndeplinească spre a fi locuibil sunt stricte, iar spectrul acestora este incredibil de limitat: de la câmpul magnetic terestru, la temperatura medie la suprafața globului și la compoziția atmosferei, totul trebuie să corespundă unor criterii extrem de nuanțate. Ce putem crede despre acest lucru? Nimic altceva decât faptul că în peste patru miliarde de ani, în care s-au succedat epoci de mai intensă căldură cu altele reci, epoci de vulcanism mai intens ori mai temperat, Pământul nu a devenit niciodată cu totul incompatibil cu apariția și ulterior existența formelor de viață și acestea, încă, într-o continuă evoluție, iar sub diferite aspecte, urmând o cale de perfecționare. Avem ca exemplu principal de produs evolutiv creierul uman și capacitatea expresivă, creativă și productivă umană.

Explozia stelară a oferit însă prima ipoteză cu privire la dispariția dinozaurilor. S-a considerat ca posibilă explozia unei supernove la o distanță de Pământ dificil de estimat, dar nu foarte mare, al cărei efect asupra vieții terestre nu a fost generat de expulsiile violente de materie, de particule încărcate electrice sau de căldură, ci de radiațiile gama ionizate, de energie înaltă. Au fost

Georges Cuvier

expuse radiațiilor cu precădere animale mai mari, inaptele de a se ascunde în spații relativ protejate. Evident, nu se pune problema unei ascunderi conștiente – ca și în accidentele nucleare terestre, iradierea nu este percepută de simțuri, chiar atunci când efectele sunt fatale –, ci de modul firesc de viață, oricum diferit în cazul animalelor de mărimi diferite.

Această ipoteză nu poate fi respinsă nici astăzi, așa cum nu poate fi nici confirmată. O atentă examinare ar putea eventual, dar foarte la limită, să releve leziuni subsecvente unor iradiieri, mortale, sau ale mutațiilor în exces, survenite ulterior. Mai mult ca efect al modei decât al unor cercetări sigure, această ipoteză a devenit desuetă. S-a pretins apoi că marile reptile au dispărut ca urmare a ciocnirii Pământului

cu un meteorit de mari dimensiuni sau cu un asteroid, ceea ce practic revine la același lucru: un nor gigantic de pulbere, acoperind întreaga planetă, a suprimat specii prin variațiile termice și prin generarea unei reduceri de proporții a hranei vegetale, în condițiile insuficienței luminii solare. Acest mecanism letal, într-o altă ipoteză, ar fi fost declanșat de o enormă erupție vulcanică, așa cum pare să se fi produs în actuala Indonezie – din nou pulberi, întunecare, variații termice, sinteză clorofiliană dramatic periclitată.

Toate aceste catastrofe se pot produce în viitor. Totuși, apariția supernovelor într-o galaxie este suficient de rară, încât producerea ei într-un spațiu implicând primejdii pentru Terra poate fi socotită ca prea puțin probabilă. La formarea planetelor, prin atracția gravitațională, acestea își „curăță“ practic traiectoriile, „culoarele“ pe care evoluează. Dacă la începutul vieții pe Pământ mai erau încă posibile ciocnirile cosmice, acum, fără să poată fi cu totul excluse, au o foarte mică șansă de a se produce.

În sfârșit, Pământul nu mai este acum o planetă cu un vulcanism intens, frecvent și de mari proporții, la scară globală. Ce anume poate reprezenta o adevărată amenințare la adresa vieții umane? Singura primejdie autentică, permanent prezentă, este, înainte de orice, chiar acțiunea umană. Demografic, ne aflăm în condiții de suprapopulare. Politic, statal, nu mai suntem nici într-un război mondial propriu-zis, nici într-un

Spaima de epidemie

insurgenților „Armata Mahdi” să intre în și să părăsească orașul.

Într-un documentar realizat pentru Radio România Actualități, colegul meu Mario Balint își aduce aminte de atmosfera acelor zile: „De câteva săptămâni, serviciile de informații și «S-2»-urile [componenta din statul major al unei unități care se ocupă cu cercetarea și culegerea informațiilor] de la toate nivelurile recepționează și prelucreză informații referitoare la «Armata Mahdi», condusă de clericul radical șiit Muqtada Al-Sadr. Acesta provine dintr-o celebră familie de clerici șiiti, tatăl său fiind ucis de Mukhabarat-ul [Securitatea] lui Saddam Hussein, iar unchiul său numărându-se printre fondatorii Hezbollah-ului libanez. În 2004, Muqtada era catalogat de *intelligence*-ul american drept cel mai tânăr militant împotriva prezenței Statelor Unite în Orientul Mijlociu. În noiembrie 2003, el ceruse șiitilor, majoritari în Irak, să pornească jihadul împotriva trupelor americane staționate pe teritoriul Irakului. Prin intermediul acțiunilor pe care le-a întreprins, în acea perioadă, Muqtada a dorit preluarea conducerii celui mai puternic partid din regiunea de sud a țării, Al-Dawwa, cu ajutorul căruia plănuia să pătrundă în Guvernul irakian de Coaliție. Muqtada Al-Sadr conducea «Armata

Generalul Nicolae Ciucă conducând parada de 1 Decembrie

Imamului Mahdi», considerată «brațul armat» al Hezb Al-Dawwa, care număra peste 10.000 de luptători, foarte mulți dintre ei cu o bună pregătire militară, dobândită inclusiv în cel puțin una dintre bazele de antrenament situată în provincia Dhi Qar. Deși zona în care trăia și acționa Muqtada era preponderent cea din jurul Orașului Sfânt Najaf, în Dhi Qar, Muqtada era considerat «sfânt», iar portretul său se găsea pe pereți în interiorul multor locuințe din provincie.”

Se declanșaseră lupte violente în principalele orașe din sud. Basra era puternic atacată,

iar Nasiriyah stătea să cadă în mâinile insurgenților. Italienii au ordonat „Scorpionii roșii” să împiedice afluirea și defluirea insurgenților în capitala provinciei. În jurul orei 23.00, zece transportoare blindate, conduse personal de locotenent-colonelul Nicolae Ciucă, au părăsit tabăra și, pe bretele ocolitoare, au ieșit pe calea de rulare „Tampa”, îndreptându-se spre Nasiriyah, orașul străjuit de podurile peste Eufurat. Urma să se realizeze un „cordon sanitar”, astfel încât luptătorii din „Armata Mahdi” să nu intre în oraș.

Botezul primei lovituri

Șeful de stat major al Batalionului 26 Infanterie, maiorul Dan Ionescu, declara a doua zi, pentru Radio România Actualități: „În cursul după-amiezii de vineri am primit misiunea de la brigada italiană de a bloca accesul insurgenților și elementelor criminale către localitatea Nasiriyah. Misiunea a fost planificată în cursul după-amiezii și, la ora 11.00 seara, s-a plecat către locul stabilit pentru realizarea acestei blocări. Pe parcursul desfășurării misiunii, în baza informațiilor pe care le aveam, ne așteptam la executarea unor acțiuni ostile împotriva detașamentului constituit. La aproxi-

Dan Ionescu, azi colonel

În noaptea de 14 spre 15 mai a anului 2004, militari din Armata României angajau prima luptă din istoria postbelică: bătălia de la Nasiriyah. Era, totodată, prima confruntare la care participa o unitate românească în Orientul Apropiat.

După o noapte în care a angajat lupta cu insurgenții șii irakieni de două ori, trăgând aproape 3.000 de cartușe (5,45 mm, 7,62 mm, dar și 14,5 mm), detașamentul de luptă al Batalionului 26 Infanterie a revenit în baza italiană „White Horse” (Calul Bălan) cu două transportoare blindate avariate, dar fără pierderi umane. O noapte lungă și pentru mine, corespondentul Radio România Actualități, rămas să-i aștepte pe militari în tabăra unde erau cartiruiți „Scorpionii roșii”...

BĂTĂLIA DE LA NASIRIYAH

RADU DOBRIȚOIU

Mai, 2004. Sudul Irakului, provincia Dhi Qar. Baza militară „White Horse”, la 8 km sud de Nasiriyah, capitala provinciei. O fostă unitate de tancuri a armatei lui Saddam Hussein a fost transformată în tabără pentru forțele Coaliției conduse de Statele Unite. Baza era ocupată de brigada italiană, componentă a Diviziei multinaționale de sud (sub comanda britanică, aflată la Basra). Un batalion românesc era inclus în brigada italiană.

În acea primăvară, oltenii Batalionului 26 Infanterie „Neagoe Basarab”, de la Craiova, preluaseră aria de responsabilitate românească din Dhi Qar, de la Batalionul 811

Infanterie Dej „Dragonii transilvăni”, care inaugurase, practic, participarea românească în teatrul de operații din Irak. Militarii batalionului nu erau străini de natura aspră a deșertului. Cu un an înainte, se căliseră în deșertul Kandahar din sudul Afganistanului, alături de militarii americani din legendarele Divizii Aeropurtate 82 și 101. Și tot atunci, maiorul Nicolae Ciucă, comandantul batalionului, a fost avansat la gradul de locotenent-colonel chiar de către ministrul Apărării Naționale, Ioan Mircea Pașcu, și de șeful Statului Major General, generalul Mihail Popescu.

Primirea misiunii

Acum, Nicolae Ciucă, avansat locotenent-colonel, pregătea personal o misiune deosebit de importantă, despre care nu am aflat nimic până la angajarea luptelor. De fapt, mi se părea o patrulă un pic mai numeroasă. Ciudat era însă că participau atât comandantul batalionului, cât și șeful de stat major, maior Dan Ionescu.

„Scorpionilor roșii” li se încredinșase o misiune deosebit de importantă de către generalul Chiarrini, comandantul Brigăzii „Ariette”: securizarea căilor de acces spre Nasiriyah, respectiv a podului de la est, și împiedicarea

propriu a transportoarelor care s-au deplasat înapoia noastră. În continuare, pe parcursul nopții, au mai fost schimburi de focuri, dar, reușind să deținem acea cotă dominantă, am controlat situația fără niciun fel de probleme. Profitând de acel adăpost, mecanicii-conducători – și vreau să scot în evidență profesionalismul lor – s-au mobilizat foarte bine, au reușit să pună în stare de funcționare transportoarele, iar după ce am primit ordin să încetăm misiunea și să ne deplasăm la tabără, deplasarea s-a executat cu o viteză de peste 60-70 de kilometri la oră.”

Executați „Arșița!”

Era o noapte neagră și caldă. Așa cum își amintește sanitarul Cornelia Pegulescu, gloanțele au început să cadă pe transportorul medical precum sunetele unui xilofon. Prin vizete se vedeau micii „asteroizi” ai trasoarelor. Apoi, convoiul a căzut într-o ambuscadă! „Scorpionii” vedeau, la propriu, cum arată loviturile de AG7 apropiindu-se. S-au tras 24 de lovituri de lansatoare de grenade pentru 10 transportoare românești! Iată ce îmi declara după incident plutonierul-major Cornelia Pegulescu: „Nici acum nu îmi vine să cred că s-a întâmplat ceea ce s-a întâmplat. Am văzut doar două focuri de mitra-

lieră în fața transportorului, după care am auzit prima bubuitură, a doua, mi-am strâns casca și mă așteptam ca la a treia bubuitură să nu mai aud. Cred că pentru fiecare există un Dumnezeu. În momentul în care s-a tras cu armamentul greu, mecanicul conductor a avut o reacție de moment, o reacție foarte bună. Eram sub tirul de focuri și... Cred că el ne-a salvat viața!”

La puțin timp, într-un alt punct nevralgic al comunicației rutiere, „Scorpionii” au fost atacați din nou. Comandantul ordonă debarcarea și realizarea dispozitivului între rambleul căii ferate și șosea. Se evaluează situația, oamenii, muniția. Apoi, misiunea se schimbă. „Curățați zona!”, ordonă scurt locotenent-colonelul Ciucă. În acel moment, în stațiile radio s-a auzit: „Către toate indicativele, executați «Arșița!»”.

Românii au deschis focul asupra insurgenților, respectând regulile de angajare a focului, stabilite pe plan internațional. Mitralierele de

14,5 mm instalate pe TAB-uri au răsunat în noapte. Tuburile săreau din blindaj formând un covor scânteietor în lumina focurilor de la gura țevii. După câteva secunde, în vacarmul produs nu se mai distingea decât zgomotul prelung al mitralierelor grele.

Apoi, liniște! Infanteriștii români s-au imbarcat în transportoare și s-au îndreptat spre „casă”. La bază, au descoperit într-unul dintre cauciucurile străpunse o cămașă de la grenada cumulativă de AG7, ce ar fi putut să-i trimită pe toți ocupanții TAB-ului direct în galeria Eroilor Neamului, comemorați la 24 mai. Dumnezeu a vrut altfel! Bătălia de la Nasiriyah este considerată prima bătălie la care militarii români au luat parte după Al Doilea Război Mondial!

Toți comandanții misiunii de luptă de atunci ocupă în prezent funcții de conducere în Armata României și reprezintă în opinia analiștilor militari „generația teatrelor de operații”, elita ofițerilor din armată. Nicolae Ciucă este în prezent general-maior și comandă Divizia 2 „Getica”, de la Buzău; Dan Ionescu este colonel și comandant al Batalionului 26 Infanterie; fostul locțiitor la comanda „Scorpionilor roșii”, Gabriel Toma, este colonel, șef de stat major al Brigăzii „Banat”, de la Timișoara. ■

Preotul militar Postolea sfințește drapelul de luptă al detașamentului de la Diwaniya

mativ 40 de minute de la părăsirea taberei «White Horse», patrula destinată îndeplinirii misiunii a fost atacată cu focuri de aruncătoare de grenade AG7 și arme automate. Militarii români au răspuns cu foc pentru a evita pericolul și au mărit viteza, pentru a ieși din zona ambuscadei realizate de către insurgenți. La alte zece minute, din nou, patrula a fost atacată cu focuri de aruncătoare de grenade AG7 și arme automate. Aceste atacuri au fost realizate după toate regulile artei militare, în locuri obligatorii de trecere, care determinau atât micșorarea vitezei, cât și realizarea unei anumite grupări a forțelor și mijloacelor destinate îndeplinirii misiunilor. Militarii români, conduși de către comandantul batalionului, au răspuns cu foc, așa cum menționam mai devreme, și au mărit viteza pentru ieșirea din locul ambuscadei, reușind în acest fel să evite pierderea de vieți omenești sau rănirea vreunui dintre militarii detașamentului. Misiunea solicitată de către brigada italiană a fost de a bloca această comunicație pe o durată de aproximativ cinci ore, începând cu ora 24.00 a zilei de vineri.

Așadar, militarii români știau de când au părăsit baza că urma să se confrunte cu extremiștii comandați de clericul radical Muqtada al-

Sadr. A doua zi, comandantul batalionului, locotenent-colonelul Nicolae Ciucă, îmi declara: „Mai întâi de toate aș dori să mă refer la conținutul misiunii: o acțiune în vederea interzicerii afluirii, respectiv deflurii insurgenților în și dinspre localitatea Nasiriyah, având ca obiectiv de acțiune un punct obligatoriu de trecere în interiorul zonei de responsabilitate a Batalionului 26 Infanterie. La intrarea în

ale unui transportor amfibiu blindat, iar apoi și o altă roată de pe puntea din spate a fost lovită. Ca atare, transportorul a rămas într-o singură roată. Este greu de explicat cum a reușit să se deplaseze încă 20 de kilometri. De asemenea, a mai fost o explozie aproape de un alt transportor, care prin suflul ei i-a dislocat puntea cardanică. Datorită lucidității cu care militarii au răspuns, am reușit să ieșim din

ambuscada respectivă și ne-am continuat deplasarea către obiectivul final. Cele două transportoare și-au continuat și ele deplasarea, nu în cadrul coloanei forțelor principale. Le-a fost asigurată securitatea cu alte două transportoare complet operative. Forțele principale au atins obiectivul într-un timp destul de scurt, dar și

acolo am fost întâmpinați cu aceeași acțiune militară de tip ambuscadă.

Depășisem ceea ce fusese greu, botezul primei lovituri, și după ce am respins această acțiune, am depășit obiectivul respectiv, ne-am reorganizat, am analizat situația și am luat decizia să revenim și să ne îndeplinim misiunea pe acel punct obligatoriu de trecere, care avea o importanță deosebită din punct de vedere al acțiunilor militare, situându-se pe o cotă dominantă în teren, permițându-ne astfel să controlăm situația circular și asigurând astfel apropierea și introducerea în dispozitivul

Autorul articolului, în centru

localitatea Nasiriyah, subunitatea noastră a fost atacată cu armament de infanterie și armament greu de infanterie, incluzând aruncătoarele AG7 și mortierele de 82 mm. A fost primul moment, poate cel mai important, care a evidențiat capacitatea de reacție a militarilor noștri. Am reușit să depășim acest moment, stopând orice exacerbare a acțiunilor din partea insurgenților prin riposta militarilor noștri cu toate categoriile de armament pe care le-am avut în dotare. Am avut și două probleme: o lovitură de aruncător de grenade a nimerit roțile din față

**Cercetătorul sovietic
Emil Borisovici Valev
(născut în 1921 în Bulgaria
cu studiile incipiente la Le Havre,
în Franța), profesor
la Universitatea de Stat
din Moscova...**

Principiile teoretice economice românești privitoare la dezvoltarea social-economică a țării veneau în contradicție cu linia generală a celorlalte țări membre C.A.E.R. Orientarea României spre deschiderea economiei și spre independența tehnică și economică ar fi diminuat, în opinia conducerii românești, dependența economică și politică a României de Uniunea Sovietică și celelalte țări membre C.A.E.R. În același timp, România făcea eforturi pe toate căile să extindă relațiile sale economice cu țările capitaliste occidentale, încercând să primească sprijin economic și tehnico-științific din Occident.

De aceea nu este întâmplătoare, credem noi, reacția dură nu numai a oamenilor de știință români, ci și a conducerii române la articolul, profund academic, al profesorului de la Universitatea de Stat din Moscova (U.S.M.), E.B. Valev, scris de el pe baza comunicării prezentate la o sesiune științifică organizată de Universitate și publicat în *Vestnik Mos-*

kovskogo Universiteta. Seria geografică (Buletinul Universității de Stat din Moscova. Seria geografică), nr. 2, din 1964. Conducerii României îi trebuia un pretext ca să-și declare deschis poziția.

Să mai remarcăm că articolul omului de știință sovietic nu era nici primul, nici singurul. E.B. Valev s-a ocupat mulți ani de geografia economică a țărilor de la Dunăre. El a acordat o mare atenție României în lucrările sale, a colaborat intens cu geografilor români, a fost de mai multe ori în România, făcând cercetări și expediții pe teren. În 1963, în seria „În fața hărții lumii”, i s-a publicat cartea *România. Schiță de geografie economică*.

Un detaliu curios. Prin intermediul Ambasadei R.P.R. la Moscova, cartea a ajuns și în România, la geografilor români, pentru impresii preliminare. Și a avut un ecou pozitiv. O recenzie, pozitivă, semnată de doctor docent Iulian Pop, de la Facultatea de Geografie a Institutului Pedagogic, se păstrează în arhiva personală a lui E.B. Valev.

Articolul despre care vorbim conține și propuneri ale savantului geograf privind rezolvarea sarcinilor de perspectivă ale dezvoltării economice a regiunilor dunărene din România, Bulgaria și U.R.S.S., ceea ce ar fi contribuit la creșterea forțelor de producție și la rezolvarea problemelor comune privind exploatarea eficientă și rațională a teritoriilor dunărene, și, de

**... și economistul român
Costin Murgescu**

asemenea, privind folosirea complexă a Dunării, fără încălcarea suveranității statelor, fără schimbarea granițelor sau crearea vreunui tip de organe suprastatale.

Trebuie subliniat că propunerile omului de știință erau exprimate în plan strict științific, erau considerații despre exploatarea acestei regiuni în perspectiva dezvoltării economice a teritoriilor dunărene ale României, Bulgariei și U.R.S.S., luând în calcul condițiile lor geografice, naturale și de climă. Bazându-se pe propriile cercetări și materiale publicate, autorul susține că zonele dunărene ale României, Bulgariei și Uniunii Sovietice „au multe trăsături comune și particularități eco-

**Expoziția realizărilor economiei naționale
se organiza după model sovietic**

Exclusivitate

I.V. Stalin, Gheorghe Gheorghiu-Dej (rostindu-și cuvântul de la tribuna unei reuniuni consacrate prieteniei „veșnice” româno-sovietice) și clădirea C.A.E.R. de la Moscova

Anul 1964 rămâne unul aparte în istoria comunismului românesc. El marchează respingerea „planului Valev”, „Declarația de independență”, din aprilie, și publicarea volumului K. Marx, Însemnări despre români. Au fost trei gesturi de sfidare deschise la adresa Moscovei, greu de imaginat înainte.

Indiferent dacă „planul Valev” a fost o propunere strict științifică, iar respingerea lui numai un motiv pentru declanșarea acestui proces – cum consideră doamna Tatiana Pokivailova, constantă colaboratoare a revistei noastre →, cele trei măsuri au provocat entuziasm în societatea românească și au atras o susținere comparabilă cu cea pentru gestul de solidaritate cu Cehoslovacia, din august 1968.

PLANUL VALEV A FOST DOAR UN PRETEXT

TATIANA A. POKIVAILOVA (Moscova)

Începând de la mijlocul anilor 1950, conducerea sovietică, susținută de majoritatea țărilor membre C.A.E.R., s-a orientat spre dezvoltarea diviziunii internaționale a muncii, specializarea și adâncirea gradului de cooperare între economiile naționale, ceea ce corespundea legilor obiective ale dezvoltării mondiale. Acest lucru era condiționat, după cum se sublinia în documentele P.C.U.S. și în cuvântările liderilor lui, de „tendențele obiective spre o accentuată internaționalizare a vieții economice, impusă în zilele noastre de tempoul rapid al progresului tehnico-științific.” „Pe baza diviziunii internaționale a muncii, a unei largi specializări și cooperativizări a producției – sublinia primul secretar al C.C. al P.C.U.S. N.S. Hrușciov →, economiile naționale ale țărilor socialismului se vor dezvolta mai eficient, completându-se una pe cealaltă și creând treptat un complex economic unic, încheiat, în care fiecare să aibă locul lui, sarcinile lui și în care fiecare țară, fiecare popor să capete o bază tot mai temeinică pentru rezolvarea problemelor naționale ale construcției socialiste.” Accentul se punea pe dezvoltarea industriei, pe „industrializarea unor țări până atunci agrare, pe avântul economiei și culturii lor, pe întărirea autonomiei și independenței tuturor statelor sistemului socialist”. În documentele P.C.U.S. s-a menționat nu o dată că procesul era îndelungat, treptat, că el trebuia să parcurgă o serie întreagă de etape.

cole etc.), în agricultură intensivă, cu ajutorul irigațiilor, în domeniile cerealelor, legumiculturii și viticulturii și ramurilor care se bazează pe ele din industria alimentară, în asigurarea nevoilor de transport ale statelor socialiste, care să folosească căile fluviale pe Dunăre și pe mare și magistralele de pe uscat din regiunea Dunării de Jos. "Nu este vorba despre nicio schimbare de granițe sau ștergere de granițe de stat, despre nicio încălcare a suveranității țărilor socialiste sau despre crearea unor organe suprastatale și, cu atât mai puțin, despre încălcarea integrității teritoriale a unor țări, despre dezmembrarea lor, lucruri de care l-a acuzat partea română pe cercetătorul sovietic.

O atenție specială acordă Valev construcției combinatului siderurgic de la Galați, ca exemplu pentru colaborarea fructuoasă dintre U.R.S.S., România și Bulgaria. Mari perspective, în opinia autorului, poate avea dezvoltarea industriei de celuloză și hârtie, pe baza prelucrării trestiei în Delta Dunării și a paielor de grâu. De asemenea, realizarea în comun a unor lucrări de hidroameliorații ar putea asigura un impuls pentru dezvoltarea irigațiilor. Valev atrage atenția că este în logica lucrurilor că, în cazul pericolului de inundații în aceste zone dunărene, eforturile comune ale României, U.R.S.S. și Bulgariei ar fi foarte utile.

În ce privește agricultura, articolul lui Valev menționa dezvoltarea intensivă a producției, profitând de condițiile naturale și climatice din zonele dunărene ale României (pentru producerea, în primul rând, de cereale, legume, struguri și alte fructe), capabilă să asigure nu numai cererea internă din regiune, ci să

Liderul român la inaugurarea Hidrocentralei de pe Argeș

creeze rezerve pentru exportul produselor agricole. „Regiunea Dunării de Jos, concommitent cu transformarea ei într-o zonă cu o industrie puternică, va deveni în perspectivă o zonă de producție de mărfuri agricole, în cadrul comunității țărilor socialiste, mai importantă decât acum.“ Poate că de acest pasaj s-au agățat apoi cercetătorii români și politicienii, învinuindu-l pe Valev de intenția de a transforma România într-o anexă agrară a țărilor socialiste dezvoltate.

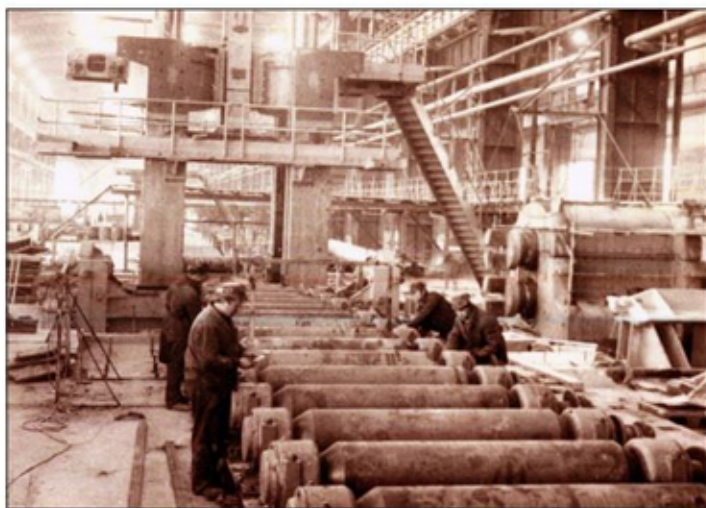
Articolul lui a fost folosit de partea română în scopuri politice și de propagandă. În replică la el, în revista română *Viața economică* nr. 24, din 12 iunie 1964, a apărut articolul economistului român Costin Murgescu, care a recunoscut că a pornit „nu de pe poziții științifice, ci patriotice“. Cercetătorul sovietic a fost acuzat de stîrbirea suveranității României și chiar de încercări de încălcare a integrității teritoriale a țării, de dezmembrarea teritoriului ei, a economiei ei naționale, de intenția de a crea organe supranaționale, de dorința de a

transforma România în apendicele agrar și de materii prime al altor țări din comunitatea socialistă etc. Sensul articolului a fost denaturat în mod grosolan. Astfel, propunerea lui Valev de formare în viitor a unor complexuri de producție teritoriale era răstălmăcită în sensul că acestea ar fi trebuit să devină proprietatea comună a câtorva țări, deși în articolul lui Valev nu se amintește despre așa ceva. Adăugăm că, așa cum o probează materialele unei discuții dintre Gheorghe Gaston-Marin, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, cu câțiva reprezentanți americani, exact atunci conducerea română ridica în fața acestora problema creării unor întreprinderi mixte.

Valev, dimpotrivă, după cum reiese din articolul lui, nu a vorbit despre „contopirea arbitrară a economiilor unor teritorii limitrofe din două sau mai multe state socialiste“, lucru de care este învinuit de către economistul român și care, în opinia celui din urmă, „încalcă nu numai suveranitatea, ci și

nomice care le diferențiază de teritoriile vecine“.

El ia drept exemplu de analiză câteva aspecte legate de dezvoltarea forțelor de producție în zonele aparținând gurilor Dunării. „Oamenii de știință, în special geografii din țările socialiste dunărene – în opinia lui E.B. Valev –, pot și trebuie să participe activ la rezolvarea problemelor legate de folosirea eficientă și complexă a resurselor Dunării. În acest scop, este importantă participarea în comun a geografilor din U.R.S.S., România și Bulgaria la operația de identificare a celor mai raționale direcții de dezvoltare a zonei Dunării de Jos.“ Evident, în lucrarea lui, autorul are în vedere documentele oficiale consacrate programului de perspectivă al colaborării economice dintre statele participante la C.A.E.R., aspectelor diviziunii internaționale a muncii, specializării și cooperării în cadrul comunității socialiste internaționale. El consideră drept principală misiune a dezvoltării acestor regiuni industrializarea teritoriilor dunărene, între care și din România. În acest sens, România prezintă atuuri serioase, este convingerea autorului. În primul rând, resursele naturale locale. În al doilea, importante resurse de forță de muncă. În al treilea, poziția geografică și de transport favorabilă, largile posibilități de a-și dezvolta unele ramuri industriale bazate pe materii prime și combustibil, aduse pe trasee dunărene și maritime ieftine. O deosebită importanță pentru industrializarea acestor raioane o au relativa lor apropiere de marile zone ale industriei grele din Ucraina: Donbass, Pridnestrovie și porțile maritime spre ele, Odessa (Ilicevsk), Nikolaev, Herson și Jdanov (până în

*Combinatul siderurgic de la Galați
a servit ca model al colaborării bilaterale*

1948 și din ianuarie 1989 – Mariupol, oraș din regiunea Donețk, port la Marea de Azov). În al patrulea, apelul la tradiție și experiență, care, prezente în aceste zone, pot fi folosite pe larg în dezvoltarea pe mai departe a unor ramuri de mare perspectivă pentru ele: petrolieră, constructoare de mașini, alimentară. În al cincilea, problemele legate de progresul agriculturii. Și, în sfârșit, problemele formării complexurilor de producție, cu participarea unor țări socialiste.

Sunt subliniate succesele dezvoltării zonelor Dunării de Jos în anii construcției socialiste și perspectivele lor. „Folosind resursele naturale și de muncă enumerate, legăturile extinse cu alte zone din țările socialiste – scrie Valev – raioanele Dunării de Jos au înregistrat în 1963 deja o producție industrială de 8-9 ori mai mare decât în ajunul celui de Al Doilea Război Mondial sau decât spre sfârșitul perioadei de refacere postbelică.“ În articolul omului de știință sovietic nu este deloc vorba despre

integrarea socialistă, ci despre dezvoltarea unui complex economic, cu participarea câtorva țări socialiste, în cadrul extinderii colaborării economice interstatale „și al identificării unor direcții de dezvoltare mai raționale [subl. – T.P.] pentru formarea unor complexuri teritoriale de producție nu numai în interiorul unor țări, ci și în zone aparținând unor țări limitrofe“.

Valev menționează că „în procesul de dezvoltare al forțelor de producție din unele țări socialiste limitrofe apar probleme economice comune, care este rațional a fi rezolvate prin eforturile comune ale acelor țări“, în cadrul largirii colaborării interstatale existente deja între România, Bulgaria și U.R.S.S. Numai sub acest aspect trebuie înțeleasă fraza cercetătorului sovietic despre „existența unor premise obiective pentru formarea în viitor la Dunărea de Jos a unui complex de producție cu specializare în petrochimie și câteva ramuri ale construcției de mașini (petrolieră, construcție de nave, electrotehnică, mașini agri-

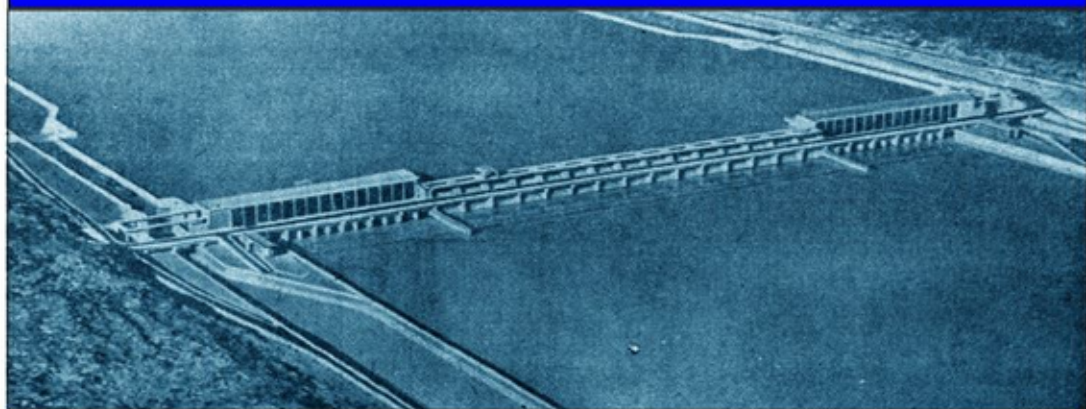
CORRESPONDENȚĂ FIERBINTE: DEJ-HRUȘCIOV

ELENA DRAGOMIR

Cu ocazia celei de-a Patra Sesiuni a Comitetului Executiv al Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (C.A.E.R.), care a avut loc la Moscova între 16 și 21 februarie 1963, reprezentanții blocului estic au luat în discuție, încă o dată, problema creării unor organisme economice suprastatale. Bruno Leuschner (R.D.G.), A. Leseciko (U.R.S.S.), Otokar Šimunek (Cehoslovacia) sau Antal Apró (Ungaria) au susținut ideea stabilirii unui organism unic de planificare în cadrul C.A.E.R. și a unor uniuni de ramură suprastatale pentru diferite domenii economice, precum producția de mașini unelte, de mașini de transport, de rulmenți și „o uniune pentru sistemul energetic”. Conducerea „uniunii pentru domeniul energetic” urma a stabili cât cărbune, gaz sau petrol trebuia să producă fiecare stat membru al C.A.E.R. precum și în ce țară și în ce ordine urma să fie construite centralele electrice și cum trebuia distribuită între statele C.A.E.R. energia electrică obținută. Potrivit lui Leseciko, celelalte state membre ale C.A.E.R. considerau că „România putea da mai mult petrol și mai mult gaz” și putea aduce la „cazanul comun” al blocului resursele energetice pe care le avea, inclusiv „potențialul hidroenergetic” al Dunării. Această din urmă propunere ascundea, de fapt, interesul liderilor blocului estic față de proiectul hidrocentralei de la Porțile de Fier (Magazin istoric, nr. 2/2012), în care erau implicate, până la acel moment, doar România și Iugoslavia.

Liderul român (în dreapta lui, Nicolae Ceaușescu) îl întâmpină pe Hrușciiov la București

Macheta viitoarei hidrocentrale de la Porțile de Fier

integritatea teritorială a țării.“ Acolo, în articolul cercetătorului sovietic, era vorba doar despre folosirea rațională a potențialului economic al unor țări limitrofe, România, Bulgaria și U.R.S.S.

Mai mult decât atât, articolul lui C. Murgescu este scris pe un ton ofensator. E suficient să reproducem numai o secvență din textul economistului român: „În definitiv, ar putea spune cititorii, veniile pe care le are autorul constituie o treabă personală a acestuia. Așa ar fi, într-adevăr, dacă autorul n-ar încerca în același timp să umble cu creionul său peste harta patriei noastre. Și acest lucru nu i se poate permite.“ Pe deplin justificat ni se pare faptul că într-o lucrare apărută în 2007, academicianul Florin Constantiniu a arătat că după 23 august 1944 niciun om de știință sovietic nu a fost supus vreodată unei critici atât de dure.

Toate acuzele aduse de partea română cercetătorului sovietic au fost extrapolate de partea română asupra conducerii sovietice. Nu întâmplă-

tor, la reuniunea delegațiilor de partid și guvernamentale ale P.C.U.S. și P.C.R. de la Moscova, din iulie 1964, șeful delegației sovietice N.V. Podgornii s-a oprit în mod special asupra articolului lui Valev, care provocase atât tam-tam în România. El a făcut remarca atunci că „nici conducerea de partid și nici conducerea de stat n-a citit acest articol înainte de a apărea. Acesta este articolul unui savant, care și-a expus considerațiile proprii. Acolo nu este exprimat nici punctul de vedere al P.C.U.S. și nici al guvernului sovietic“. De articolul lui Valev s-a interesat și M.A. Suslov, membru al Biroului Politic, secretar al C.C. al P.C.U.S. S-a adresat, prin asistentul său, Comitetului de partid al Universității de Stat din Moscova, cu rugămintea să i se trimită articolul. După ce l-a citit, negăsind nici cel mai mic motiv să îl critice, a cerut o notă explicativă organizației de partid a Universității de Stat din Moscova.

La rândul lui, Biroul de partid al Facultății de Geografie a dezbătut într-o ședință por-

blema publicării articolului lui Valev. Nu s-au făcut observații de principiu la conținutul articolului. Au fost doar câteva propuneri concrete. „Conținutul și concluziile articolului amintit din revista românească – se menționa în notă – nu au nicio legătură cu conținutul articolului lui E.B. Valev. Pornind de la o idee preconcepțată, autorii români au dat un caracter vădit tendențios aprecierilor din textul lui Valev. În același timp, în notă se specifică și că „nu se poate să nu-ți atragă atenția faptul că observațiile critice ale tovarășilor români sunt în profundă contradicție cu unele teze ale Consfăturii reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești din statele membre C.A.E.R., sub aspectul principiilor de bază ale diviziunii socialiste internaționale a muncii“.

Pentru a se evita asemenea situații pe viitor, Comitetul de Partid al Facultății de Geografie din cadrul Universității de Stat din Moscova a propus întărirea controlului și consultării înaintea publicării unor articole de geografie economică, care abordează probleme internaționale. Nota conținea și rugămintea de a se trimite asemenea articole, înainte de a fi publicate, la avizare, secțiilor corespunzătoare ale C.C. al P.C.U.S. și pentru control la Glavlit (Direcția principală pentru problemele literaturii și editurilor, organ creat printr-un decret al Consiliului Comisarilor Poporului la 6 iunie 1922), care, în treacăt fie spus, nu avusese obiecții la articolul lui Valev. Ceea ce confirmă, o dată în plus, că articolul lui Valev nu a fost comandat de conducerea superioară a țării, ci exprima pozițiile personale ale autorului.

În românește de
Florentina DOLGHIN

Alexandru Bărlădeanu primește o delegație
de oameni de afaceri americani

Nicolae Ceaușescu într-o discuție cu A. Lesciko, reprezentantul sovietic la C.A.E.R.

chineză, de pro-occidentalism etc. Au fost amenințați de sovietici, mai mult sau mai puțin voalat, cu impunerea unor sancțiuni economice, cu ruperea relațiilor economice sau diplomatice, cu ruperea relațiilor de prietenie dintre U.R.S.S. și România și chiar cu „revenirea la relațiile [româno-sovietice] din timpul lui [Ion] Antonescu” – în formularea lui Hrușciiov, ceea ce însemna, de fapt, război.

La 29 martie, I.A. Andropov, secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (C.C. al P.C.U.S.), transmitea prin telefon liderilor români că Prezidiul C.C. al P.C.U.S. a analizat și „aprobat în unanimitate” poziția transmisă de la București prin scrisoarea din 15 martie. Mai mult, Andropov se oferea să vină personal la București ca să lămurească orice problemă. Sosind la București în primele zile ale lui aprilie 1963, a adus cu el a doua scrisoare semnată de N.S. Hrușciiov și datată 30 martie 1963.

Neînțelegerile trebuie estompate

În acest document Hrușciiov se plânge că liderii din România au înțeles greșit propunerile și intențiile sale, așa cum fuseseră exprimate în prima sa scrisoare (cea din 9 martie): „Nu pot să nu vă spun că unele interpretări pe care le conține scrisoarea dumneavoastră [din 15 martie] mi-au provocat un sentiment de nedumerire și de îngrijorare. Mi s-a creat impresia că propunerile sovietice de construire de hidrocentrale pe Dunăre sunt interpretate în scrisoarea dumneavoastră într-un mod întrucâtva deosebit, aruncându-se parcă o umbră asupra bunelor noastre intenții”.

În construirea și valorizarea „complexului multilateral” de pe Dunăre aveau să participe doar acele state care erau interesate în proiect, continua liderul sovietic, subliniind că „felul în care noi vedem această problemă nu conține nimic rău și exclude pe deplin orice suspiciuni

privitoare la încercarea de a atenta la drepturile suverane ale României sau ale oricărei alte țări dunărene”. Hrușciiov se declara „uimit și mâhnit că asemenea idee a putut să se ivească în România, „cel mai apropiat prieten al nostru”. Cu aceeași ocazie, liderul de la Moscova critica faptul că în timpul plenarei C.C. al P.M.R. din 5-8 martie 1963 liderii români atacaseră deschis propunerile sovietice de reformare și integrare economică a blocului, „interpretând, pe cât se vede, nejust propunerile noastre și motivele care le-au determinat”. Hrușciiov își încheia scrisoarea notând că nu dorește să înceapă „o dispută” cu România și că „sperăm ca prin aceasta [scrisoare] problema va fi epuizată, pentru ca neînțelegerea ivită în legătură cu ea să nu aducă prejudicii relațiilor frățești, de prietenie, dintre partidele noastre, dintre țările noastre”. Liderii români au interpretat demersul lui Hrușciiov ca pe o amenințare indirectă.

La 2 aprilie 1963 au loc la București discuții între Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ion Gheorghe Maurer, Nicolae Ceaușescu, Alexandru Bărlădeanu, Emil Bodnăraș, Ghizela Vass și Andrei Păcuraru, din partea României, și I.V. Andropov, I.K. Jegalin (ambasadorul sovietic în România) și E.D. Karpișcenko (funcționar în aparatul C.C. al P.C.U.S.), din partea U.R.S.S. Discuțiile se poartă în jurul scrisorii lui Hrușciiov din 30 martie 1963. Cu acea ocazie Andropov a reiterat argumentele expuse în scrisoare, a insistat că nu exista niciun fel de „complot” îndreptat împotriva suveranității României și a pledat pe lângă liderii români să fie de acord să stingă imediat orice fel de „neînțelegeri”, asigu-

Exploatarea potențialului energetic al Dunării fusese luată în discuție în repetate rânduri în cadrul C.A.E.R. în anii 1950. Spre exemplu, în octombrie 1958, premierii Ungariei și Cehoslovaciei semnaseră un acord privind construirea, între 1961 și 1965, a unei centrale electrice la Nagymaros. Dar proiectul nu se materializase. Discuțiile româno-iugoslave privind complexul de la Porțile de Fier au început tot în anii 1950, în 1956 fiind creată o comisie bilaterală pentru a analiza problema. Spre sfârșitul anilor 1950 și începutul anilor 1960, Bulgaria – probabil îndemnată de Moscova – cerea să fie acceptată ca a treia parte în proiectul româno-iugoslav. La începutul anului 1962, guvernul român se declara „în principiu” de acord cu participarea Bulgariei la construirea și exploatarea complexului de la Porțile de Fier, dar – pentru că I.B. Tito, liderul Iugoslaviei, s-a opus – nici această idee nu a avut urmări practice imediate.

Refuzuri și amenințări

În februarie 1963, când în cadrul Sesiunii Comitetului Executiv al C.A.E.R. de la Moscova s-a ridicat din nou problema „potențialului hidroenergetic al Dunării”, Alexandru Bărlădeanu, reprezentantul României, a declarat deschis că România se opunea înființării unor organe de bloc suprastatale și a precizat că implicarea unei a treia părți în proiectul Porțile de Fier nu era posibilă din cauza opoziției Iugoslaviei.

Cu toate acestea, Hrușciov nu a renunțat la ideea de a înființa o întreprindere comună pe Dunăre și, la 9 martie

1963, a trimis o circulară tuturor liderilor statelor membre C.A.E.R. și Iugoslaviei, propunând crearea unui „complex dunărean”. În încheierea scrisorii, liderul sovietic nota că „Uniunea Sovietică și alte țări membre ale C.A.E.R. își exprimă acordul cu participarea la construirea complexului de pe Dunăre”.

Deși misiva nu făcea nicio referire directă la proiectul de la Porțile de Fier, Gheorghiu-Dej a perceput manevra lui Hrușciov ca pe o încercare de a transforma hidrocentrala într-un „complex dunărean” cu participarea tuturor statelor C.A.E.R. riverane interesate. Mai mult, liderul român observa cu îngrijorare cum Hrușciov și alți lideri est-europeni „își exprimau acordul” cu o propunere care nu fusese niciodată discutată cu România, dar care implica direct România.

La 15 martie 1963, în numele Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român (C.C. al P.M.R.), Gheorghiu-Dej răspundea lui Hrușciov, notând, între altele: „Dumneavoastră, în scrisoarea pe care ne-ați trimis-o, introduceți ideea «complexului dunărean», din care deduceți apoi necesitatea rezolvării acestei probleme și, în particular, a amenajării hidrocentralei Porțile de Fier, pe baze multilaterale. Dacă, prin cele de mai sus, dvs. înțelegeți construirea unor hidrocentrale pe Dunăre ca proprietate a mai multor state, în afara celor riverane, pe teritoriul cărora se găsesc hidrocentralele sau al căror potențial hidroenergetic îl folosesc, suntem datori să vă aducem la cunoștință că poziția Republicii Populare Române este categoric negativă față de această idee, întrucât ea reprezintă o

încălcare a drepturilor de suveranitate pe care le au țările respective [...] Singurul lucru care ar rezulta din această formă [de proprietate comună] ar fi o redistribuire a resurselor de energie aparținând țărilor în drept, în favoarea acelor țări care nu sunt proprietare ale acestor resurse [...] În ce privește R.P.R., considerăm necesar să vă informăm că noi nu suntem în măsură să cedăm – în orice formă ar fi aceasta – altor țări prietene din potențialul ce ne revine din centralele respective de pe Dunăre.”

Această scrisoare a fost transmisă în martie 1963 în numele C.C. al P.M.R. și celorlalți lideri ai C.A.E.R. și lui Tito, adică tuturor celor care primiseră propunerile lui Hrușciov din 9 martie.

Puși în fața scrisorii lui Gheorghiu-Dej din 15 martie 1963, liderii de la Moscova au renunțat rapid la propunerea creării unui „complex dunărean”, dar conducerea P.M.R. a decis să se folosească de această ocazie pentru a lămurii problema „integrării economice” a blocului. Astfel, schimbul de scrisori din martie 1963 este urmat de trei luni de negocieri secrete româno-sovietice pe tema reorganizării spre „integrare” a C.A.E.R.-ului. Tratatul s-a purtat pe două paliere principale – scrisori și discuții directe. Scrisorile și stenogramele întrevederilor dintre reprezentanții României și cei ai U.R.S.S., în martie-iunie 1963, le-am identificat în Arhivele Naționale ale României. Pentru opoziția lor față de proiectul integrării, liderii români au fost acuzați în cadrul blocului de naționalism și îngustime națională, de autarhie și antisovietism, de trădarea intereselor blocului și lagărului, de atitudine pro-

faptele istorice și de a pune problema a fost încă o dată „citit” la București ca o încercare de „întimidare” și ca o amenințare la adresa intereselor României. La 26 mai 1963 s-au purtat discuții între delegația României, condusă de Gheorghiu-Dej, și cea a Uniunii Sovietice, condusă de Podgornîi. Repetând argumentele folosite de Hrușciov în scrisorile sale sau de Andropov în timpul vizitei din aprilie, Podgornîi a declarat în plus că U.R.S.S. nu intenționa să încalce granițele vecinilor săi și să încorporeze noi republici, așa cum părea a se teme România. Nici aceste discuții nu ajung însă la vreun rezultat, fiecare dintre cele două delegații menținându-și pozițiile inițiale.

Între 27 mai și 3 iunie, delegația sovietică vizitează România, fiind însoțită prin țară de Ceaușescu. Întoarsă la București pe 3 iunie, poartă o ultimă rundă de negocieri (la Snagov) cu liderii români, dar fără rezultat. Încheind discuțiile, Podgornîi amenință voalat încă o dată România, subliniind cât de aproape de ea și cât de puternică este Uniunea Sovietică: „Vă mulțumim că ne-ați dat această posibi-

litate [să vizităm România], cu atât mai mult cu cât suntem vecini. Numai Dunărea ne desparte. Rațele dumneavoastră zboară la noi și ale noastre la dumneavoastră. Trăim aproape, dar n-am reușit să vizitez România până acum. Desigur, cu o barcă se poate trece la dumneavoastră. Grănicerii mi-ar fi dat voie, însă ca să nu știe nimeni nu poți trece frontiera [sic!] și, chiar dacă treci, cineva ar putea spune: dar ce drept ai să treci fără să spui la nimeni [sic!]. Nu se poate trece fără acord, fără înțelegere. Desigur, eu glumesc când vorbesc despre acest lucru”. Podgornîi era membru al Prezidiului C.C. al P.C.U.S. și prim secretar al C.C. al Partidului Comunist din Ucraina. El se referă la granița de pe Dunăre dintre România și Ucraina, Prutul fiind la acea dată graniță a României cu Republica Sovietică Socialistă Moldovenească.

„Gluma” lui Podgornîi însă a fost percepută de către români ca o amenințare indirectă, în sensul că, dacă ar fi vrut, Uniunea Sovietică ar fi putut oricând trece frontiera în România, fără ca cineva să o poată opri. Într-o ședință a

Biroului Politic al C.C. al P.M.R., din 5 iunie 1963, liderii români au declarat că poate venise timpul ca România să răspundă deschis unor astfel de amenințări și aluzii sovietice. Gheorghiu-Dej a propus ca în scrisoarea de răspuns să se precizeze clar că România „a plătit și supraplătit” pentru vina de a fi luptat împotriva Uniunii Sovietice în Al Doilea Război Mondial și că prin urmare din acel punct de vedere România și U.R.S.S. „erau chit”. În urma dezbaterilor s-a decis însă că problema era prea delicată și că trebuia abordată cu tact și „politicos”.

Un „gentleman's agreement” în favoarea României

Răspunzând acuzelor și criticilor sovietice, în scrisoarea din 7 iunie 1963, adresată lui Hrușciov, Gheorghiu-Dej a notat că nu poporul român a fost cel care a luptat împotriva Uniunii Sovietice, ci „regimul fascist al lui [Ion] Antonescu”. El a subliniat, de asemenea, că România rămânea fidelă menținerii relațiilor de prietenie cu U.R.S.S. În cele 34 de pagini, scrisoarea prezenta în detaliu poziția liderilor români față de integrarea economică a C.A.E.R., față de disputa sovieto-chineză și față de ideea implicării Chinei în discuțiile privind reformarea C.A.E.R.-ului. Scrisoarea este dusă la Moscova personal de către Nicolae Ceaușescu, care i-o înmânează lui Hrușciov la 8 iunie.

Deși reprezentantul României nu era mandatat să poarte negocieri, liderul sovietic nu pierde ocazia de a-și expune încă o dată punctul de vedere. De data aceasta, amenințările

A început construcția hidrocentralei

rându-i că, în „problema colaborării” – un termen vag, care desemna de fapt disputa privind integrarea C.A.E.R. – nu existau niciun fel de „diferențe de opinie” între cele două conducători de partid și de stat.

Pentru că liderii români nu s-au lăsat însă convinși de argumentele sale, la finalul discuțiilor, Andropov a propus organizarea unei întâlniri între Hrușciiov și Gheorghiu-Dej, propunere acceptată „în principiu”. Andropov a fost însă informat că liderii români pregăteau un document cuprinzând poziția României și a P.M.R. față de „problemele fundamentale” cu care se confruntau blocul estic și tabăra socialistă la acel moment. Când acest document va fi public, cele două conducători se vor putea întâlni și vor putea discuta despre conținutul său, i s-a spus lui Andropov. În esență, românii au transmis lui Hrușciiov mesajul că dacă U.R.S.S. continua să susțină proiectul integrării economice a blocului (pe care ei o considerau contrară intereselor României), atunci România era gata să facă publice „diferențele de opinie” pe care le avea cu U.R.S.S., afectând astfel prestigiul și politicile Moscovei.

În următoarele două luni, liderii români îi lasă pe sovietici să se frământă și nu se grăbesc deloc să răspundă nici scrisorii lui Hrușciiov din 30 martie, nici propunerii privind întâlnirea Hrușciiov-Gheorghiu-Dej. Pentru că se apropia conferința anuală a C.A.E.R. (programată inițial pentru iunie 1963 și apoi ținută în iulie 1963) și pentru că se temeau că românii intenționau să folosească acel prilej ca să facă publice divergențele din C.A.E.R., Mos-

cova se grăbește să rezolve „neînțelegerea” cu Bucureștiul înainte de deschiderea conferinței. Astfel, sub pretextul unui „schimb de experiență”, o nouă delegație sovietică este trimisă în România (24 mai-5 iunie 1963), sub conducerea lui N.V. Podgornîi, membru în Prezidiul C.C. al P.C.U.S. și prim-secretar al C.C. al Partidului Comunist din Ucraina.

Ratele zboară și colo și colo

Podgornîi aduce la București o nouă scrisoare semnată de liderul sovietic, datată 23 mai 1963. Declarându-se îngrijorat că nu a primit încă răspuns din partea românilor, Hrușciiov relua argumentele prezentate în scrisorile anterioare. El sublinia că Uniunea Sovietică era un stat foarte bogat în resurse naturale și „nu avea nevoie de nimic de la România, în afară de prietenia ei”. Cea mai neplăcută dintre toate reacțiile României față de propunerile sovietice a fost aceea de a face publice „marile secrete” și de a critica U.R.S.S. și conducerea sa cu ocazia unor ședințe de partid (și, mai ales, cu ocazia plenarei C.C. al P.M.R. din 5-

8 martie 1963) ținute în România, scria Hrușciiov.

Mai departe, a precizat că încăpățânarea liderilor români de a interpreta nejust propunerile sovietice avea să ducă la înrăutățirea relațiilor statale bilaterale. El a făcut, de asemenea, aluzii la faptul că Partidul Comunist Român ar fi susținut regimul lui Ion Antonescu, care implicase România în războiul antisovietic. Astfel de acuzații au fost vehement respinse de liderii români, care, în ședințe secrete ale Biroului Politic, le-au interpretat ca pe o amenințare sovietică. În opinia lor, cu astfel de aluzii, liderul sovietic se anunța dispus a folosi orice pretext (chiar un pretext inventat) ca să ia măsuri împotriva P.M.R., pe care Hrușciiov îl prezenta ca fiind un partid care în anii 1960 adopta, chipurile, din nou o politică antisovietică, așa cum ar fi făcut și în vremea lui Antonescu.

Prin politica și acțiunile lor „neprietenești” și „antisovietice”, liderii actuali ai României aruncau încă o dată umbre asupra relațiilor de prietenie româno-sovietice, riscând să producă chiar și ruperea acestor relații, continua Hrușciiov. Acest mod de a interpreta

I.B. Tito și Gh.Gheorghiu-Dej semnează documentele pentru construcția complexului de pe Dunăre

Italia secolului al XV-lea a fost scena unor istorii de capă și spadă: asasinat odioase, iubiri interzise, răskoale și abdicări, toate pe fundalul unei peninsule fărâmițate de certurile marilor orașe și cuceririle franceze.

Giovanni de Medici, născut în 1475, cel de-al doilea fiu al lui Lorenzo Magnificul, a fost hărăzit de la naștere unei cariere clericale. După dorița și cu aranjamentele tatălui, a fost uns cardinal la doar 14 ani. Dar ilustra sa familie a fost zguduită de moartea tatălui în 1492, apoi în 1494 de alungarea din Florența și de un exil prelungit.

Atunci când speranțele tânărului cărturar și cardinal Giovanni se spulberaseră, Papa Iuliu al II-lea a asigurat „restaurația” familiei de Medici la cârma Florenței, cu ajutorul trupelor spaniole conduse de Ramon de Cardona. A fost unul dintre ultimele acte ale acestui papă războinic, care a tras spada împotriva francezilor invadatori, lansând lozinca „Afară cu barbarii!”

COMLOT ÎMPOTRIVA PAPEI LEON AL X-LEA

CORNELIU ȘENCHEA

Alegerea cardinalului Giovanni de Medici ca papă, sub numele de Leon al X-lea, după pontificatul lui Iuliu al II-lea, mult mai puțin afectat de plaga nepotismului decât cele dinainte, întărea convingerea romanilor că timpurile familiei Borgia, când corupția domnise la Roma, reprezentau acum doar o tristă amintire. Tinerețea lui Leon al X-lea (în vârstă de doar 38 de ani), educația sa umanistă și înalta cultură păreau să confirme aceste așteptări.

Papa Leon al X-lea a preluat, din nefericire, ambițiile Papei Alexandru al VI-lea Borgia (1492-1503), sau mai degrabă ale fiului acestuia, Cesare Borgia, privind extinderea autorității Statului Papal.

A dovedit de la începutul pontificatului virtuți diplomatice, mai ales în relația cu Franța lui Francisc I. Francezul recucerise ducatul de Milano, după victoria de la Marignano (1515). În zadar au încercat forțele Papei, conduse de

condotierul acestuia, Prospero Colonna la Villafranca, apoi de Mathias Schinner, războinicul cardinal de Sion, să-l oprească pe rege din marșul său.

Concordatul încheiat, în anul 1516, de Leon al X-lea cu Francisc I a însemnat un triumf pentru monarhia franceză. Pacea cu regele Francisc reînnoia alianța dintre Sfântul Scaun și Franța. Acordându-i regelui dreptul de a numi episcopi și abazi în regatul francez, Papa Leon al

sale sunt și mai clare. Potrivit lui Hrușciiov, liderii români au permis ca Uniunea Sovietică, P.C.U.S. și liderii sovietici să fie deschis criticați în România. Cum ar fi dacă, folosind exemplul lor, liderii sovietici ar organiza și ei ședințe de partid în U.R.S.S. pentru a critica atitudinea și politica României, oferind populației Uniunii Sovietice ocazia de a-și aminti că armata română luptase la Odessa și la Stalingrad? În cuvintele lui Hrușciiov: „Ce ne-a jignit? Nu faptul că aveți păreri diferite de ale noastre. Acest lucru e logic și de înțeles. Pe noi ne-a jignit faptul că ați pus aceste probleme în partid. Noi n-am scos niciun cuvânt în această privință. Dumneavoastră ați discutat aceste probleme cu activul de partid. Ce s-ar întâmpla dacă și noi am discuta aceste probleme în partid? Imediat ar fi înviat bacilul naționalismului. Armatele lui Antonescu au ocupat Odessa, Crimeea, au ajuns până la Stalingrad. Mai sunt în viață încă mulți oameni care își amintesc acest lucru. Nu trebuie să permitem revenirea la

Dezvelirea plăcii inaugurale

relațiile existente în timpul lui Antonescu. Faptul că ați apelat la mase ar fi putut să ne determine și pe noi să informăm masele. Însă acest lucru n-ar fi servit nimănui, ci ar fi complicat și mai mult situația.”

La 24-25 iunie 1963 Hrușciiov – însoțit de Brejnev, Andropov, Podgornîi și Kosîghin – vine la București și poartă discuții cu delegația României formată din Gheorghe Gheorghiu-Dej, Emil Bod-

năraș, Petre Borilă, Nicolae Ceaușescu, Chivu Stoica, Alexandru Drăghici, Ion Gheorghe Maurer, Alexandru Moghioroș, Alexandru Bârlădeanu, Dumitru Coliu, Leonte Răutu, Leontin Sălăjan, Ștefan Voitec și Mihai Dălea. Discuțiile se încheie în favoarea României printr-un *gentleman's agreement* între Gheorghiu-Dej și Hrușciiov – un fapt complet necunoscut până astăzi, dar pe care îl voi prezenta cu altă ocazie. ■

EXPEDIȚIA LUI DARIUS I (514 î.Hr.)

(Criptografie: 10, 6, 3, 4, 5, 2)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **CRAIOVEȘTII**, din nr. 11/2013

T – A – CAP – C – NEAGOE – ATOL – ODA – TARANI – IDE – SERV – ST – OVAL – MULTE – ASANATE – IAR – IR – VA – DANA – RE – BARBU – TT – O – MA – TOCMI – BRANCOVEANU – AT – IRISI – R – ADEPT – NECAZ – UIMIRE – ACI.

Soluția jocului **Cultură neolitică**, din nr. 11/2013

CUCUTENI
(IN – E – T/U – CU – C)

Francesco Maria della Rovere l-a indignat în special pe cardinalul Raffaele Riario, rudă prin alianță cu ducele deposedat. Cardinalul Riario nu era singurul nemulțumit. Papa reușise să provoace și ura unuia dintre foștii săi amanți..., cardinalul Alfonso Petrucci, după ce îl alungase pe fratele acestuia, Borghese Petrucci, senior de Siena, din orașul pe care îl stăpânea.

Cum să ucizi un Papă?

Așadar, în anul de grație 1517, la Vatican, poate pentru prima dată după teroarea instaurată sub pontificatul familiei Borgia, se prefigura o conspirație a cardinalilor – „robele stacojii” –, menită să salveze papalitatea de pericolul nepotismului.

Dar cum putea fi suprimat Leon, în așa fel încât autorii morali ai asasinatului să nu poată fi dovediți. O ocazie nimerită ar fi putut fi

Francesco Maria della Rovere, tablou de Tițian

vânătoarea, una dintre pasiunile Papei. O sulită sau un glonte rătăcit n-ar fi stârnit prea multe bănuieli.

Era greu să ucizi un papă atât de bine păzit ca Leon al X-lea. Căpitanul gărzii sale, Annibale Rangone, veghea asupra pontifului, în orice loc s-ar fi aflat acesta. Zelul îi fusese testat chiar în cursul unei vânători, moment în care viața Papei a fost amenințată la un moment dat de un lup. În timp ce cardinalii

se străduiau fără succes să-i protejeze pe pontif și calul său de hârțuiala animalului sălbatic, Rangone a intervenit prompt, despicând pur și simplu fiara cu o lovitură de spadă. În aceste condiții, s-a renunțat la planul suprimării la vânătoare. Cum putea fi izolat pontiful de garda sa?

Conspiratorii au apelat, prin intermediul secretarului cardinalului Petrucci, la medicul Papei, florentinul Battista de Vercelli, care îl trata pe Leon de o afecțiune în zona anală, provocată de aplecarea spre sodomie. Conform instrucțiunilor lui Petrucci, doctorul urma să otrăvească bandajele aplicate Papei. Planul a fost dezvăluit Papei de către un paj, iar poliția secretă a pontifului a intrat în acțiune. Battista de Vercelli și secretarul lui Petrucci au fost arestați, torturați și executați prin sfârtecăre în patru, nu înainte de a dezvălui numele tuturor complicilor.

Papa Iuliu al II-lea (1443-1513) – pe numele său Giuliano della Rovere, poreclit de către contemporani „Papa fără de frică” sau „Papa cel Războinic” – a avut un pontificat de un deceniu, între 1503 și 1513, plin de evenimente. Iuliu al II-lea a dorit unificarea republicilor italiene în jurul Romei și al papalității, a eliberat câteva dintre acestea de tiranii ce uzurpaseră puterea, a fondat o alianță a marilor puteri, Liga Sfântă, unind interesele de moment ale Franței, Regatului Aragonului, Sfântului Imperiu German și Papalității, a încercat alungarea dominației străine de pe teritoriul republicilor italiene. Mecena al artelor, a pus piatra de temelie a noii catedrale a Vaticanului, a fost patronul și prietenul lui Bramante și

Rafael, cel care i-a comandat lui Michelangelo pictura de pe tavanul Capelei Sixtine. S-a stins înainte de a-și vedea operele încheiate și planurile realizate.

X-lea îi reîntorcea suveranului francez serviciile permise.

Pentru Papa Leon se inaugura o binevenită perioadă de pace, necesară pregătirii unor războaie, menite a asigura fiefuri membrilor familiei sale, chiar cu prețul alungării unor mici tirani din Romagna.

0 neinspirată politică de cuceriri

Leon al X-lea a început o serie de războaie în Italia. Primul a fost cel pentru cucerirea ducatului de Urbino. Războiul a necesitat cheltuieli uriașe, din bani împrumutați de la bancherii Filippo Strozzi (administrator al trezoreriei papale) și mai ales Agostino Chigi. Eforturile financiare și militare pentru susținerea acestei expediții s-au dovedit ruinătoare în cele din urmă (în ciuda victoriei) pentru Statul Papal. Armata pontificală, pusă sub comanda lui Lorenzo de Medici, nepotul Papei, număra între comandanții ei condotieri de valoare, ca Vitello Vitelli, Guido

Portret equestru al regelui Francisc I, realizat în atelierul lui Jean Clouet, secolul al XVI-lea

Rangone și Giovanni de Medici, supranumit Giovanni delle Bande Nere.

Ducatul de Urbino nu putea fi însă atacat fără o justificare legitimă, fără un *casus belli*. Titularul său, Francesco Maria della Rovere, era un militar crud și sanguinar, fost prefect al Romei și gonfalonier al Bisericii sub pontificatul lui Iuliu al II-lea. Asasinarea de către acesta, pe străzile Ravenei, a cardinalului Alidosi, legatul papal la

Bologna, rămăsese nepedepsită de fostul papă, întrucât făptașul îi era rudă. Iuliu al II-lea se mulțumise doar să-l excomunică, dar înainte de a muri ridicase excomunicarea.

De data aceasta, Leon al X-lea a redeschis dosarul, invitându-l pe duce la Vatican, pentru a se apăra. Refuzul acestuia (se temea de o posibilă capcană în stil borgia) i-a oferit pontifului pretextul pentru declanșarea războiului.

Reînnoind excomunicarea ducelui Francesco Maria della Rovere, Papa Leon l-a alungat rapid, în urma invadării ducatului din mai multe direcții.

Fratele Papei, Giuliano de Medici, murise recent, dar nepotul Lorenzo trăia. El a fost investit ca duce de Urbino. Lorenzo era o speranță a familiei de Medici. Chiar Machiavelli a văzut în el un viitor eliberator și unificator al Italiei, dedicându-i *Principele*.

Acest act samavolnic avea să-l coste scump pe Papă, pentru că a îndepărtat o parte însemnată a cardinalilor care îl aleseseră. Alungarea lui

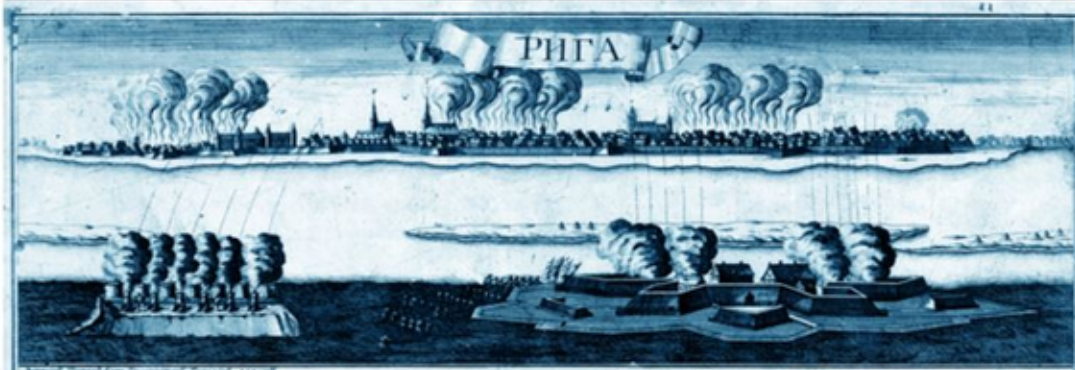
Lorenzo Magnificul (1449-1492) a fost conducătorul *de facto* al Republicii florentine din 1469, până la moartea sa. De numele său este legat apogeul Renașterii italiene și epoca de aur a Florenței renascentiste, el însuși scriind poezii. Diplomat abil, a aliat Florența cu Bologna și Milano, pentru a menține libertatea și privilegiile economice ale acestora, a fost patron al artelor. La Curtea sa au trăit și creat Andrea del Verrocchio, Leonardo da Vinci, Sandro Botticelli, Michelangelo Buonarroti.

Enigme ale istoriei

Evenimentele din Siria au readus în atenția opiniei publice o armă de temut – gazele de luptă –, considerată atât de periculoasă, încât nu a fost folosită pe teatrele de luptă europene în Al Doilea Război Mondial.

Teribila armă are precursori ignorați în secolul al XVIII-lea și ar fi fost folosită chiar în apropierea noastră.

„SECRETURILE” LUI PETRU CEL MARE

MATEI CAZACU

Asediul cetății Riga, în iulie 1710

Prima noastră sursă este cronicarul Ion Neculce (1672-1745), un om bine informat în chestiunile militare, cum o dovedește cariera sa de mare spătar, iar apoi mare hatman al lui Dimitrie Cantemir, deci comandant al armatei moldovene în vremea campaniei lui Petru cel Mare, sfârșită cu bătălia de la Stănilești pe Prut (8-12 iulie 1711).

Principalul interlocutor al lui Neculce era mareșalul Boris Petrovici Șeremetiev (1652-1719), comandantul principal al expediției din Moldova. Este deci mai mult ca sigur că de la el a aflat

Neculce informația utilizării gazelor toxice în vremea Războiului nordic (1700-1721), împotriva Suediei. Vorbind despre asediul Rigăi ocupate de trupele lui Șeremetiev în iulie 1710, Neculce

precizează: „Și atunci au luat și cetate cea vestită în lume și tare, anume Râga. Și într-alt chip cu războiu nu o putea lua, fără de cât au făcut meșterșug cu niște cambarale [tc. kumbara, obuz, ghiulea] cu otravă,

Niccolo Machiavelli (1469-1527), diplomat, om politic și scriitor italian, un fin observator al diplomației, politicii, dar și al naturii umane, a fost eminența cenușie a lui Cesare Borgia. Dezamăgit de viciile acestuia, și-a pus speranțele în Lorenzo de Medici. A rămas în istorie prin scrierile inspirate din experiențele politice și diplomatice personale și în primul rând prin lucrarea *Principele* – o analiză realistă a modului în care un conducător poate ajunge la putere și apoi o poate păstra.

Pentru a-l atrage la Vatican pe Petrucci (care avusese timp să fugă), Leon al X-lea s-a folosit de ambasadorul Spaniei, care, în numele Papei, i-a eliberat cardinalului un salvconduct. Dar, de îndată ce s-a întors la Roma, Alfonso Petrucci, împotriva cuvântului de onoare dat, a fost arestat și închis în temnița Sammarocco din Castelul Sant Angelo. În fața protestelor ambasadorului spaniol, Leon i-ar fi răspuns furios: „Nicio loialitate pentru un otrăvitor!” Supus torturii, Petrucci a mai oferit câteva amănunte cum ar fi acela potrivit căruia el însuși venise adesea în plin consistoriu „cu un pumnal ascuns sub robă, așteptând momentul oportun pentru a-l ucide pe Medici”. Până la urmă, pe lângă doctorul Battista de Vercelli și secretarul lui Petrucci, singurul care a mai plătit cu viața a fost șeful conspirației, Alfonso Petrucci, executat prin strangulare în temniță de către călăul musulman al Papei. În privința celorlalți, Papa Leon s-a mulțumit cu... banii lor.

Cardinalul de Saulis, care număra prieteni importanți în Franța, aliata Papei Leon, a fost mutat din Castelul Sant Angelo într-o casă din Monte Rotondo, unde, ținut sub arest la domiciliu, a murit în condiții misterioase un an mai târziu. Afacerea părea încheiată definitiv. Dar, după eșecul conspirației, Leon al X-lea devenise din ce în ce mai convins că, pentru a evita reeditarea unei asemenea tentative, o „purificare” sau „împrosptare” a Colegiului cardinalilor căpătase o importanță vitală.

Dincolo de inconsecvențele politice, dincolo de viciile sau erorile sale, Leon al X-lea va rămâne în memoria posterității datorită protecției acordate unor pictori ca Rafael sau unor scriitori ca Ariosto, un model de mecena, reputație întărită de istoricul său oficial Paolo Giovio, care a pus pontificatului acestuia eticheta de „Epocă de Aur” a culturii Renașterii italiene, cu nimic mai prejos decât Secolele unor Petricele sau Augustus. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache
luni-vineri de la 13:15

Radio
România
Cultural

cultural.srr.ro

Potomkin primește cheile orașului Tighina, cucerit de la otomani, noiembrie 1789

pe turci să să mai rădăce de unde tăbărășă. Și sosind și secreturile cu oștile lor, turcii era tăbărăși într-o vale lată ce era între niște dealuri mari, iar inginir-general cu comandarii oștilor, făcând mare cercare și uitându-să cu ochianul să vadă cum stau oștile turcești tăbărăte și de sunt ar veni bine a da cu tunurile ceale mari ce le trag cu câte 40 de boi, de sânt ca butea, și cum ar putea slobozi și secreturile într-ășii; și, după chibzuirea ce au făcut, au așezat secreturile patru și doao tunuri ca butea, în gura acei văi, într-un deal cam micșor, îndreptându-le pe șleaul acelor dealuri mari.

Este descris apoi efectul produs de tunurile mari: unui martor ocular „de mare trăsnet i-au căzut calul pe pânțele jos și lui i s-au luat auzul”. Cu toate acestea, otomanii nu s-au înspăimântat și au pornit din nou la atac „chiotind groaznic” și „răcnind ca leii: «ala, ala» [Allah! Allah!], zicând. Iar înțeleptul comandir, văzând năvala turcilor și mulțimea nenumărată că s-au apropiat de ei, de grab au poruncit de au slobozit secreturile într-ășii; și întâmplându-se cu voia lui Dumnezeu de au suflat vântul asupra lor pe acel

șleau, au mersu fumu secreturilor de au intrat pe nările și gurile turcilor și a cailor lor; și, fiind acel fum foarte otrăvit, câți l-au mirosit toți au murit, zbierând caii și oamenii, căzând ca znopii. Perit-au și din muscali câți au ajuns de au mirosit acel fum. Deci, perind toate oștile turcești, mirosind acel fum otrăvitoriu, prin vântul cel de Dumnezeu poruncit a sufla, și murind ei și caii lor cu grabnică moarte, văzând căpitan pașa peirea oștilor, ca să nu-l ajungă și pe el acel fum otrăvit, au dat dosul și cu puțini turci au scăpat, toate lăsând și năpustind... Deci, după cum am arătat, într-acest chip au isprăvit bătălia căpitan pașa cu muscalii, iar corăbiile au rămas goale pe mare; unele le-au înecat și altele le-au spart muscalii.”

Doar în izvoarele românești

Observăm că Dionisie Eclesiarhul numește aceste arme „secreturi”, așa cum apar ele în jurnalul campaniei din 1711 și la cronicarul Dumitrache la 1770, izvoare independente unele de altele și deci demne de crezare. Importanța mărturiei lui Dionisie Eclesiarhul este sporită de textul pe care îl adaugă după descrierea bătăliei din Crimeea: „Aicea să arătăm pentru izvodirea și facerea secreturilor muscălești și pentru lucrarea

lor la oștire. Așa spun că aceale secreturi, doao sau, precum spun unii, patru, iar nu mai multe, cum că au fost pe acea vreme un franțoz, meșter foarte iscusit la facere de tunuri și, cerând de la împăratul multe feliuri de metaluri, le-au băgat în topitoare, amestecându-le și cu multe feliuri de otrăvuri iuți, înpreunându-le și fierbându-le cu foc iute, după ce s-au topit toate materiile le-au vărsat în tipar, eșind tunuri nu prea mari, cu gura ca de somnu. Și apoi au adunat otrăvuri foarte iuți și scumpe de pe la spițăriile împărătești, cu prafuri iuți și cu alte materii veninoase; și făcându-le barut [praf de pușcă], cum au știut, au făcut și măsură cu cumpăna cât să bage într-unul ca o umplutură. Și cercându-le, spun că mare trăsnet fac și numai fum iase dintr-ânsele, că ghiulele sau altceva nu bagă în iale. Și fumul acela, răsfirându-se, cine îl va mirosi moare îndată și de năprasnă, ori omu, ori dobitoac și ține multe ceasuri acea putoare iute. Deci poftind și împăratul să dea în scris pre anume materiile și otrăvurile, cum să numesc, și să arate facerea barutului și măsura umpluturii secreturilor și i să va da mare cinste și plată, franțozu au dat toate în scris. Împăratul l-au cinstit cu cavalerie și cu lefea mare și cu toată cheltuiala împărătească l-au ținut până la moartea lui, însă cu mare pază, nemai lăsându-l nici decum să fie singur sau să iasă din locul cel orânduit, nici să scrie cuiva ceva, ca nu care cumva să mai facă de acest feliu de tunuri la alte împărății. Și aceaste tunuri sânt oprite a nu da cu ele nicide-

care ținea o cambara 50 de pungi de bani cheltuiala. Și aruncând acele cambarele în cetate, i-au lovit o moarte pre șvedzi, cât le-au căutat a să închina, că să spăriase că n-a mai rămâne nime [viu]. Și cu acest meștersug au luat moscalii Râga de la șvedzi. Și alte cetăți multe șfedzești le tot bătea și le lua, că șvedul [regele Suediei Carol al XII-lea] atunci, în nădejde Turcului, era la Tighina pribag.”

Închise în arsenale

Ar fi interesant de cercetat dacă istoria suedeză a înregistrat acest fapt și cum au reacționat contemporanii la aceste bombardamente cu „otrăvuri”, deci cu gaze toxice de luptă. Prețul unei astfel de ghiulele – 50 de pungi – însemna 25.000 de taleri de argint a 28,50 grame fiecare, o sumă foarte importantă pentru acea vreme.

Informația lui Șeremetiev nu este izolată, căci regăsim armele chimice chiar în cursul bătăliei de la Stănilești. De data aceasta sursa cronicarului nostru este însuși țarul Petru cel Mare: „Dzicea împăratul moschicescu că are și el doi cumbarali de cele mare, făcute cu alt meștersug, cu otravă, care îl ține una câte 50 de pungi, și să căiaști că n-au luat mai multe. Că acmu ari arunca și el vru una, dar n-are la cine arunca; că ordeia [tabăra] turcilor încă nu-i strânsă, să fie așăzdată la un loc. Că acel fel de cumbarale sint nu numai herăle [bucățile de fier] ce-s într-însele, ce și mirosul; pre cine agiunge, cade de moare. Ce oricum, dimineată, din-

Țarul Petru I
nu și-a putut folosi „secretele”
în timpul bătăliei de la Stănilești,
pentru că otomanii și tătarii
nu stăteau „buluciți” la un loc

tr-acele doao a arunca una, unde a vedea ordiia lor strânsă.”

În cele din urmă, țarul a fost obligat să renunțe la proiectul său, deoarece otomanii și tătarii nu stăteau „buluciți” la un loc, în mod compact, ci dădeau mereu târcoale taberei rusești în goana cailor. În sfârșit, pacea a fost negociată și în ziua de 11 iulie generalii ruși au ținut două consilii pentru a discuta organizarea retragerii armatei. Printre măsurile hotărâte la ultimul consiliu se aflau și acestea menționate de jurnalul de campanie al mareșalului Șeremetiev: „6. Tunurile grele, precum și cele subredre să fie făcute bucăți și aruncate în apă. 7. Cu ghiulele și lucrurile secrete [sublinierea noastră – M.C.] să se purceadă la fel.”

Este evident că armele „secrete” erau ghiulelele încărcate cu substanțe toxice și că au sfârșit în apa Prutului. Ele își vor face apariția din

nou în Țara Românească, pe Dunăre, la 1770, când „secretele” au fost capturate de otomani și recuperate apoi de ruși. O spune cronicarul Dumitrache medelnice-rul, autorul unei Cronici a războiului ruso-otoman de la 1768-1774. Nici de data aceasta ele nu vor fi utilizate, astfel că se părea că vor rămâne închise în arsenalele armatei ruse.

Corăbiile rămân goale

Ocazia de a le folosi s-a prezentat în cursul războiului ruso-otoman din 1787-1791, când flota otomană a debarcat în forță undeva pe teritoriul rus, în Crimeea sau în împrejurimi, punând armata rusă în mare dificultate. Dăm aici cuvântul cronicarului oltean Dionisie din Pietrari (1740-1820), eclesiarhul episcopiei Râmnicului, un harnic copist și traducător de documente, editor, miniaturist și istoric, autorul unui hronograf acoperind anii 1764-1815. Dionisie Eclesiarhul afirmă că a cules aceste informații de la un „ipochimen [persoană] vreadnic de crezut că ar fi fost de față când s-au întâmplat de au slobozit muscalii aceste tunuri în ordiia turcească”. „Înpărăteasa [țarina Ecaterina a II-a], dacă au înțales că nu e mod a să izbăvi de mulțimea turcilor și turcii dau năvală să ia Crâmul [Crimeea] cu mare grăbire, îndată au poruncit de au scos secretele cu oștile ce era gătite și cu mare grăbire, ziua și noaptea, mergea să ajungă la Crâm. Și mai sosind oști muscălești, au ținut războiu cu turcii, de n-au lăsat

a da, din păcate, alte amănunte.

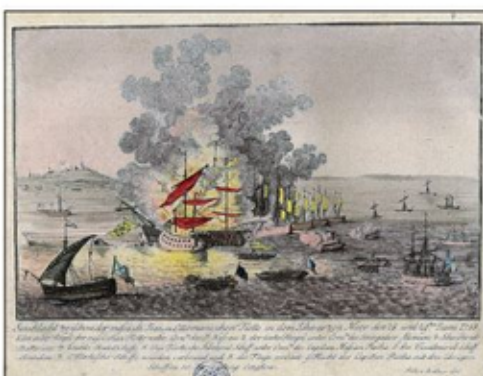
Rămâne sigur că invenția aparține unui inginer metalurgist francez stabilit în Rusia în vremea lui Petru cel Mare și înobilat, unul dintre numeroșii „masteri” recrutați din Europa Centrală și Occidentală care au contribuit la modernizarea Rusiei. Iar utilizarea gazelor toxice împotriva otomanilor s-a realizat, în concepția cronicarului, nu numai „cu voia lui Dumnezeu”, ci chiar din porunca divină „prin vântul cel de Dumnezeu poruncit a sufla.”

O ultimă chestiune privește locul și data la care s-a petrecut evenimentul. În vremea războiului ruso-otoman din 1787-1791, flota otomană a încercat să debarce în trei rânduri pe teritoriul rusesc: de două ori la Kinburn și Ocaiov (cunoscută de români sub numele de Vozia), cele două fortărețe care străjuiesc intrarea în limanul Niprului, și o dată la Kerci, la extremitatea orientală a Crimeii. Niciuna dintre aceste prime expediții nu s-a făcut în Crimeea propriu-zisă, dar confuzia lui Dionisie este explicabilă, deoarece planul amiralului turc („căpitan pașa”) Gazi Osman

era ocuparea Kinburnului și a Chersonului, apoi a întregii Crimei și, de acolo spre vest pe coastă până la Bug. Asediul Kinburnului început prin surpriză la 30 august 1787 pare a fi momentul cel mai potrivit ales de ruși pentru a lansa

gazele toxice asupra armatei otomane care debarcase și asedia cetatea, apărată de Suvorov, pe mare și pe uscat, împreună cu trupele pașei de la Ocaiov venit în ajutor.

Panica a fost mare în rândurile comandamentului rusesc în fruntea căruia se afla favoritul țarinei, mareșalul Potiomkin (*Magazin istoric*, nr. 7/2013), președinte al Colegiului de Război (deci ministru al Apărării) și comandant șef al armatelor în campanie. Când a aflat că flota rusă de la Sevastopol trimisă în ajutorul asediaților fusese risipită și parțial distrusă de o furtună, Potiomkin, în culmea disperării, a avertizat-o pe împărăteasă că Crimeea era pierdută, că armata trebuia să se retragă în interiorul Rusiei, că

Flota otomană în Marea Neagră

Crimeea în 1783 era în pragul unei grave depresii nervoase și Ecaterina a II-a l-a îmbărbătat asigurându-l de toată prețuirea și încrederea ei, ba chiar a glumit spunând că starea lui proastă (Potiomkin se plângea de spasme) era foarte probabil datorată... gazelor intestinale! De la gazele intestinale la cele toxice de război era doar un pas și pare probabil că împărăteasa a ordonat în acel moment trimiterea „secreturilor”, care au permis nimicirea și înspăimântarea adversarilor.

Dionisie Eclesiarhul descrie destul de bine panica de care fusese cuprins „comandantul” oastei din Crimeea și apelurile sale către împărăteasă, scrisori pe care le cunoaștem din corespondența Ecaterinei a II-a. Situația militară a fost astfel restabilită și Potiomkin a putut continua să-și exercite funcțiunile până în 1791, când a murit în Moldova în drum spre Sankt-Petersburg, cu conștiința datoriei împlinite. Rusia câștigase războiul. Avea doar 52 de ani și Dionisie Eclesiarhul i-a făcut un scurt epitaf: „Murit-au și feltmașarul cel mare și slăvit Potenkii al muscalilor carele să purta mai înalt decât un în părat.” ■

Asediul cetății Ocaiov

cum, cu mare legătură și poruncă, pentru căci prea mult omor face; și nu numai vrăjmașii atunci cad cu moarte, ci și muscalii câți vor ajunge mirosul fumului aceluia. Și cu mare cheltuială să face acel barut al secreturilor, cu milioane de ruble și cum că cu anevoe să găsească aceale otrăvuri, fără numai când va fi mare nevoie, ca să nu să răpească împărăția, atuncea să le sloboază, adică să dea cu ele numai odată, iar mai mult nu. Spun cum că tunarii și cei ce așază secreturile cu meșteșug sânt legați la gură și la nas, când le sloboade; iar unii spun că au bășici de sticlă, cristal, și bagă capu în ele, încheindu-le cu meșteșug la gât. Iar alții pentru acest franțoz iscusit spun că, după ce au isprăvit tot lucrul secreturilor, ar fi poruncit împăratul de i-au tăiat capul de la trup ca să nu mai facă și altă împărăție de acest felu de tunuri. Dar nu e de crezut această spunere, să omoară pe un făcător de bine împărăției, că, de nu ar avea muscalii acest felu de tunuri, în multe rânduri s-ar fi premeditat împărăția Rosii, cum s-au întâmplat la năvala șfedului să ia Petruburgu și

cum s-au întâmplat, precum s-au scris, năvala turcilor la Crâm, că, de lua Crâm, ar fi năvălit și la Petruburg, văzând că ar fi izbândit. Aseamenea cum s-au întâmplat și năvala franțozului la Moscva, că, de izbândia, mergea și la Petruburg.

Deși *Hronograful* a fost publicat până acum de trei ori – prima ediție din 1863, ultima, ediție definitivă de D. Bălașa și N. Stoicescu în 1987 –, deși pasajul despre „secreturi” a fost relevat de Nicolae Iorga încă din 1903, primul care s-a ocupat de el a fost colonelul polonez André Potocki în 1942, când scria: „Faptul mi s-a părut cu atât mai curios cu cât el nu este menționat nicăieri, nici în istoria militară rusă, nici de tradiție. În plus, în muzeele rusești pe care le-am vizitat adeseori odinioară, nu mi-a fost dat să văd un singur obiect de care vorbește cronica și nimic care să-mi ofere cea mai mică indicație asupra acestui subiect. Ba mai mult: când am

cerut lămuriri pe această temă unui fost ofițer din artileria imperială rusă, acesta din urmă, deși făcuse studii superioare în această ramură specială și condusesese chiar o fabrică de produse chimice în timpul Primului Război Mondial, nu a putut să-mi furnizeze nici cea

Bombardarea cetății Brăila de către ruși, 1788

mai mică informație asupra acestui subiect, căci ignora cu totul problema.”

Cum au salvat Crimeea

Și totuși, povestirea lui Dionisie Eclesiarhul nu poate fi considerată o fabulație întâi și întâi pentru că subiectul era total necunoscut oamenilor vremii sale. Existența „secreturilor” rusești era cunoscută românilor de la Neculce și cronicarul Dumitrache, dar istoriografia rusă și occidentală par a le fi ignorat. Neculce și Dionisie afirmă că aceste arme au fost inventate pentru și utilizate mai întâi de „împăratul”, deci de Petru I în timpul Războiului nordic, or cei doi cronicari au scris independent unul de altul și este cu totul improbabil ca Dionisie să fi citit letopisețul Moldovei al celui dintâi. În fine, descrierea echipamentului tunarilor și efectelor gazelor asupra victimelor este foarte precisă și se datorează, ca și mențiunea unui „inginer-general”, nu numai unui martor ocular „vreadnic de crezare”, ci mai multora. Dionisie citează și alți cunosători ai problemei cu care a discutat: „precum spun unii”, „iar unii spun”, „iar alții... spun”, fără

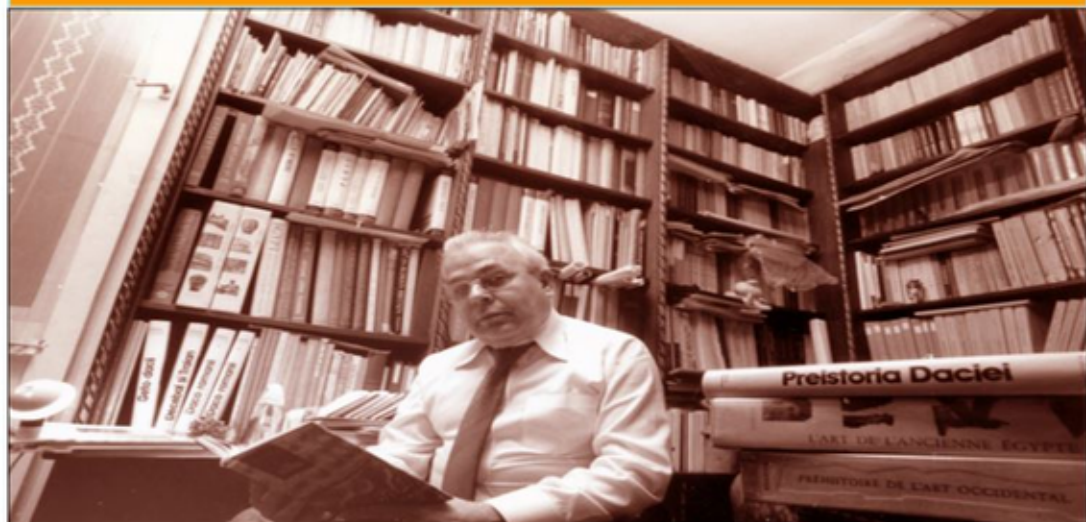

Flota otomană asediază Oceaov, iunie 1789

Istorici pe care i-am cunoscut

La 26 septembrie, la Muzeul Național de Istorie a României a fost inaugurată o expoziție în amintirea profesorului Radu Florescu, la zece ani de la dispariția sa.

Inițiativa aparține unuia dintre apropiații săi, profesorul Ioan Oprea, și este binevenită, pentru a comemora una dintre figurile reprezentative atât ale muzeologiei, cât și ale arheologiei clasice românești. Aș putea spune că ar trebui să fie un exemplu și pentru alte rememorări ale unor personalități din domeniu, care au reprezentat repere ce nu trebuie uitate.

PROFESORUL RADU FLORESCU

CRISAN MUȘETEANU

Radu Florescu (1931-2003) provine dintr-o veche familie de intelectuali olteni (deși mama lui era moldoveancă, dar el așa se socotea). În arhivele muzeului se află, donat de el în ultimele luni de viață, un document de familie datând din anul 1843, un atestat de învățător al unui străbunic de-al său din Mehedinți.

Tatăl, Grigore Florescu sau moș Florescu, cum eram obișnuiți să îl numim, era unul dintre cei mai iubiți elevi ai lui Vasile Pârvan, membru al Școlii române de la Roma, cu o teză de doctorat remarcată la

timpul ei. Moș Florescu este inițiatorul săpăturilor arheologice de la Capidava, precum și, în colaborare cu Alexandru Bărcăcilă, de la castrul roman de la Drobeta.

Am avut norocul să îl cunosc din copilărie, fiind vecini în Cotroceni. De la el, pacient al tatălui meu, am căpătat primele noțiuni despre arheologie. Am asistat spre sfârșitul anilor '70 la doctoratul lui Radu Florescu și îmi amintesc bine respectul pe care membrii comisiei – Emil Condurachi, Dumitru Tudor și Gheorghe Ștefan – îl arătau colegului lor, Grigore

Florescu. Ca și fiul său, a plecat dintre noi mult prea devreme.

Radu Florescu a fost un enciclopedist, avea largi cunoștințe nu numai în arheologie, ci și în istoria artei, literatură, politică etc. A moștenit, ca să zic așa, șantierul arheologic de la Capidava, pe care l-a transformat într-un șantier școală. Ajutat și de soție, Gloria Ceacalopol, și de o serie de discipoli, dintre care îmi face plăcere să amintesc pe Valerică Georgescu Cheluță sau pe Al. Simion Ștefan, Capidava anilor '70-'80 devenise ceea

ANDREA

3

1709. Just Juel, reprezentantul regelui danez la Curtea țarului Petru I, trimis cu misiuni precise să afle cât va mai dura războiul rușilor cu suedezi, câte resurse mai au, să încheie un tratat comercial și să negocieze în bani eventuala intrare a danezilor de partea lui Petru —, cu două verste (1 verstă = 1,067 km) înainte să ajungă la Petersburg, se prăbușește în Neva înghețată, cu toate bagajele. Printr-o minune salvat, el se îndreaptă în mare grabă spre locuința ce i-a fost rezervată, se usucă, apoi se schimbă și pornește să-și prezinte scrisorile de acreditare, cum li se spune astăzi. Petru se află pe o corabie, în mijlocul unui chiolhan care îl îngrozește pe diplomat. Juel găsește un pretext să se scuze și se întoarce în camera sa pentru a-și pune la uscat documentele. Dar nici nu reușește bine să le întindă peste tot că în clădirea de vizavi are loc o explozie într-un atelier de artificii. Just Juel își strânge repede hârtiile și se întoarce cu tot cu hârtiile lui la țară, unde veselie este la apogeu. Danezul încearcă să refuze păhărelele și, ca să scape, se urcă pe catarg. Petru, la fel de sportiv ca el, nu se lasă. Se urcă după el și îl pedepsește: dacă n-a vrut să ciocnească un păhărel, va bea cinci.

La întoarcerea în Danemarca, în 1712, Just Juel va fi promovat viceamiral.

15

1939. În Atlanta are loc premiera filmului american *Pe aripile vântului*, care a avut decenii la rând, cele mai mari încasări, regizat de Victor Fleming (1883-1949). Pentru interpretarea Scarlet O'Hara, Vivien Leigh va fi recompensată cu un Oscar.

19

1605. Pe la orele cinci ale serii regele francez Henric al IV-lea se întoarce de la vânătoare. Pe Pont Neuf, pod peste Sena încă în construcție, dar fremătând de mișcare la acea oră, un nebun ținând un cuțit scos din teacă sub pelerină încearcă să-l atace. Îl apucă de partea de dinapoi a mantiei, prinse cu agrafe, și îl zgâlțâie bine strigându-i de mai multe ori: „Dă-mi înapoi regatul!”. Este reținut, dezarmat și întrebat ce voia să facă. Răspunde că intenționa să-l ucidă pe rege, pentru că stăpâna pe nedrept un regat ce nu-i aparținea. Mai adaugă râzând că măcar regele a tras o sperietură soră cu moartea. „Nebunul” este un fost procuror din Senlis, Jacques des Isles, care se pretinde descendent al lui Pharamond, legendară căpetenie francă, strămoș mitic al Merovingienilor, din urmă cu peste 1.000 de ani, ramură stinsă odată cu urcarea pe tron a lui Pepin cel Scurt, primul carolingian. Regele ordonă să fie trimis la temniță, dar să nu i se facă vreun rău. Jacques des Isles va muri în închisoare.

20

1915. În Aula Universității din Iași este anunțată o conferință despre Ibsen, ținută de Virgil Arion (1861-1942), profesor titular de sociologie și filosofia dreptului, cu studii la München, deputat conservator, fratele omului politic C.C. Arion. După începerea Marelui Război, când România este încă neutră, profesorul nu se sfiește să se declare de partea Austro-Ungariei. Conferința lui este sabotată de studenți, care nu-l lasă să vorbească, ca reacție la atitudinea „germanofilă”. Urmează un lung conflict universitar, manifestat inițial prin sancționarea studenților implicați și soldat în final cu demisia rectorului.

31

1852. La București are loc inaugurarea Teatrului Național, despre a căruia clădire Ulysse de Marsillac scria: „Era foarte dichisită, proaspăt zugrăvită și poleită, dar era minunată, căci sala de spectacole de la București este una dintre cele mai frumoase din Europa.” Gazetele timpului prezintă programul festivităților din acea zi. În prima parte s-a jucat piesa *Zoe sau Amantul împrumutat*, vodevil într-un act tradus din franceză, acompaniat de cuplete pe muzică scrisă de Eduard Wachman. Au urmat arii din opere, din *Lucreția Borgia* și *Lucia di Lammermoor*.

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Reforma agrară din 1945 a răvășit lumea românească tradițională. Starea de spirit generată de noua interpretare a regimului de proprietate – anularea dreptului individual în

favoarea celui colectiv – este grăitor ilustrată de scrisoarea ce publicăm în continuare. Avocatul Pompiliu Costescu, directorul Palatului cultural „Teodor Costescu” din Turnu Severin, îl informează pe fratele său, trăitor la București, arhitectul Emanuel Costescu, despre soarta averii familiei: pământ arabil, fânețe, izlazuri, unelte agricole, case, conace ș.a.

Scrisoarea provine dintr-o arhivă particulară.

Titlu de proprietate acordat la reforma agrară din 1945

Turnu Severin, 30 martie 1945

Dragă Nolică,

Cred că ai văzut cu mult înaintea mea Legea Agrară, cu exproprierea moșiilor, care la noi a ajuns abia la 27 crt. Nu știu dacă ai studiat-o și ai văzut marea nenorocire ce ne așteaptă. Eu sunt într-o stare de deprimare totală. N-am crezut că vreodată vom ajunge la confiscarea averii individuale printr-un simplu decret-lege. Zic confiscare, căci felul de a trece fără vreo despăgubire în patrimoniul statului a terenurilor agricole fără cea mai mică despăgubire și apoi a pădurilor și a viilor, precum și a mașinilor agricole este ceva nemaipomenit, ceva la care nu

m-am așteptat niciodată (art. 7). Nu-ți fac reproș. Îți amin-tesc doar de câte ori ți-am vorbit de vânzarea pădurii, a casei celei mici din Tg. Jiu și ai fost totdeauna contra, pretextând că nu e timpul, că nu ai ce face cu banii. O singură dată a părut că ai fost și tu de acord cu vânzarea casei celei mici din Tg. Jiu, atunci când a venit la tine o doamnă (din Tg. Jiu) care ți-a oferit un milion și pe care ai scăpat-o din mână; iar eu nu am mai putut-o descoperi. De asemenea, pe pădure mi se oferise prețuri bune pe atunci, cu care bani aș fi putut cum-păra o casă aici în Turnu Severin – visul meu – așa cum am luat pe a Angelii Costescu, cu 4-500.000 lei. Copiii lui nenea Dumitru însă au fost

toți norocoși, nu ca noi. Le-a mers din plin. Acum nu știu, cu vremurile acestea, ce vom face.

Legea exproprierii este pentru moment neclară, deci aștept cu înfrigurare regu-lamentul ei, cu interpretările și explicațiile necesare. Din cele ce citesc în decretul-lege publicat în ziare despre care ți-am scris o c.[arte] p.[oștală] pe ziua de 27 crt. am rămas la convingerea că pierdem aproape tot ce avem și anume:

1. La Rovinari vom pierde întâi pământul, fiindcă l-am lucrat în dijmă și fiindcă suntem în coproprietate (nedivi-zați), ni se va lăsa amândorora 20 pog. (câte 10 pog. de fie-care), art. 5, al. d.

2. Mai târziu vom pierde pădurea și dacă va veni expro-

ce era și Histria, un loc nu numai de cercetare a trecutului dobrogean, ci și un loc de dezbatere a unor teme, care în anii aceia erau tabu pentru lumea oficială. Era un loc de evadare intelectuală din șabloanele în care ne încorseta propaganda oficială.

De remarcat la profesorul Florescu era îmbinarea laturii de cercetare științifică cu cea de răspândire a acestor rezultate către marele public. Poate este primul arheolog care a înțeles importanța prezentării descoperirilor arheologice marelui public. O serie de albume stau mărturie. Aș aminti volumul *Dobrogea antică*, publicație la care a beneficiat de imaginile unui foarte talentat fotograf.

Dar nu aș vrea să se înțeleagă că Radu Florescu s-a limitat la publicarea unor albume ce se adresau publicului larg. L-am văzut adesea prezentând comunicări științifice ce vehiculau idei noi și îndrăznețe, fie la Institutul de Arheologie din București, fie la sesiunile organizate de un alt bun prieten al său, profesorul Adrian Rădulescu, la Constanța. Capidava, Tropaeum Traiani erau subiecte în care opiniile sale intrau în contradicție cu cele ale altor celebri arheologi: Radu Vulpe, Petre

Olga și Grigore Florescu

Diaconu sau Mihai Sâmpetru. Aceste discuții ne învățau pe noi, cei tineri, felul în care trebuie făcută cercetarea arheologică.

Am avut ocazia să fiu pe șantierul de la Capidava câteva veri din anii '70. Am remarcat, la fel ca și la Histria, felul liber, degajat și fără inhibiții în care se purtau discuțiile atât pe teme istorice, cât și pe alte subiecte. Aici pe șantier era ca o a doua universitate. Și rolul principal în abordarea lor îl avea profesorul Radu Florescu.

Tot el, în anii '50 ai secolului trecut, atunci când din motive de propagandă, în primul rând, au fost înființate un număr

mare de muzee de istorie, conduse de multe ori de oameni entuziaști, dar fără o pregătire de specialitate, a reușit să îi îndrume pe aceștia, spre o prezentare în sălile de expoziție a unor epoci timpurii, acolo unde și patrimoniul era de valoare, dar și propaganda comunistă era mai slab prezentă.

Profesorul Radu Florescu, împreună cu alți arheologi, precum doamna Lucia Marinescu sau regretatul Hadrian Daicoviciu, au inițiat primele expoziții de arheologie românească în străinătate, care au oferit prilejul prezentării unor valori patrimoniale de excepție de pe teritoriul României.

L-am cunoscut pe Radu Florescu alături și de soția sa, Gloria, gazde perfecte atât în casa lor de la București, cât și la Capidava. Nu am să uit serile de la șantier, momente de destindere și de conversații plăcute la un pahar de vin, „sponsorizare“ de la vizitatorii ocazionali.

Profesorul Radu Florescu era o personalitate complexă, cu multe idei în diverse domenii, de la legislația de patrimoniu până la felul de prezentare a unui muzeu modern sau la arta antică. A plecat mult prea devreme dintre noi. Au rămas opera sa, precum și elevii pe care i-a format. ■

Radu Florescu, în rândul din față, și soția Gloria Ceacalopol, pe șantier, în anii '50

Soldați sovietici îi ajută pe noii proprietari la muncile agricole

agrară este singura care nu numai că nu le ocrotește, dar le lovește, zicând la art. 5, alineatul c, că „proprietățile părinților și copiilor minori sunt considerate ca o singură proprietate, căreia se aplică prezenta lege”. Astfel că amândorora s-ar părea că le lasă numai 10 hectare (20 pogoane), dacă au muncit moșia în dijmă. În cazul acesta ar urma să-ți rămână ție 10 pog. (5 ha) la Rovinari, iar fetei tale cele 10 pogoane donate la Vânjuleț. Așa fiind, părintele și minora nu depășesc, împreună, 20 pog. (10 ha).

După cum se vede din pagina a 2-a, noi amândoi avem la Rovinari numai 29 pog, arabile, calitate I și II, restul este fâneață, izlaz, pomi (1/4 ha). Așa fiind, noi n-ar trebui să intrăm în cadrul legii, dacă s-ar lua drept bază numai terenul arabil, căci pe doi frați nu avem 40 pog. Dacă însă nu se va ține seamă de actul nostru de partaj ce-l voi prezenta și ne va considera în coproprietate, atunci vom pierde tot prisosul peste 20 pog., lăsându-ne numai 10 pog. fiecare și probabil conacul. Eu

în orice caz am făcut o adresă primăriei Rovinari, prin care i-am spus cam acestea: Subsemnării P. și Em. Costescu, întrucât nu avem nici 15 pog. pământ arabil de fiecare din noi, credem că proprietatea noastră nu este atinsă de legea exproprierii și vă rugăm să binevoiți a lua act de acest fapt ce se poate controla la percepția comunei Rovinari. La nevoie, vom depune și actul nostru de partaj. Omul e dator să încerce orice! Dacă se va lua în seamă, bine; dacă nu, iarăși bine. Alăturat îți trimit o copie de pe actul de partaj de la Rovinari.

Acum te-aș ruga să accepți să fac în fugă și un act pentru casele de la Târgu Jiu. Îți voi atribui ție casele cele mici, fiindcă tu ai case în Buc.[urești] și eu voi trece asupra pe cele mari. Rămânem însă stăpâni tot pe jumătate și jumătate pe amândouă. Vrei să știi de ce am procedat așa? Fiindcă eu sunt mai puțin greoi decât tine și-ți stau oricând la dispoziție pentru a aranja împreună o vânzare sau o lichidare prin

vreo compensare din restul averii noastre. În orice caz, eu nu te voi împiedica cât de puțin în socotelile tale, dar trebuie să încercăm salvarea în timpurile acestea.

Dragă Nolică, știi cât timp, de câți ani mă țin de tine să facem partajul la Rovinari și n-ai vrut, nu știu din ce motiv. Poate ai crezut că odată partajat, nu mă voi mai ocupa și de partea ta, tot așa cum eram obligat fiind în indiviziune. Te asigur, pe ce am mai sfânt, că m-ai judecat f. greșit. Și mai cred că și acum vei încerca să mă învinuiești tot pe mine că nu s-a făcut partajul încă de mult, în special la Rovinari, unde era ușor de făcut, excluzând conacul. În fine, învinuirile nu mai au rost astăzi. Să vedem ce se mai poate salva. Dacă, prin vreo întorsătură a regulamentului legii agrare, nu ne-ar expropria cele 90 pog. la Vânjuleț, atunci partea ce ți s-ar cuveni ție acolo este de 9 pog., afară de cele 10 pog. donate Manuelii. După cum ai văzut în lege, pe lângă pământ, mai pierdem la Vânjuleț și tractorul, cum și garnitura de treierat, care se evaluează la câteva milioane și care de la 22 martie a.c. nu mai sunt proprietatea noastră, ci a statului, „fără nicio despăgubire” (vezi art. 7).

Dragă Nolică, am strâns până acum din soldurile trecute și încasările din cursul anului trecut peste 2.000.000 lei, pe care aș vrea să-i distribui moștenitorilor. I-aș fi trimis, dar nu știu cum a rămas cu partea de moștenire a lui Iancu Păunescu, și asta mă încurcă. Te rog să cercetezi și să-mi scrii urgent și lămurit cine moștenește pe Iancu la

prierea urbană vom pierde și casele, pentru motivul că le avem închiriate de mai bine de cinci ani sau alt termen. Vor zice că din momentul ce nu le locuim, nu avem nevoie de ele. Fără să se mai țină seama că serviciul ne obligă să stăm departe de ele. M-am gândit la facerea unui act de partaj, luând unul din noi casa mare, iar celălalt casa mică, obligându-ne în scris a da contravaloarea diferenței dintre ele, dar consider că acum este prea târziu, căci se va lua starea juridică a lor de la 23 august 1944. Nu știu de ce, dar mă tem că voi rămâne fără casă. Tu ai cel puțin un adăpost, pe cel al soției; eu însă voi rămâne destul de rău când voi ieși la pensie. Deși cu necazurile ce le am aici, la Rovinari, nu cred că voi mai putea ajunge până la pensionare, totuși omul e bine să fie prudent și să-și aranjeze din vreme lucrurile, dacă poate, pentru ca să nu alerge din colț în colț în ultimul moment. Îmi fac mereu reproșuri că n-am fost mai energic, că fiind în București, să mă țin de tine să

Împărțirea pământurilor...

facem un partaj autentic. Așa, am făcut unul sub semnătură privată, care este bine pentru noi amândoi, dar nu este opozabil acum la expropriere, căci nu ne-am așteptat la așa ceva. La primăria și percepția Rovinari suntem trecuți moștenitorii T. Costescu, astfel, deși nu prea corespunde exact cu realitatea: 10 hectare pământ arabil, 4,50 hectare calitatea a II-a, 2 hectare fânețe I-a, 2 hectare fânețe a II-a, 8,50 hectare izlaz și 0,1250 hectare pomi. Îți scriu aceste date ca să te interesezi și tu pe acolo

să vezi ce soartă ne așteaptă și să-mi răspunzi urgent. Răspunsul să-l rogi pe Costică Păunescu să-l trimită prin rapid șefului gării T. Severin, pentru mine, și în 24 ore îl am aici.

3. La Vânjuleț nenorocirea pare a fi mai mare. Și acolo s-a muncit totul în dijmă, nu în regie proprie, cum zice noua lege în art. 3, al. e, în coproprietate, și atunci se pierd toate cele 90 pog. arabile de la câmp, moștenite *ab intestat* [fără testament] de la răposatul nostru unchi Teodor Costescu. Sper însă ca să rămânem cu grădina de pomi și aceea de zarzavat de lângă moară. Afară de cazul când, prin regulamentul legii, s-ar lămurii că prin regie proprie ar cuprinde munca în tovărășie cu țaranul, propriu-zis dijma noastră. Cât pentru cele donate de nenea Teodor, s-ar părea că nu sunt tangibile și că cele opt nepoate, dacă sunt majore și nu au alte moșii, rămân bune stăpâne pe loturile lor care sunt sub 20 de pogoane. Pentru minore însă, în loc să fie avantajate și ocrotite, ca de toate legile existente în țara noastră, această lege

... și baterea țăruișilor pentru delimitarea noilor proprietăți

Sediul MI5 (stânga), stema Regatului Marii Britanii și sediul MI6

● Coșmarul devenit realitate ● Pe sub pielea premierului ● A colaborat amiralul Canaris cu spionajul britanic? ● Un călugăr pe un catâr atacă o divizie de panzere ● Cum s-a născut SOE ● „Dați foc Europei!” ● Păduchi cu tifos, prin Suedia, pentru Germania ● Cât de tenețar a fost „Temerarul”? ● Telefoane ascultate din Ambasada Marii Britanii la Santiago de Chile ● Scrisoarea care l-a enervat pe președintele Braziliei

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

Scenariul de coșmar pentru planificatorii politicii externe britanice din anii '30, ca și pentru serviciile secrete era cel al confruntării simultane cu trei mari puteri: Germania, Italia și Japonia. Și cum se întâmplă de obicei, el avea să devină realitate după septembrie 1939.

Șeful SIS din acea perioadă, Sir Hugh Sinclair, încercase să organizeze Serviciul pentru a face față unei astfel de amenințări, dar nu existaseră nici voința politică, nici banii necesari. Declanșarea războiului a găsit spionajul britanic într-o situație dificilă. Trebuia să furnizeze rapid informații care să acopere o vastă zonă, în condițiile în care pierdea prieteni unul după altul: Polonia, apoi Norvegia, Danemarca, Olanda, Belgia, Franța. Activitatea îi era tot mai îngreunată în Ungaria, România, Bulgaria.

Nemulțumirile beneficiarilor (politici sau militari) s-au acumulat și au determinat crearea unei comisii de anchetă privind activitatea SIS. Abia scăpat de acea comisie, noul șef al SIS, colonelul Stewart Menzies, s-a văzut confruntat cu o altă amenințare. La 10 mai 1940 premierul Chamberlain a demisionat și a fost înlocuit cu Winston Churchill. La 3 iunie 1940 s-a întrunit Secret Service Committee (Comitetul pentru serviciile secrete), care avea pe agendă și

reorganizarea SIS pentru a face față noii situații din Europa ocupată în mare măsură de germani. Datorită manevrelor SIS, care nu dorea să fie obligat să dea raportul vreunei structuri guvernamentale, Comitetul s-a reunit din nou abia în martie 1941, iar ideea reformării Serviciului a fost abandonată. Menzies a reușit să îi capteze atenția lui Churchill, foarte interesat, de altfel, de munca serviciilor secrete. Îi trimitea direct informații (îl convinsese că nu i se arăta tot ce SIS furniza), având

Vânjuleț? Marioara, fosta lui soție? Sau fratele și surorile? Fiindcă mă tem de evenimente, eu cred că e bine să distribui pe a mea răspundere, în proporția dreptului fiecăruia, suma de 2.000.000 lei, iar câteva parale să opresc pentru rulat și în special pentru cumpărare de combustibil la moară, impozite etc. Socotelile se pot face și ulterior, ținându-se seamă de sumele plătite fiecăruia și lor le-aș trimite câte un cec prin Banca românească. Vezi tu, dragul meu, este o sumă prea mare de dus în spinare pe aceste vremuri, când nu știi ce va fi mâine. N-aș vrea ca printr-o întâmplare neașteptată să se facă voia celor care m-au bănuț. Ei nu știu, și eu de scârbă n-am vrut să stau să le dau explicații, că niciun ban nu intră în mâna mea, decât după ce a trecut prin mâna administratorului și prin registrele contabilului și apoi au ajuns la mine. Am auzit că unii moștenitori, ca nenea Dumitru, n-ar voi să ia niciun ban, ci cere să se facă un fond „Teodor Costescu”. Așa zice Angela, deși eu mă îndoiesc. Eu totuși te rog să pui în ve-

Împărțirea titlurilor de proprietate...

dere tuturor să-mi trimită câte o carte poștală recomandată, semnată chiar și de mai mulți, că acceptă să li se trimită suma cotă parte ce [li] se cuvine.

Aici la țară am avut mari necazuri. O iapă minunată s-a dus de rechiziție și n-a mai venit. Doi cai cu hamuri și căruța au fost luați de ruși. Acum tovarășii au luat doi cai mici, ce cumpărasem de curând, și vaca și i-a dat la prieteni prin sat. Vaca mi s-a adus înapoi, dar caii încă nu. Începuse, înainte de apariția legii, să se împartă moșiile. Au intrat și la noi pe 20 pog., dar m-am dus la Vânjuleț, am protestat, am depus o copie de pe plan, am arătat numărul

mare al moștenitorilor și s-au oprit. Alături însă au împărțit toate cele 100 pog. ale Retezeștilor, Lenuța Păunescu și Nicu Bușilă. În fine, aici a trebuit să evacuez bibl.[ioteca] Bibicescu, căci s-a făcut dormitor pentru 100 ruși. În restul teatrului este spitalul Crucii Roșii. Răniții și bolnavii mi-au rupt toate lojile din grădina de cinema și cu toată nervozitatea mea, care acum s-a accentuat mult, trebuie să tac și să înghit. Din sala de cinema mi s-a furat lucruri, perdele de pluș. Mi-au jupuit și plușul cortinei și satinul gros din timpuri bune și mi-a lăsat numai pânza de sac din mijloc. Pagubă de aproape un milion. Toate reclamațiile și cercetările n-au dus la niciun rezultat. Ți-am scris toate acestea ca să vezi toate bucuriile mele. Văzând și legea agrară, am ajuns să-mi doresc moartea, să scap de toate mizeriile.

Voi ce mai faceți? Noi suntem binișor și cu emoții pentru Dorinica, ce e departe de noi. Vă rugăm să aveți grijă și de ea, de vor mai veni timpuri critice. Primiți toți trei îmbrățișări dornice de la noi,

Pompiliu ■

... și bucuria celor împroprietățiți

nu intenționau deocamdată să debarce în Anglia, ci se mărgineau să o supună unor bombardamente intense; atacul contra U.R.S.S. urma să se producă în luna mai 1941 (așa a fost stabilit inițial); până în martie 1941 Germania nu avea să intervină direct în Balcani. O singură informație greșită a furnizat Halina: la 28 martie 1941 a asigurat Londra că nemții nu vor ataca în Libia. Peste două zile însă, ofensiva era declanșată. Șeful stației SIS din Elveția informa Londra că Gisevius acționa la ordinul direct al lui Canaris. Nu există vreo dovadă concretă și se poate ca el să fi exagerat, pentru a spori valoarea activității organizației pe care o conducea. La fel de bine se putea ca germanii să fi întreținut un joc prin care puteau strecura informații false britanicilor. Dar aici,

în Elveția, s-a produs singurul contact cunoscut dintre Canaris și un spion al britanicilor: la 19 octombrie 1941, amiralul a invitat-o pe Halina Szymanska la masă, la Berna. I-a povestit despre inspecția pe care o făcuse în Rusia, unde planurile lui Hitler fuseseră date peste cap: armata germană nu avansase atât de repede cât estimase, iar valul de simpatie cu care se așteptase să fie primite trupele germane nu se concretizase. Să mai adăugăm informația oferită de Cave Brown, autorul unei biografii a lui Menzies, care spunea că șeful SIS se opusese, pe toată durata războiului, oricărui plan de eliminare a lui Canaris, motivând că o asemenea acțiune atrăgea o ripostă dură a germanilor. Nu aceleași obiecții le-a avut față de asasinarea lui Heidrich, șeful aparatului de siguranță al partidului nazist, SD, omorât la Praga.

William Donovan, șeful serviciului de spionaj american OSS, îl decorează cu Medalia Prezidențială pentru Merit, în noiembrie 1946, pe William Stephenson

Acțiunea de la Praga a fost dusă la capăt de SOE (Special Operations Executive), rivalul SIS din timpul războiului. Imediat după declanșarea conflictului mondial, Secțiunea IX (sau D) din SIS se ocupa de propaganda în teritoriul inamic și operațiuni speciale; de acest din urmă aspect se ocupa și o formațiune din Directoratul Informațiilor Militare (DIM), Military Intelligence Research (MIR). Între cele două existau, evident, fricțiuni. În plus, în fruntea Secțiunii IX se afla un

personaj cu care Menzies nu se putea înțelege, plin de idei, dar care cheltuia enorm. Un viitor responsabil din SOE îl compara cu un călugăr urcat pe un catâr care se pregătea să atace o divizie de panzere germane. Încă din martie 1940, Menzies a ridicat problema impactului negativ pe care opera-

țiunile speciale, ce atrăgeau represalii dure din partea germanilor, îl avea asupra culegerii de informații, puternic stânjenite de înăsprirea măsurilor de securitate. Sigur, ne putem pune întrebarea de ce dorea, totuși, „externalizarea” acestei activități din cadrul SIS, ceea ce îi micșora posibilitățile de a o ține sub control. Probabil a contat și preocuparea permanentă a celor de la SIS de a fi cât mai discreți în activitatea lor.

În septembrie 1940 s-a creat SOE, din Secțiunea IX a SIS și cea mai mare parte a MIR. Ordinul dat de Churchill a fost: „Dați foc Europei!”. Noua organizație s-a dezvoltat rapid și a obținut o serie de succese, peste cele ale SIS și mult mai evidente, ceea ce a contribuit la accentuarea asperităților. S-au căutat diferite formule pentru atenuarea acestora. O vreme, Claude Dansey a îndeplinit

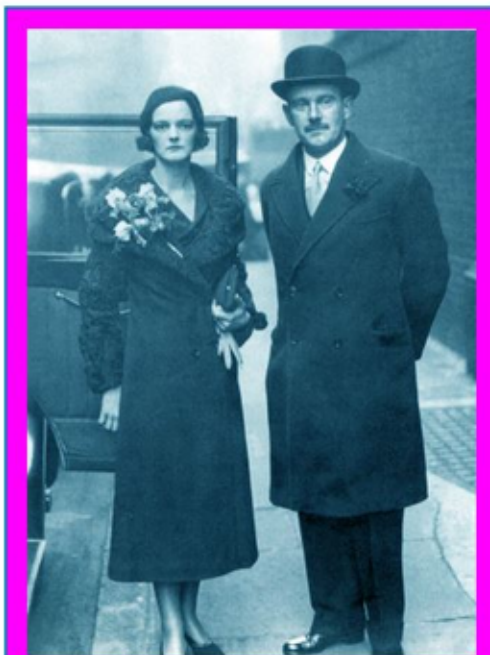
însă grijă să îl informeze și pe secretarul de Stat de la Foreign Office (ministrul de Externe), de care depindea direct, pentru ca acesta să nu afle cumva de la Churchill vreo informație pe care el nu o primise de la serviciul pe care îl păstora. O echilibristică la care Menzies s-a dovedit foarte priceput și care i-a asigurat spatele pe toată durata războiului.

Colonelul Menzies avea probleme și în interiorul propriului serviciu. Cei doi adjuncți, Valentine Vivian și Claude Dansey, se luptau între ei. Se ajunsese până acolo, încât Dansey, care coordona activitatea SIS din Elveția, considerată unul dintre locurile importante pentru a obține informații despre Germania, interzisese ofițerilor să desfășoare și muncă de contraspionaj, domeniu care intra în coordonarea lui Vivian. A refuzat chiar să accepte trimiterea unor ofițeri specializați în acest domeniu în Elveția, pe care o considera un domeniu rezervat pentru organizația „Z”, creată special pentru spionarea Germaniei. Imediat după declanșarea războiului, autoritățile elvețiene, dornice să își apere cu orice preț neutralitatea, au luat măsuri care îngreunau foarte mult activitatea de spionaj, chiar și sub acoperire diplomatică. Ele au interzis tuturor misiunilor diplomatice să transmită mesaje prin mijloace radio proprii. Orice telegramă diplomatică trebuia expediată de la oficiile poștale elvețiene. Așa se face că multe informații culese din acest spațiu ajungeau cu mare întârziere la Londra.

Mai mult, serviciile secrete elvețiene au penetrat organizația „Z”. Un elvețian aflat la Londra a vrut să se întoarcă, imediat după declanșarea conflictului, acasă. A fost interceptat de SIS, care i-a cerut să

lucreze pentru britanici. Elvețianul a informat serviciile secrete de acasă, care l-au folosit pentru a-i spiona pe britanici, până când ofițerul lui de legătură a fost informat de o sursă misterioasă despre jocul dublu pe care îl practica și l-a abandonat.

Tot de Elveția se leagă și cel mai serios indiciu al unei legături directe dintre Canaris, șeful serviciului de informații al armatei germane, Abwehr – „Theodor” era numele de cod dat de SIS și colonelul Menzies. S-a speculat mult pe marginea acestei presupuse legături, dar fără a o putea proba concret. Keith Jeffrey, autorul volumului *The History of the Secret Intelligence Service, 1909-1949* (Bloomsbury, 2010, XXI+810pp.+32 pl.), relatează cazul celei mai valoroase agente din organizația „Z”, o poloneză, Halina Szymanska. Un ofițer SIS își amintea că era o persoană „foarte atrăgătoare și cu o personalitate formidabilă”. A început să lucreze pentru britanici de la sfârșitul lui 1940. Era soția fostului

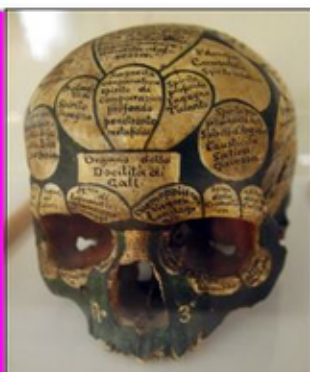
Stewart Menzies cu soția, în 1932

atașat militar polonez la Berlin, unde îl cunoscuse pe amiralul Canaris. După înfrângerea Poloniei, acesta o ajutase pe Halina să se refugieze în Elveția, unde s-a angajat secretară la Legația poloneză din Berna. Lucra pentru serviciul de informații al țării sale, dar era plătită de britanici (avea numele de cod „Z.5/1”). Canaris o pusese în legătură cu omul Abwehr din Elveția, Hans-Bernard Gisevius. Până în decembrie 1942, au sosit la Londra 25 de rapoarte cu informații furnizate de acesta. Din 1943, Gisevius a început să îi ofere informații și lui Allen Dulles, reprezentantul serviciilor secrete americane în Elveția. Datele furnizate de el s-au dovedit corecte: germanii

Savantul care a pus bazele
noii discipline...

Apărută la începutul secolului al XIX-lea, ca știință a studierii comportamentului uman în funcție de denivelările craniene, frenologia a cunoscut un real avânt până spre sfârșitul secolului, căzând, în multe dintre statele europene, într-o oarecare uitare. Odată cu publicarea, în 1994, a lucrării psiholingvistului american de origine canadiană Steven Pinker, *Instinctul limbajului*, în care era dezvoltată teoria existenței unui organ special al limbii, vechile idei au ieșit din nou la lumină.

... și un craniu care ilustrează
teoria lui, păstrat la Muzeul de
Etnologie din Hamburg

FRENOLOGIA UN DOMENIU DESPRE CARE SE DISCUTĂ DIN NOU

THEO STĂNESCU-STANCIU

● Denivelările craniului – criteriu de angajare sau de căsătorie ● Revolta autorităților religioase ● Viitorul lui Champollion ● Printre adepți: Balzac, Fourier, Emerson, surorile Brontë, Edison ● Temperamentul coleric al unui prunc de șapte zile ● Experimentele lui Engels ● Titu Maiorescu conferența despre frenologie ● Hașdeu și craniul lui Țepeș ● Cum voia Alexandru Balac să găsească osemintele lui Bălcescu

Cu o denumire puțin spus ciudată – „cranio-logia” –, o nouă știință devenise atracția începutului de secol XIX. Peste tot se deschisese cabinete de consultații, prelegerile de specialitate țineau arhipline, constant, cele mai cunoscute săli. Niciun patron serios nu își mai angaja personal decât după o investigație amănunțită a... denivelărilor craniene. Niciun mariaj din clasele sociale superioare nu se mai antama, fără acordul „organologului”. S-a ajuns la o asemenea ampoare, încât

unii dintre iluștrii contemporani, speriați, au lăsat cu limbă de moarte, prin testament, ca propriul cap „să nu fie abandonat profanațiilor moderne”.

Șarlatanie sau știință revoluționară?! Un strălucit medic vienez s-a aflat la originea noii psihoze: Franz Joseph Gall. Născut la 9 martie 1758, în Tiefenbrunn (Baden), în sânul unei destule bogate, numeroase (cu zece odrasle), dar și credincioase familii de negustori, cu o îndelungată istorie locală, tânărului Franz i se hărăzise, inițial, haina preo-

tească. Însă înclinația spre studiu și spiritul mereu investigator l-au îndrumat spre medicină. Primii pași i-a făcut la Universitatea din Strasbourg, apoi, începând cu anul 1781, la cea din Viena, unde s-a remarcat ca unul dintre cei mai talentați studenți ai profesorului olandez Gerard van Swieten (1700-1772). Și, astfel, a schimbat, rapid, banca învățăcelului cu postura de dascăl, concentrându-și studiile asupra creierului. Spre 1800, a lansat teoria care avea să îi aducă celebritatea.

rolul unui arbitru. El îi înaintase un memorandum lui Menzies, ale cărui idei se puteau rezuma la formula: dacă nu putem să omorâm această organizație, măcar să încercăm să o controlăm. Un protocol stabilea că toate transmisiunile SOE se vor efectua prin intermediul SIS, SOE va împărtăși SIS informațiile obținute, iar operațiunile speciale puse la cale de SOE aveau nevoie și de aprobarea SIS, pentru a nu-i stânjeni vreo operațiune importantă în curs de desfășurare. Relativa colaborare nu a durat mult, iar SOE a căpătat dreptul să aibă propriul sistem de transmisiuni.

Un exemplu de bună cooperare între cele două organizații l-a constituit acțiunea de distrugere a uzinei de apă grea din Norvegia. Dar au fost și multe alte cazuri de ciocniri. Astfel, SIS s-a opus ideii ca SOE să plaseze agenți ai sovieticilor în Europa Occidentală. Este drept, avusese și o experiență nereușită de colaborare cu sovieticii. În august 1942, aceștia acceptaseră să ajute doi agenți SIS să se infiltreze în apropierea unei baze germane de submarine din nordul Norvegiei. Dar după ce agenții au ajuns pe teritoriul sovietic, au fost ținuti într-o izolare totală vreme de două luni, apoi parașutați în ținută de vară în Finlanda, unde au fost ușor identificați de germani și executați.

Tensiuni au apărut și în Suedia, unde capturarea unor agenți de origine cehoslovacă și a codurilor aflate asupra acestora a permis serviciilor secrete suedeze să descopere o plănuită acțiune a SOE de a

introduce prin acea țară, în Germania, păduchi infestați cu tifos. Evident, suedezii au înăsprit atitudinea față de agenții britanici, căci nu doreau să își periclitizeze statutul de neutralitate.

Interessantă este cartea lui Keith Jeffrey, citată mai sus, și în privința activității unui alt mit al războiului secret, William Stephenson, cel numit „Temerarul“. I se recunosc meritele în ceea ce privește crearea unei opinii favorabile în S.U.A. față de Marea Britanie și efortul acestuia de război. Dar contribuția acestuia

la aportul de informații nu pare să fi fost chiar atât de importantă, cum o prezenta chiar Stephenson într-un material de la sfârșitul războiului și cum a fost în general creditat. Încă din a doua parte a anului 1942, Menzies îi cerea să își reducă cheltuielile și personalul, un semn clar că valoarea materialelor furnizate nu era chiar atât de mare.

Legat de America Latină, să mai amintim, că tot este la modă, faptul că la Santiago de Chile, din sediul Ambasadei britanice, erau supravegheate simultan opt linii telefonice, de către doi funcționari amplasați în subsolul clădirii. Și tot printr-o manevră a SIS, care a strecurat președintelui brazilian, prin intermediul diplomaților americani, care au acționat, se pare, cu bună-credință, un document falsificat cu afirmații injurioase la adresa președintelui, provenind de la o firmă de transporturi aeriene italiană. Se pare că documentul a cântărit greu în decizia ulterioară a președintelui Braziliei de a rupe relațiile cu puterile Axei.

(Va urma)

Camera din subsolul Ambasadei britanice din Santiago de Chile de unde se efectuau interceptările telefonice

fiecare sâmbătă, la locuința acestuia se adunau cele mai în vogă personalități: Balzac, Alexandre Dumas (care i-a fost, de altfel, pentru o scurtă perioadă, și secretar) sau socialistul Charles Fourier. Aflat pentru o scurtă vizită la Paris, tânărul Liszt nu a lipsit de la o atare reuniune, ocazie cu care a și interpretat câteva piese la pian.

Traversând Atlanticul, principiile frenologiei au găsit aprecieri și susținere printre importante figuri ale culturii și politiciii nord-americane: filosoful și scriitorul Ralph Waldo Emerson (1803-1882), scriitorii Charlotte și Emily Brontë, Herman Melville (1819-1891), politicianul reformator Horace Mann (1796-1859), profesoara și asistenta medicală Clara Barton (1821-1912) sau inventatorul Thomas Edison (1847-1931). Regina Victoria (1819-1901) a angajat, pentru copiii săi, un frenolog, care să le palpeze craniile spre a le afla viitorul.

Dar și în spațiul american s-au făcut auzite și critici tăioase la adresa noii discipline pseudo-medicele. Ellen White (1827-1915), una dintre fondatoarele Mișcării Adventiste de Ziua a Șaptea, într-una dintre numeroasele sale luări de poziție, datând din 1862, a înfierat frenologia și mesmerismul (magnetismul animal), ca fiind prea „exaltate. Ele sunt bune în locul lor, dar, acum, au fost preluate de Satana, ca mijloace mai puternice și mai eficiente, menite să înșele și să distrugă sufletele“.

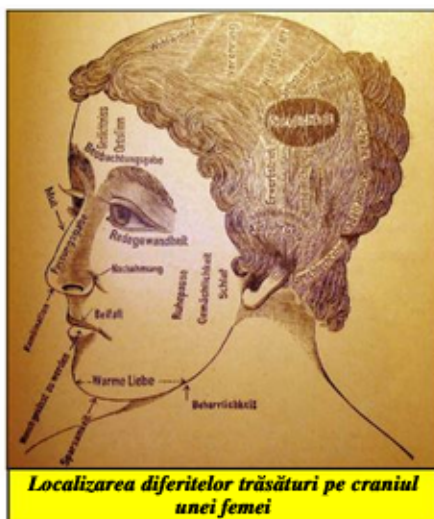
Ellen White alături de soț

Ideile lui Gall au ajuns să fie dezbătute și, uneori, chiar puse în practică de filosofi Karl Marx și Friedrich Engels. Într-o scrisoare, adresată lui Engels, și datată 21 februarie 1859, Marx nota: „Soția lui Schapper [socialistul german Karl Schapper, 1812-1870 – n.n.] a născut un băiat, și bătrânul imbecil, care se ocupă de frenologie, a descoperit acum că pruncul de șapte zile are un temperament sanguinocoleric“. Tot despre același personaj, într-o altă scrisoare,

adresată social-democratului Ludwig Kugelmann (1828-1902), din Londra, la 11 ianuarie 1868: „a declarat ieri, văzând fotografia soției dumitale [Gertrud Oppenheim, 1839-1920 – n.n.]: foarte spirituală! Vezi dar că frenologia nu este o artă lipsită de fundament, cum o consideră Hegel“.

La rândul său, Engels a povestit, în *Dialectica naturii*, cum a fost atras de experimentele la mare modă ale unui frenologist ambulant, Spencer Hall, la a cărui reprezentare din Manchester, din iarna lui 1843-1844, a și participat. „Era un șarlatan dintre cei mai obișnuiți, care cutreiera țara sub ocrotirea unor popi și făcea experiențe publice magneto-frenologice asupra unei tinere fete, pentru a demonstra existența lui Dumnezeu, nemurirea sufletului și falsitatea materialismului, propovăduit pe atunci de oweniști [susținătorii teoriei socialistului Robert Owen, 1771-1858 – n.n.] prin toate marile orașe. Tânăra era confundată într-un somn magnetic

și, de îndată ce operatorul atinge un anumit centru Gall de pe craniu, ea oferea publicului spectacolul unor gesturi și poze teatrale, menite să confirme activitatea centrului respectiv. În plus, bătrânul Hall îmbogățise geografia craniană a lui Gall cu o nouă insulă, Brataria, chiar în creștet, unde el descoperise un centru al adorației... Și, astfel, am început să ne interesăm, eu și un prieten, de asta și ni s-a pus la dispoziție, voluntar, un băiețuș dezghețat, de vreo 12 ani, ca su-

Localizarea diferitelor trăsături pe craniul unei femei

Ideile sale de bază se aflau în totală opoziție cu întreaga gândire a epocii: felul de a reacționa depindea doar de... conformația craniană. Cum fiecare abilitate a individului deținea un loc special (organ) în creier, dezvoltarea acestora determina forma finală atât a creierului, cât și a craniului. Și, astfel, suprafața putea fi interpretată ca o adevărată hartă a personalității și talentelor fiecăruia. „Citirea”, interpretarea hărții, se putea face, conform metodei inventate de Gall, printr-o ușoară atingere-palpare a craniului, căutând adânciturile și protuberanțele. Identificarea era facilitată de schema celor 27 de organe, sistematic localizate pe craniu, prin cercuri și pătrate.

La rândul lor, autoritățile religioase s-au revoltat: determinarea fiziologică se substituie moralei?! Curată blasfemie! – aveau să proclame stâlpii societății de sub ultimul împărat al Sfânt-

Colecția de craniuri a lui Gall
păstrată la Rollett Museum, Baden bei Wien

tului Imperiu Roman de Națiune Germană, Francisc al II-lea (1792-1806). Începând cu anul 1802, învățăturile lui Gall au fost interzise în imperiu, autorul lor fiind constrâns să ia calea exilului. Prin 1806, i-a fost supus consultației un adolescent, Jean François Champollion (1790-1832), despre ale cărui talente de copil-minune medicul vienez nu aflase nimic, dar, după palparea craniului, ar fi exclamat: „Ce lingvist strălucit!”.

Din 1807, Gall s-a stabilit la Paris, unde, cu toate că Academia i-a condamnat munca, considerând-o lipsită de spirit științific, a devenit una dintre cele mai interesante personalități, invitat de onoare la aproape toate cercurile și seratele intelectuale ale vremii. Printre pacienții și susținătorii săi s-au numărat figuri importante atât din domeniul artistic (Stendhal), filosofic (Auguste Comte), politic (Klemens von Metternich, pe atunci ambasadorul Austriei la Paris; Elie, duce de Decazes,

viitor premier, 1819-1820), cât și medical (doctorii François Broussais, 1772-1838, și Jean Nicolas Corvisart, 1755-1821). Din contra, Bonaparte l-a catalogat, dintru început, ca șarlatan.

In 1828 (la cinci ani după ce a reușit să fie ales membru străin al Academiei Regale Suedeză), tot la Paris, Franz Joseph Gall s-a stins din viață, lăsând însă în urmă o adevărată școală de organologi sau, după cum principalul său asistent, Johann Gaspar Spurzheim (1776-1832), va denumi mai târziu știința, de frenologii.

Dacă altădată au fost criticați și chiar interziși de autoritățile politice, odată cu reinstaurarea monarhiei lui Ludovic-Filip (1830-1848), frenologii au beneficiat de tot sprijinul uneia dintre cele mai importante figuri ale noului regim, filantropul Benjamin Nicolas Appert (1797-1847), devenit secretarul reginei Maria Amalia (1782-1866). În

Bernard Hollander,
psihiatru de origine vieneză,
stabilit la Londra...

... ilustrează pe propriul craniu
principiile frenologiei

Pastila de cuvinte

Monedele de origine turcă au fost numeroase în țările românești, mai frecvente, din motive istorice, în Țara Românească și în Moldova, mai puține în Transilvania. Pieseile otomane, cele mai multe din aur, s-au impus datorită relațiilor economice dintre Imperiul Otoman și țările românești. Cele mai numeroase atestări ale denumirilor acestor monede apar în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Bogate informații despre monedele turcești din toate timpurile se găsesc la Coman Lupu (în lucrarea Din istoricul numelor de monede în limba română).

NUME DE MONEDE DE ORIGINE TURCĂ

Academician MARIUS SALA

Acceaua era o monedă de aramă sau de argint emisă în Imperiul Otoman între 1360 și 1704; a circulat la noi în special în secolele al XV-lea și al XVI-lea. În turcă, termenul *akça* era un derivat de la *ak* „alb”, deci cuvântul însemna „albișor”. Ea valora o treime dintr-o para, fiind așadar echivalentă cu *asprul* (atestat la 1471). B.P. Hasdeu credea că *acce* este un cuvânt cuman, părere ce a fost corectată ulterior de Lazăr Șăineanu și de Emil Suciu. Cuvântul a circulat și în sârbă (*akèa*, *akèe*) și în maghiară (*akcsa*). În română, s-a întrebuițat și pentru denumirea monedei de aramă bătute de Ioan Vodă cel Cumplit la 1573, anul primei atestări a cuvântului *acce*. Este prima monedă din

istoria monetăriei românești având o legendă scrisă în limba română: *akce ghereghie Moldovei* „acce din monetăria Moldovei”. Cuvântul este reținut în dicționarul românger-german al lui H. Tiktin. Este singurul termen monetar de origine turcă atestat în secolul

al XVI-lea. După 1700, *acceaua* se devalorizează și, treptat, iese din uz.

Fundac era numele unei monede turcești de aur care a circulat în țările române în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. În turcă *funduk* înseamnă „alună”; i s-a dat acest nume

pentru că vechea monedă turcească avea pe margine ornamente imitând alunele. Numele a circulat și în alte limbi balcanice (albaneză, neogreacă, sârbă). Are și varianta *funduciu*, rar întâlnită.

Accea din vremea lui Ioan Vodă cel Cumplit (1572-1574)

Mangâr este un cuvânt explicat în dicționare prin „veche monedă divizionară turcească de aramă, care a circulat și în țările române și care valora un sfert de aspru”. În 1562, în Moldova, Despot Vodă

biect. Ne-a fost ușor să-i provocăm o stare hipnotică, fixându-l cu privirea sau făcându-i pase, apoi am descoperit că este ușor să îl facem să reproducă corelații între centri și mișcări...”

Și în spațiul românesc, frenologia a stârnit numeroase dezbateri. În numărul 23, din 1 februarie 1869, *Convorbirile literare* anunțau că Titu Maiorescu va ține, duminică, 9 februarie, o serie de „Prelecțiuni populare” cu tema: „Cercetări psihologice. Frenologie și Fisiognomie”.

În 1863, B.P. Hașdeu, în paginile revistei *Din Moldova*, a introdus, după cum au subliniat contemporanii, cele mai „revoluționare” mijloace de a cerceta și explica trecutul românesc. În „Portretul lui Vlad Vodă Dracul” a utilizat „fiziognomia și frenologia”. Conform principiilor acestora, fruntea mare trăda inteligența domnitorului; depărtarea dintre sprâncene și dunga verticală erau semnul „individualizării”; nasul arăta „voință puternică, agerimea minții unită cu o mare încredere în sine”; nările mari – semn de mari „patime”; buzele strânse – voință și cruzime unită cu dispreț. În ceea ce privea ochii, Hașdeu exclama: „Uitați-vă bine în ochii lui Țepeș; să nu știți nimica despre celelalte trăsături ale feței și să vă fie cu totul necunoscută biografia voievodului; ei bine! de pe singura aprofundare a acestor ochi, d-voastră ați putea renaște figura totală, precum Cuvier [Georges Cuvier, zoolog și paleontolog francez – n.n.] restaura o lume de pre un osemânt”.

„Declar că sistemul frenologic este mult mai bun decât toate celelalte sisteme, precum lumina electrică este mai bună decât cea a lămpii cu seu”

(William Gladstone, 1809-1898, om politic britanic).

Interesant este faptul că teoria și-a făcut loc și în cărțile de popularizare din spațiul românesc. În *Literatura populară română* a lui Moses Gaster și Nicolae Costin, apărută în 1883, este pomenită o așa-numită „Curioznică și înscurtă arătare celor ce iubesc a cerca vrednice învățături din Fiziognomie, tălmăcită după limba nemțească în cea rusească, cum și pe limba aciasta moldovenească de popa Mihai Strilbechi, Exarh din Mitropolia Iașului, 1785: Această carte stă asemenea în legătură cu cărțile de oracol. Dar are de scop de a cunoaște firea omenească, nu după întâmplări esterne, ci chiar după

forma ce au încheeturile și membrele trupului”.

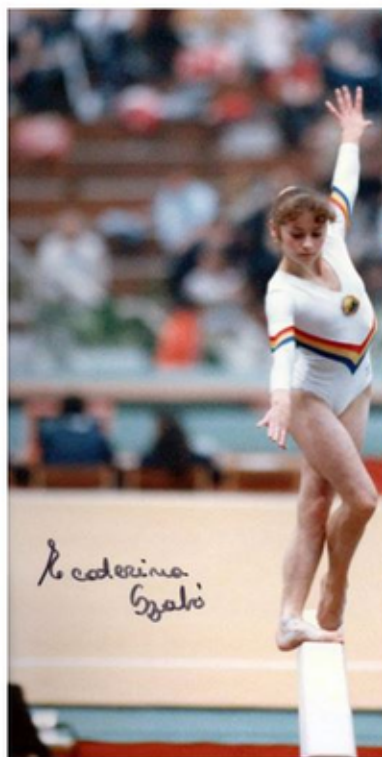
Câțiva ani mai târziu, în plin veac XX, o altă publicație, *Boabe de grâu*, nr. 11, din noiembrie 1933, în foiletonul intitulat *Cronicile Frusăliei*, unul dintre personaje, un avocat, își construia pledoaria, utilizând tehnici ale „frenologiei”, definindu-l pe acuzat „haimana, om al nopții”; „nu că fața sa ar avea semnele lombroziene [ale așa-numitului atavism criminal, vizibil, conform teoriei profesorului italian de medicină legală Cesare Lombroso, 1835-1909, pe chipul individului – n.n.], asta nu, dar obiceiurile lui de vagabond, de maniac, îi dovedesc firea. El e omul nopții, singuratecul mării, sufletul la poarta cimitirului...”.

Alexandru Balaci, în *Adevărul asupra mormântului lui Bălcescu*, publicat în *Revista Fundațiilor Regale*, nr. 8-9, august-septembrie 1947, pleda pentru posibila utilizare a frenologiei: „Cu un minimum de șanse, s-ar putea încerca poate pentru identificarea scheletului marelui patriot cercetări antropologice pe bază de frenologie, având în vedere conformația oarecum specifică a craniului lui Bălcescu”.

În ciuda unei serii importante de elemente moderne, frenologia este considerată astăzi un eșec, în special datorită ipotezei inițiale, referitoare la relația existentă dintre protuberanțele craniului și dezvoltarea țesutului cerebral. ■

Privindu-l în ochi pe Vlad Țepeș, credea Hașdeu, îi poți reface caracterul

GIMNASTA KATI SZABO ȘI SECURITATEA

POMPILIU CONSTANTIN

Ecaterina Szabo, așa cum este cunoscută de către români, a cucerit patru medalii de aur și una de argint la Jocurile Olimpice de la Los Angeles, din 1984. Este cea care a confirmat tradiția școlii de gimnastică din România și a demonstrat că perfecțiunea Nadiei Comăneci poate fi repetată. În spatele imaginii de eroină a României în perioada comunistă, stau mii de ore de muncă, un regim alimentar draconic și... zeci de pagini pe care Securitatea i le-a întocmit în cele două dosare de urmărire informativă.

Ecaterina Szabo este de etnie maghiară. S-a născut în comuna Zagon, din județul Covasna, în anul 1967, iar numele ei este Katalin Szabo. Prenumele i-a fost românizat încă de la primele competiții în care a obținut medalii. Regimul comunist ar fi vrut o cosmetizare radicală, Katalin Szabo să devină Ecaterina Sabău, însă familia sportivei nu a fost de acord să îi schimbe numele.

S-a mutat la Onești la o vârstă fragedă, departe de familie. Gimnastica a fost o șansă pentru ea, dar și pentru familie, pentru că odată ce un asemenea copil demonstra că era capabil de performanțe,

toate cheltuielile legate de educația și întreținerea lui reveneau statului român. Universul sportivei se limita la căminul în care locuia, sala de gimnastică și școală. Ca orice gimnastă, Kati Szabo era atent monitorizată. Pe lângă pedagogii însărcinați cu observarea sportivelor, Securitatea se preocupa de urmărirea acestora și a antrenorilor lor.

Kati Szabo a intrat în atenția Securității odată cu primele competiții internaționale, chiar dacă la primele întreceri de acest gen sportiva era doar un copil. Există teama că sportivele puteau fi răpite sau sabotate. Mai târziu, Kati Szabo este monitorizată de

Securitate, care se temea de o posibilă rămânere în străinătate. Un dosar catalogat „Strict secret” se deschidea, la data de 21 februarie 1981, cu un document care propunea ca gimnasta Ecaterina Szabo să fie luată în lucru „în cadrul supravegherii informative prioritare”.

Sportiva era ținută la distanță de familie, legătura ei cu lumea exterioară fiind limitată. În primul rând, Kati Szabo a trebuit să învețe limba română, pentru că în momentul în care începuse să practice gimnastica la Onești cunoștea doar limba maghiară.

Originea umilă a familiei era speculată de sistemul poli-

Avers și revers al unui mangâr moldovenesc...

... de la Despot-Vodă (1561-1563)

a emis diverse monede, dintre care una copiază *mangârul* turcesc (forma din turcă a cuvântului este *mangýr*). Cuvântul românesc are forma *mângâr* (la Mihail Moxa, autorul *Cronograției Țării Românești*, cea mai veche atestare – 1620) și variantele *mangher*, *mângar*, *mângâr*. Se păstrează în expresii ca *a da mangârul cel de apoi* sau *a da mangârul popii* „a muri”. Coman Lupu explică aceste construcții prin faptul că slujba de înmormântare era plătită preoților în *mangâri*, iar când aceștia s-au devalorizat și au încetat să mai circule, slujba se plătea prin *orți*, numele unei monede de valoare mică, de origine poloneză sau germană (*Ort*), expresia devenind *a da ortul popii*.

Para înseamnă „monedă turcească mică, de argint, care a circulat și în țările române, a cărei valoare era egală cu a patruzecia parte dintr-un piastru [numit și leu

turcesc]; prin extensie, unitate monetară divizionară (bătută în țările române) a cărei valoare era egală cu trei bani și cu a patruzecia parte dintr-un leu nou (introdus în 1867), ca sinonim al denumirii oficiale *ban*“. Avea deci sensul „ban (de valoare mică), monedă (măruntă), sfanț, centimă, fir-firic“. Prima atestare a cuvântului datează din 1700 și este larg folosit: apare la scriitorii clasici (A. Pann, I. Creangă, V. Alecsandri). A circulat în expresii ca *de trei* (sau *de două*) *parale* „fără nicio valoare“, *ca o para* „fără discuție, clar, evident“, *a nu avea (nicio) para* (*chioară* sau *frântă* sau *deac*) „a nu avea bani, a fi sărac“, *a nu(-i mai) face (pie-lea) nici două parale* „a nu avea (nicio) valoare, a nu fi bun (de nimic)“, *a lega para-ua cu zece noduri* „a fi foarte zgârcit“, *a lua (pe cineva) la trei parale* „a cere socoteală pentru ce a făcut, a lua la întrebări; a certa, a(-i)

trage cuiva un perdaf“, *a face (pe cineva) de trei* (sau *de două*) *parale* „a certa aspru; a face (pe cineva) de rușine, a-l face de răsul lumii“, *parale bune* „bani mulți“, *a (nu) face parale(le)* „a (nu) avea valoare, a (nu) fi de (niciun) preț“, *a ști câte parale face (cineva)* „a fi bine lămurit în ceea ce privește capacitatea, meritele mediocre ale cuiva“, *a nu ști* (sau *a nu vedea*) *câte parale face sfanțul* „a nu prețui (ceva sau pe cineva) la timpul potrivit“. Etimonul termenului este turcescul *para*, cuvânt răspândit în toate limbile balcanice (albaneză, bulgară, macedoneană, neogreacă, dialectele aromân și meglenoromân) și în maghiară. Are numeroase derivate: *părălușă*, *părăluță*, *părăuță*, *părălet*, *părălâc*, *părălesc* „care se face în bani, în numerar“, *părălește* „în bani, în numerar“, *a părăli* „a jecmăni (de bani)“, *a paralui* „a-i merge bine“.

(Va urma)

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Din rubrica „Știați că...” a ziarului Informația Bucureștiului aflăm că orașul are o suprafață de 24.600 ha, iar cu comunele subordonate, 92.000 ha; la 1 ianuarie 1963, populația feminină a orașului reprezintă 52,4% din total, iar cea masculină 47,6%; la fiecare 4,3 locuitori, unul este elev sau student.

Un interval relativ liniștit, dacă nu ar fi apărut în Scânteia din 23 noiembrie, pe prima pagină, comunicatul care anunța asasinarea președintelui Kennedy, în ziua de 22 noiembrie, în orașul Dallas. Ca să rămânem în același domeniu, s-a convenit ridicarea la rangul de ambasadă a legațiilor României și Franței.

Este sfârșit de an, este „Luna cadourilor”. Peste tot întâlnești reclame care glăsuiesc astfel: „Sănătate, bună dispoziție... dând copiilor dulciuri!”. Un puști stă în picioare pe o cutie cu dropsuri, iar în mâini ține o ciocolată cu lapte și o cutie cu jeleuri. Cofetăria „Scala” a fost renovată și redeschisă. Fosta bombonerie a devenit „gospodina” (prima de acest fel) pentru desfacerea semi-preparatelor de cofetărie și patiserie și a prăjiturilor de casă, creme cu arome variate, ambalate în pahare cerate, frișcă, băuturi fine și diferite bomboane fine în cutii fantezii. Cofetăriile „Scala” și „Albina” transportă acasă comenzi de minim 30 lei, care se primesc între 8-21. La 12 decembrie se deschide marele magazin „Muzica”, de pe Calea Victoriei. Cumpărătorii se pot așeza în comode fotolii negre, prevăzute cu difuzoare încorporate, și asculta discul ales, înainte să se decidă dacă îl cumpără. Din 15 decembrie se pun în vânzare 180.000 de brazi. La 22 decembrie începe vacanța de iarnă. S-au amenajat „Orășele ale copiilor” în Piața Republicii, la Palatul Pionierilor, la Halele Obor și în cartierul Bucureștii Noi.

Prima ninsoare cade în Capitală abia la 8 decembrie. Luna noiembrie a avut temperaturi anormal de

calde, fiind considerată cea mai călduroasă din ultimii 112 ani. Duminică, 17 noiembrie, s-au înregistrat 28° C la umbră.

La sfârșit de an, ne părăsesc trei artiști: actorul Teatrului „C.I. Nottara” Nicolae Sireteanu, artist emerit, la 6 noiembrie; actorul Alexandru Critico, la 14 decembrie, și compozitorul Paul Constantinescu, la 20 decembrie.

La 7 decembrie ia ființă Institutul de studii sud-est europene, sub direcția prof. univ. Mihai Berza. Are patru secții: istorie și arheologie;

limbi și literaturi; etnografie, folclor și artă; economie, sociologie, drept. Peste două săptămâni, la 21 decembrie, la Casa Oamenilor de Știință, s-a constituit Comitetul pentru studii sud-est europene din R.P.R. Este format din 20 persoane. Din conducere fac parte: academicienii Tudor Vianu, președinte de onoare, Emil Condurachi, președinte, prof. univ. Mihai Berza și Mihai Pop, vicepreședinți, Virgil Căndea, secretar general.

În S.U.A. a apărut, în cadrul seriei „Columbia Lomax”, cu imprimări din folclorul popoarelor, un disc antologic de muzică populară românească (aproximativ 60 minute de înregistrare). Este inclus într-un album cu explicații științifice și ilustrații și cuprinde 34 piese muzicale selecționate din colecțiile

**Bradul înălțat
în „Orășelul copiilor”
din Piața Republicii**

tic, se căutau sportive pentru care gimnastica să fie singura cale de reușită în plan social. Viața personală a sportivei era foarte bine cunoscută de Securitate, care a urmărit dacă gimnasta Kati Szabo mai ținea legătura cu soții Karoly, considerați dușmani ai poporului după plecarea lor în Statele Unite. O scurtă perioadă gimnasta lucrase sub conducerea lor, iar originea maghiară a sportivei ar fi putut să îi apropie.

Descori în dosarul său se preciza că sportiva discuta destul de puțin cu familia în limba maghiară. Principiile și tehnica operativă folosite erau cele clasice. Familia și persoanele apropiate sportivei erau catalogate drept grupul din „secuime”.

Declarațiile și orice gen de interviuri erau impuse sportivilor de regimul politic. Învățau dinainte cât și cui să mulțumească, prin răspunsuri standard. Orice abatere minoră era motiv de anchetă pentru Securitate. Kati Szabo a fost în centrul unui mic scandal în 1983, când în aeroportul din Copenhaga a acordat un interviu revistei *World Gymnastics*, fără acordul angajatorului de la Securitate, dar cu aprobarea lui Nicolae Vieru, secretarul general al Federației de Gimnastică. Securitatea a amplificat acest caz, tocmai pentru a nu pierde niciun moment controlul asupra situației, mai ales în condițiile în care tot mai mulți sportivi rămăneau în străinătate.

Înainte Jocurilor Olimpice din 1984, Kati Szabo a fost supusă unei urmăririi informative intensive, pentru a evita rămânerea ei în străinătate. În acest sens au fost mobilizate trei surse cu nume de cod „Nanu Aurel”, „Sălceanu Ion” și „Floarea”. Raportul a evi-

dențiat faptul că sportiva nu are vicii și preocupări care să constituie motive de îngrijorare. În fișa personală întocmită la 3 mai 1984, se preciza că Ecaterina Szabo impresiona prin „rezistența fizică și psihică”, iar pe baza analizei comportamentului sportivei, locotenent-colonelul Dumitru Iovan propunea avizul pozitiv pentru deplasarea la Los Angeles.

Deși lucrurile păreau să meargă normal pentru Kati Szabo, într-o telegramă urgentă din 8 iulie 1984 transmisă de Securitatea Huncdoara către Ministerul de Interne din București, Direcția I, se propunea retragerea avizului de plecare în S.U.A. pentru Ecaterina Szabo la Jocurile Olimpice de la Los Angeles, pentru că bunicul acesteia, Bela Koreh, din Zagon, le-ar fi spus unor apropiați că nepoata lui va rămâne în S.U.A. dacă ajunge acolo și că va fi ajutat de Bela Karoly. În cele din urmă, valoarea sportivei a cântărit mai mult decât aceste zvonuri, care au fost verificate în detaliu de către Securitate.

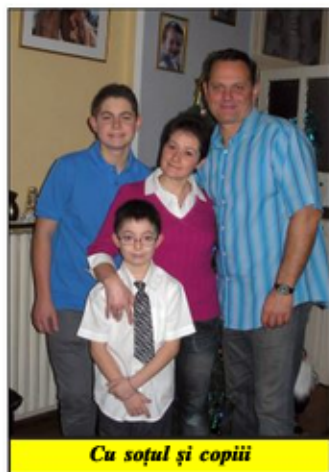
Jocurile Olimpice de la Los Angeles au fost momentul de apogeu pentru ea. Pe lângă cele cinci medalii, ca și Nadia Comăneci, Ecaterina Szabo a atins perfecțiunea sportivă și a primit note de 10. „Trăiesc cea mai mare bucurie din cariera mea sportivă”, spunea după concursul pe echipe Kati Szabo, pe care o mai așteptau și alte victorii, însă în competițiile individuale. A urmat un argint la individual compus, unde a pierdut în fața americancei Mary-Lou Retton, și alte trei medalii de aur pe aparate.

Într-un raport al Securității din 24 noiembrie 1984 se preciza că „gimnasta este în atenția multor organizații,

asociații, cluburi și persoane din străinătate, cu intenții directe sau indirecte de racolare și influențare”. În acest context, ofițerul de Securitate cerea măsuri speciale în privința sportivei și o urmărire permanentă în străinătate.

La data de 10 februarie 1987, primise aviz negativ pentru plecarea în Belgia, dar s-a revenit asupra acestei decizii. Un alt motiv de îngrijorare era că în decembrie 1986, sora ei se stabilise în S.U.A.. Se specula că „sportiva intenționează să găsească un prilej pentru a participa în mai a.c., la o aniversare în familia surorii sale din S.U.A.”.

Organele de Securitate erau îngrijorate de numărul scrisorilor primite de Kati Szabo, de admirație și chiar de dragoste. Ca și în cazul Nadiei Comăneci, gimnasta era privită ca un bun național, iar protecția ei față de influențele exterioare era considerată o prioritate. Astfel, într-un raport din aceeași zi de 10 februarie 1987 se menționa că mai mulți străini au venit în România pentru a încerca să ia legătura cu Kati Szabo, dar „s-a acționat de fiecare dată cu rezultate pozitive pe linia apărării și protecției sportivei”. ■

Cu soțul și copiii

sintezei și generalizării științifice“.

Recent, librăriile din Capitală au fost aprovizionate cu noi articole de papetărie: tocul din material plastic, cu peniță de stilou, cu care se pot scrie 350 cuvinte după ce este muiat o dată în cerneală; rigla aritmetică școlară din material plastic, cu care, pe cele două cadrane se pot efectua cele patru operații aritmetice; bețișoare colorate în pungi de plastic, pentru socotelile școlarilor mici.

La Gara de Nord s-a creat un serviciu de dispecerat care distribuie locurile de cazare în hotelurile din București. Problema este că trebuie să te prezinți dimineața la ora 05.00, ca să obții un bon de cazare. De ce? Pentru că la acea oră sosesc primele trenuri în Capitală și toate camerele libere se distribuie atunci. Călătorul care sosește mai târziu, cu trenul sau avionul, are toate șansele să nu mai găsească un bon de cazare. Mai mult, dacă un călător își găsește singur cameră la un hotel pentru noaptea respectivă, nu i se dă bon de cazare pentru ziua următoare, ci trebuie să se prezinte la dispecerat a doua zi de dimineață, la ora 05.00, ca să obțină camera de hotel pentru încă o noapte.

Peste drum de Institutul Politehnic, pe Calea Griviței, au început lucrările de construcție pentru un nou hotel cu 10 niveluri (subsol, parter, mezanin și șapte etaje), cu o capacitate de cazare de 504 persoane. Au început lucrările de extindere la Athénée Palace. Noua clădire va avea 7 etaje, parter și două subsoluri. Va oferi spații de cazare pentru 250 persoane. Se extinde și Institutul de Arhitectură „Ion Mincu“, cu o clădire nouă, cu o suprafață de 2.000 m².

La 13 noiembrie se dispută prima manșă a meciului dintre Dinamo București și Real Madrid. Din minutul 3, spaniolii au condus cu 1-0. Ruiz a

șutat de la 30 m și Datcu a primit un gol parabil. Probabil l-a jenat soarele. „Inexplicabil este faptul că antrenorii nu socotesc necesar să ia măsuri ca portarii să poarte apărătoare împotriva luminii soarelui, fie șapcă sau un simplu cozoroc.“ Meciul s-a încheiat cu scorul de 3-1. În returul jucat la 18 decembrie, Real Madrid câștigă cu 5-3 și se califică pentru sferturile de finală ale Cupei Campionilor Europeni, în care va întâlni pe

deținătoarea trofeului, A.C. Milan. Să mai amintim că Florin Gheorghiu devine campion mondial la juniori la șah.

Luni, 30 decembrie, în prezența conducerii superioare de partid și de stat, are loc inaugurarea „Monumentului eroilor luptei pentru libertatea poporului și a patriei, pentru socialism“.

La sfârșitul lunii decembrie, în „Orășelul Copiilor“ din Obor este expusă balena „Goliath“. Are 22 m și cântărește 17 t. A fost conservată intactă pe baza unor procedee speciale. Biletele se vând la casele special amenajate.

„Scoața calendarului vechi pe care o arunci la coș, becul pe care îl stingi pentru o secundă la miezul nopții, nu sunt o pauză, nu sunt un timp mort, nu sunt nicio încheiere măcar. În pământ, sămânța nu cunoaște răgaz și timpi morți; sub zăpadă, în inima lutului, marea operă a încolțirii se continuă treptat, fără odihnă. În păduri, sub scoața lucioasă de gheață, prinsă în teaca gerului, seva urcă în trupul copacilor și încă un inel se adaugă pe

mosorul trunchiului cu multe inele“ – scrie Lucia Demetrius, în *România liberă*, din 30 decembrie.

Să încheiem pe un ton mai vesel, cu ajutorul unui text din același ziar, din ziua următoare, cu titlul *Toastul unui pisălog*: „Tovarăși, din păcate noaptea de Anul Nou nu ține decât o singură noapte și asta, s-o recunoaștem deschis, fiindcă n-am depus suficiente eforturi!“

La Mulți Ani! ■

Un personaj pitoresc al galeriei giuleștene: Tudorică, trompetistul

Institutului de Etnografie și Folclor al Academiei R.P.R.

Vineri seara, 15 noiembrie, la Sala Palatului – a fost premiera de gală a filmului *Tudor*. Au participat: Gheorghe Gheorghiu-Dej, Gheorghe Apostol, Emil Bodnăraș, Petre Borilă, Nicolae Ceaușescu, Chivu Stoica, Alexandru Drăghici, Ion Gheorghe Maurer, Leonte Răutu, Ștefan Voitec. Scenariul era semnat de Mihnea Gheorghiu. În distribuție: Emanoil Petruț, George Vrăca, Lica Gheorghiu, Alexandru Giugaru, Geo Barton, Fory Etterle, Olga Tudorache, Amza Pellea, Ion Besoiu, Ion Dichiseanu. Regia Lucian Bratu. Analizând filmul, cronicarul scrie despre rolul interpretat de Lica Gheorghiu: „Din nou pe genericul unui film de evocare istorică (după *Lupeni '29*, unde a susținut rolul principal), Lica Gheorghiu probează sensibilitate și pricepere artistică, devotându-se de astă dată cu convingere și pasiune unui rol de mai mică întindere. Îndrăgostindu-se de Tudor, tânăra boieroică Aristița Glogoveanu, apăsată de un trai lănced, capătă în interpretarea actriței distincția gingașă și pură a aspirațiilor sufletești neîmplinite ale eroinei.” Personajul și povestea fuseseră inventate pentru a-i crea fiicei lui Dej un nou rol.

Cinematografia continua cu seria filmelor istorice. La 7 decembrie, pe platourile Centrului cinematografic Buftea s-a dat primul tur de manivelă la filmul *Neamul Șoimăreștilor*. În distribuție: Ilarion Ciobanu, George Calboreanu, Ștefan Ciubotărașu, Dina Cocea, Colea Răutu, Amza Pellea. Regia era semnată de Mircea Drăgan.

La Studioul I.A.T.C. „I.L. Caragiale” se repetă piesa *Steaua fără nume*, la clasa maestrului Costache Antoniu, în următoarea distribuție: Virgil Ogășanu, Monica Ghiuță, Ștefan Radof. Alternativ vor apărea Ion Cara-

Coperta revistei Flacăra prezintă personajele principale din filmul Tudor

mitru și Ilinca Tomoroveanu, care joacă și într-un film în regia lui Victor Iliu.

La Sala Palatului a concertat Dalida. Nu a interpretat, și pentru că O.S.T.A. nu a dovedit destulă exigență, mai multe piese noi, dar a reușit să cucerească prețuirea publicului român.

Prezentând un spectacol de varietăți difuzat duminică de televiziune, comentatoarea scrie: „Tălmăcirea în românește a unor cântece străine poate fi uneori folositoare. Dar un cântec din care aflăm că «mândrii flăcăi» vor să-i dea inima lui... Mary Lou ni se pare bizar. Mergând pe același drum s-ar putea ajunge în

viitor, în spiritul unor combinații de aceeași factură, la o tălmăcire în stilul: «Te-am văzut pe calul sur/ Ciau, ciau, bade, mon amour»“. Era o problemă mai generală. În traduceri filmelor străine care rulează apar diferite perle. Astfel, la filmul *La răspântie* în loc de „s-au ivit zorii“, traducerea sună „se zorește de ziuă“. În filmul polonez pentru copii apare formularea: „Am pierdut un ciubotel“.

Măști, 19 noiembrie, ora 09.00. Seminar la Istoria modernă a României, grupa 361, anul III, Facultatea de Istorie. Subiectul în dezbatere, cu lector universitar Ion Șendrulescu: *Revoluția de la 1848 în Transilvania*. Studentul Aurelian Gica vorbește cu multă elocință, Dragoș Stelian, la fel, chiar dacă se mai ajută de caietul de notițe. La sfârșitul seminarului, Ion Șendrulescu le reproșează: „Mă mir cum unii dintre studenți nu-și dau osteneala să studieze o disciplină pe care mai târziu o vor profesa.“ Reporterul prezent în sala de seminar ține să precizeze: „Osteneală își dau, tovarășe lector. Dar prea puțină. Fiindcă nu reușesc să se ridice încă de pe treapta pur informativă a «reportajului» istoric pe aceea superioară a

Lidia Jiga, un nume de care copiii din urmă cu '50 ani își mai aduc, probabil, aminte: dressoarea Circului de Stat din București

Telex Telex Telex Telex Telex

JEAN MOULIN, PICTORUL

Jean Moulin, artist, prefect, membru al Rezistenței este titlul unei cărți nou apărute la editura pariziană Tallandier. Semnat de Christine Levisse-Touzé și Dominique Veillon, volumul, de aproape 200 de pagini, continuă un demers din urmă cu trei ani, dar nu al acelorași autori. În 2010 cititorii îndrăgostiți de istoria celui de Al Doilea Război

Mondial au putut afla, după mai bine de 70 de ani, aspecte necunoscute din biografia primului președinte al Consiliului Național al Rezistenței, mâna dreaptă a lui De Gaulle. Jean Moulin (născut în 1899), a fost parașutat în 1942 în Franța, cu misiunea primită de la generalul De Gaulle de a unifica mișcarea de rezistență. Trădat, arestat de Gestapo (în iunie 1943), a fost torturat, apoi ucis în timpul transferării în Germania. În 1964 rămășițele pământești i-au fost depuse la Pantheon.

Cartea din 2010 poartă titlul *Jean Moulin. Profesia? Pictor* (cu aluzie la răspunsul dat de rezistent călăului Barbie în timpul interogatoriilor nesfârșite) și prezintă aproape 100 de ilustrații dintre cele 600 realizate de Moulin sub pseudonimul Romanin, înainte de război. „Dacă marea istorie a Rezistenței – scriu Christine Levisse-Touzé și Dominique Veillon – este bine cunoscută francezilor, parcursul de viață al protagoniștilor acestei epoci, uneori surprinzător, rămâne încă de scris. Se știe ce a făcut unul sau altul în teribilele ani 1940-1944, dar adesea se ignoră cum au devenit ei ceea ce au fost.” Iată că Moulin, înainte de a fi erou, a fost un desenator de succes, un provincial sosit în Capitală, devenit parizian și fascinat de oraș, care frecventa asiduu saloanele, mediile artistice, tinerele doamne. Observa viața cu un ochi lacom și ironic, dar fără răutate. Timp în care desena neobosit, în acest spirit al observației, și-și publica crochiurile în *Gringoire*, ziarul cel mai de dreapta. N-a renunțat la această primă vocație decât la insistența tatălui, neliniștit de drumul ales de fiu, care, i se părea părintelui, nu-l duce nicăieri.

MĂRIREA ȘI DECĂDEREA HÂRTOGĂRIEI

În Statele Unite au început să apară lucrări istorice care tratează istoria munților de hârtii creați de structurile birocratice ale secolului al XX-lea, informează *The New York Times*. Aproximativ din ce în ce mai promișă a birocrăției electronice, a documentelor create și păstrate exclusiv în spațiul virtual face necesară o astfel de retrospectivă. Istoricul Ben Kafka, de la New York University, a publicat de curând lucrarea *Demonul scrisului: puterile și eșecurile hârtogăriei*, în care tratează istoria birocrăției moderne, începând de la Revoluția Franceză și *Declarația drepturilor omului*, care le dădea cetățenilor dreptul de a verifica activitatea guvernamentală. Rezultatul a fost o producție colosală de documente oficiale, dar și situații hilare, precum povestea unui danez din 1923, silit să își întrerupă călătoria până la momentul în care i-a crescut la loc mustața pe care o purta în fotografia pașaportului.

Daniel Ellsberg, analistul care a transmis presei „Dosarele Pentagon”

Pe de altă parte, avalanșa mijloacelor de multiplicare a hârtiilor oficiale a dat mai multă putere cetățenilor, în acest sens fiind celebru cazul „Dosarelor Pentagon” din 1971. Istoria secretă a războiului din Vietnam, scrisă de colaboratori ai secretarului pentru Apărare McNamara, a fost multiplicată cu ajutorul xeroxului și pusă la dispoziția *The New York Times*, care a început să publice ample extrase, dezvăluind diferența uriașă dintre ce se întâmpla pe front și declarațiile politicienilor. Publicarea acestor dosare secrete ar fi putut fi blocată de guvernul federal, însă senatorul Mike Gravel le-a introdus în Congresul S.U.A. și ele au devenit astfel parte a domeniului public.

SITUAȚIA EMIGRAȚIEI ROMÂNE

Iată alte pagini din ampla analiză a situației refugiaților români după Al Doilea Război Mondial, intitulată Raport asupra aspectului actual al emigrației și asistenței refugiaților români, document păstrat dactilografiat în limba română, în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Am început publicarea textului în Magazin istoric, nr. 5/2012, și adresăm obișnuitele mulțumiri doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru această posibilitate.

Tot prin munca voluntară, în iunie 1950 se pun bazele unei cantine, într-un bunker din imediata apropiere a căminului. Cantina da gratuit sau la preț de 7 schillingi pe zi masa (la prânz și seara) pentru românii refugiați în Salzburg.

Misiunea are trei reprezentanți regionali: a) domnul Mihail Spătaru în Linz (zona U.S.A.), în locul domnului Ion Emilian, devenit secretarul (consilierul) cultural al misiunii; b) domnul Nicolae Marinescu în Innsbruck (zona franceză); c) domnul avocat Anton Terneș în Graz (zona britanică).

Misiunea Română Unită pentru Austria a lucrat în strânsă colaborare cu Comitetul de Asistență pentru români, delegația pentru Austria, formând împreună un Consiliu de Asistență, urmărind să coordoneze întreaga acțiune de asistență a refugiaților noștri din această țară. Din acest Consiliu au făcut parte:

a) Din partea Misiunii Române Unite din Austria: părintele dr. Florian Müller, domnul căpitan Valter Popan și domnul Tului Basiu (pe atunci administratorul căminului, iar azi în aceeași funcțiune la Madrid, pe lângă Misiunea Vaticanului din Spania).

b) Din partea Comitetului de Asistență a Românilor domnul maior Gheorghe Croitoru, delegatul pentru Austria, domnul căpitan Ion Băilă (azi emigrat în Canada) și domnul avocat Gheorghe Florescu.

Colaborarea a început în februarie 1950 și a durat circa șase luni.

O acțiune demnă de remarcat a fost întreprinsă în toamna 1950 de către toate organizațiile și asociațiile românești din Austria, la îndemnul Misiunii, și anume: Misiunea Română Unită pentru Austria, Delegația pentru Austria a Comitetului de Asistență a Românilor, Asociația Creștină a

Românilor din Austria Superioară, Comitetul Român Salzburg, Serviciul Social de la Innsbruck și Asociația Studenților Români Uniți de la Graz, care au făcut un apel către toate organizațiile de asistență străine și românești pentru a veni în ajutorul refugiaților români din Austria, ce urma să rămână fără asistență după încetarea activității Organizației Internaționale a Refugiaților, scadentă în octombrie 1950 (dar care apoi s-a prelungit cu un an). Este singura activitate comună cunoscută a tuturor organizațiilor dintr-o țară, în folosul refugiaților români.

Misiunea mai întreține și o grădiniță de copii la Ebelsberg Linz, Camp 115, unde asista 70 copii ai refugiaților români. De asemenea, acorda 54 burse lunare pentru studenți, din fonduri provenite de la Misiunea Vaticanului pentru Germania.

Ialtă acțiune însemnată a Misiunii Unite Române din Austria este cea desfășurată direct de către părintele dr. Florian Müller în vara 1951, pentru aprobarea și obținerea reasezării a 400 refugiați români în Spania, între cari mulți studenți, dintre care pentru unii s-au obținut burse în diferitele colegii catolice din această țară. Această acțiune este o reală contribuție la programul de reasezare a refugiaților români, având în plus avantajul că acești 400 români vor avea sprijinul Misiunii și în Spania, în vederea adaptării lor în condițiuni optime în noua lor țară adoptivă.

Acțiunea Misiunii Române Unite din Austria este un viu exemplu de cât de mult se poate realiza în timp relativ scurt, pe un teren atât de spinos ca acela al înțelegerii și colaborării în aceste vremuri cruciale.

(Va urma)

DIALOG CU CITITORII

Urăm tuturor cititorilor și colaboratorilor, colegilor tipografi un An Nou cu bucurii și sănătate. La Mulți Ani!

GENEALOGIA UNEI FAMILII ARGEȘENE

Am stat mult în cumpănă dacă să vă scriu sau nu, **își începe misiva domnul VASILE GH. BUMBENECI**, deoarece fiind un interes personal am renunțat să vă încarc pe dumneavoastră cu problemele mele.

Distinsul cercetător Virgil Căndea a afirmat că dascălii Dimitrie și Radu Lăngescu au avut un rol în stabilirea finală a textului Bibliei de la 1688.

Constantin Lăngescu a donat un teren în 1767, pe care a fost ridicat schitul Ulița din județul Muscel, în prezent în comuna Bălilești, fostă Poienița până în 1968, teren pe care și astăzi noi îl numim „dania bisericii”. Stan Lăngescu din comuna Golești (Vulpari) Argeș a vândut bunicului meu Bumbeneci Ion (iță), ginerele său, un teren în nordul satului Ulița.

Întrebările la care caut răspunsuri: Cine au fost Lăngeștii, cu pământuri în Muscel? De unde provin Lăngeștii, din ce localitate? Este vreo legătură între numele lor și comuna Lăngești din județul Argeș?

Din informațiile mele Ștefan Cărlănuș din Ulița a avut o „ocolniță”, act care marca hotarele satești, scrisă pe piele de iepure în chirilică. Alexandru (Sandu) Cărlănuș a vândut-o unui cumpărător pe la jumătatea secolului XX. În această „ocolniță” erau multe informații despre Lăngești, ulițeni și despre pământurile lor. A

fost tradusă și publicată această „ocolniță”? Unde găsesc informații despre conținutul ei?

Sunt un descendent al Lăngeștilor, strănepotul lui Stan Lăngescu, cel care a vândut bunicului meu Bumbeneci Ion (Ioniță, Niță) pământ în Ulița cu actul de vânzare nr. 3414/1900 iulie 19, transcris în Registrul de transcriptiuni sub nr. 1221/19 iulie 1900. Acest Bumbeneci Ion a luptat în 1912 și 1916-1918 cu gradul de caporal, ca gornist, și a fost decorat de două ori cu „Baretele Carpaților” – ambele decorații le-a înrămat și păstrat tatăl meu cu multă grijă și venerație. De asemenea, păstrez goarna cu care bunicul meu a sunat multe atacuri și retrageri.

Publicăm întrebările cititorului nostru cu speranța că va putea afla răspuns la ele.

ȘI MARII ISTORICI GREȘESC

În articolul Stenograma discuției dintre regele Mihai și mareșalul Antonescu 23 august 1944 am arătat în mod greșit că o variantă a acestei stenograme a fost publicată de revista Time din 11 septembrie 1947. În realitate, articolul care cuprindea stenograma în discuție a fost publicat la 1 septembrie 1947, în revista menționată. Am fost induși în eroare de lucrarea istoricului francez Jacques de Launay, Mari decizii ale celui de-Al Doilea Război Mondial. **Îi mulțumim pe această cale domnului Tudor Vișan-Miu pentru semnalarea greșelii.**

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcăneanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 287, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

DIMITRE ONCIUL (1856-1923)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											

ORIZONTAL: 1) Localitate, în județul Suceava, unde la 27 noiembrie se naște viitorul mare istoric – De proporții. 2) Oraș, azi în Ucraina, unde a făcut o parte din studiile universitare – Înscrise în veac! 3) Inimă de corb! – Verbul ce se potrivește ideii susținute și de istoric, de unitate națională. 4) 1 Decembrie 1918 a rămas ca un... al întregirii neamului românesc – Un simplu capriciu. 5) Așa cum poate să fie socotită existența noastră pe pământ – Primele apărute la timp! 6. Abur în grai popular – Introducere în istorie! – Perene! 7) Vechi documente pe care istoricul le-a studiat cu mare atenție (sg.) – Curtea de..., unul dintre locurile unde istoricul a făcut cercetări arheologice. 8) Venit de la centru! – Dumnealor – Încheie un contract! 9) În 1905 Dimitre

Onciul devine membru al ... Române. 10) Bună la inimă! – Mijloc de influență! – Îmbrăcăminte caracteristică unui popor, unei regiuni. 11) În lucrarea *Originile Principatelor Române* (1899) istoricul susține ideea ..., alături de cea a unității poporului român.

VERTICAL: 1) Dimitre Onciul a întemeiat critică în istoriografia română – Este considerat specialist în istoria ... Mediu (neart.). 2) Joc popular românesc executat la lăsatul-secului – Una dintre lucrările sale vizează domnia lui Alexandru cel ... – Primele în natură! 3) Repere! – Istoricul a combătut cu argumente ... migrației medievale a românilor din Peninsula Balcanică emisă de unii istorici, printre care și Robert Roesler. 4) Măsura vârstei sau a vechimii unui lucru – Inimă de patriot! – Clipe nesfârșite! 5) Partea exterioară a roții unui vehicul (pl.) – Tuci. 6) Dimitrie Onciul pentru *Titlul lui Mircea cel Bătrân și posesiunile sale* (pl.) – Elaborate științific și argumentate în scrierile istoricului. 7) A rezolva repede și definitiv un conflict. 8) Capitala europeană unde Dimitre Onciul face studii universitare – Bază de lansare. 9) Sunt bogați, în fond! – Petre Ghica – Ciot ce se taie! 10) Puse pe cai – Consemnarea istorică a timpului (pl.). 11) Inimă de cătană! – Așa cum este azi istoricul alături de alți români vestiți (pl.)

Dicționar: ABOR, TERC

Pavel TOTOLICI

**Radio
România
București fm**

[98,3 FM]

Pake Protopopescu și Banca Națională a României	– Țigău D.-L.	1(550)	18
Salonul muzical al Elencei Oteteleşanu	– Zeletin C.D.	3(552)	66
Contemporană			
Fabrica de hârtie „Letea” în Primul Război Mondial	– Adochiței L.	10(559)	75
Un personaj controversat: Richard Wurmbrand	– Aldescu-Aldea G.	7(556)	63
Cum au început operațiunile valutare speciale	– Aldescu-Aldea G.	11(560)	39
Sfârșitul torpilorului „Smeul”	– Atanasiu-Croitoru A.	3(552)	60
Onoarea de a fi aviator român	– Avram V.	1(550)	46
O zi grea pe frontul de Est	– Avram V.	4(553)	36
Infern deasupra Ploieștiului	– Avram V., Armă A.	7(556)	15
		8(557)	66
Avionul „Vlaicu III” a zburat	– Avram V.	11(560)	28
Securitatea, instrument al dictaturii	– Banu F.	4(553)	31
Din culisele operațiunilor valutare ale Securității	– Banu F.	7(556)	24
		8(557)	54
Securitatea și zborul „Cocorilor” peste Cortina de Fier	– Banu L.	10(559)	46
Povestea aurului de la Tismana	– Birău Gh.	10(559)	7
Grigori Kotovski: și bandit, și revoluționar	– Bistreanu I.	1(550)	21
Din culisele diplomației secrete ruse în România	– Bistreanu I.	3(552)	9
135 de ani de relații diplomatice româno-ruse	– Bistreanu I.	10(559)	15
Radioul, o tribună nouă un nou amvon și o nouă scenă	– Bîțfoi D. L.	11(560)	11
1918. Reforma agrară în Basarabia	– Budișteanu Z.	6(555)	14
Arcul de Triumf	– Buiumaci C.-P.	12(561)	14
Poveste din cartierul Primăverii	– Bunaciu D.	6(555)	22
Protocolul de la Sankt Petersburg, așteptări și deziluzii	– Cain D.	6(555)	33
Operația „Parasutist”. Participantul pe care l-am cunoscut	– Cazacu M.	8(557)	15
Pater Paulus Weinschrott, călugărul martir	– Călin C.	3(552)	80
Gala Galaction în mrejele politicii	– Chefani-Pătrașcu S.	2(551)	20
Un secol într-o cutie de chibrituri	– Chiș A.-L.	1(550)	30
Frânturi de suferință	– Ciobanu-Fotino S.	2(551)	17
România interbelică în fotografiile lui Iosif Berman	– Ciubotaru Ș.	9(558)	31
Mănăstirea de maici Tabăra, destin sub soviete	– Condaticova L.	6(555)	10
Primul abecedar cu grafie latină din Basarabia	– Constantin A.	6(555)	13
Scurta viață a unui ziar	– Constantin P.-N.	2(551)	82
Iolanda Balaș, problemă de stat	– Constantin P.-N.	5(554)	76
Gimnasta Kati Szabo și Securitatea	– Constantin P.-N.	12(561)	82
Statele Unite și cheștiunea Basarabiei	– Cook B.	1(550)	38
Mari contracte ale lui Nicolae Malaxa	– Damian G.	5(554)	38
O șansă ratată: colaborarea româno-britanică în industria de armament	– Damian G.	8(557)	25
1980. Istoriografia română sub lupa unor cancelarii europene	– Damian G., Pițigoi A.	9(558)	28
Stenograma discuției dintre regele Mihai și mareșalul Antonescu, 23 august 1944	– Damian G.	11(560)	21
Sălișteanul Picu Pătruț	– Dădărlat N.	4(553)	73
O bibliotecă bizantină în inima Bucureștiului	– Dincă L.	7(556)	20
Bătălia de la Nasiriyah	– Dobrițoiu R.	12(561)	41
Ce i-am spus lui Oleg Kalugin	– Dorobanțu V.	5(554)	49
Correspondență fierbinte: Dej-Hrușciiov	– Dragomir E.	12(561)	50
Incident la reședința ambasadorului român la Tokyo	– Dumitru Fulger V.	2(551)	28
Petre Ș. Năsturel în scrisori	– Gain B.	3(552)	19
Societatea Română de Radiodifuziune în dosarele C.N.S.A.S.	– Gherman E.	11(560)	16
Previziuni ignorate	– Golopenția A.	4(553)	15
Profețiile lui Traian Vuia	– Homescu R.	3(552)	15
Serviciul „D”	– Ilinca A.,		
	– Bejenaru L.M.	1(550)	56
	– Ionescu A.S.	10(559)	30
Magistrul (Paul Cernovodeanu)			
Iuliu Maniu: „Să mă ducă de la casă până la mormânt patru flăcăi din sat!”	– Ionescu-Gură N.	4(553)	26
28 aprilie 1971 – Reînhumarea osemintelor lui Ion Mihalache	– Ionescu-Gură N.	5(554)	20
Învățămintul secundar din Basarabia după Marea Unire	– Lazăr T.D.	3(552)	37
Generalul Presan corespundează cu Lenin	– Lazăr T.D.	11(560)	70
Un hobby al regelui Ferdinand: botanica	– Manoliu L.	9(558)	57
Vladimir Ghika, un sfânt din fire	– Mareș N.	9(558)	40
1 Decembrie prin ochii mass media	– Matei A.	12(561)	10
O nouă ctitorie la Tismana	– Matei D.	10(559)	5
Observațiile astronomice ale lui Ghika-Comănești	– Misăilă L., Stavinschi M.	11(560)	85
Mărturie despre scufundarea distrugătorului „Moskva”	– Moșneagu M.	8(557)	20
Profesorul Radu Florescu	– Mușețeanu C.	12(561)	66
Academia de Studii Economice din București, centenară	– Năstase P., Roșca I.-Gh.	5(554)	33
Petre Sergescu – Marya Kastarska	– Nicolescu B.	12(561)	29
Biserica catolică din România la mijlocul anilor '50	– Oprea C.	4(553)	57
Atașați militari retrași de la post	– Opreș P.	3(552)	78

SUMARUL SUMARELOR, 2013

Istoria României

Veche

Sansalas, un preot străromân	– Donciu R.	9(558)	82
Situl neolitic de la Turdaș	– Luca S.A.	1(550)	15
Prima fortificație documentată in situ din România	– Luca S.A.	3(552)	50
Enigmele unui fragment ceramic	– Luca S.A.	6(555)	27
Zsolia von Torma și situl arheologic de la Turdaș	– Luca S.A.	9(558)	43

Medie

Negru vodă. Un voevod român la începuturile Țării Românești	– Cazacu M.	2(551)	11
De ce nu mănâncă românii carne de cal	– Cazacu M.	4(553)	44
„Capul ce se pleacă, sabia nu-l taie“	– Cazacu M.	5(554)	15
		6(555)	48
Fata care s-a făcut băiat și a trăit o sută de ani	– Cazacu M.	9(558)	19
		10(559)	42
		11(560)	42
Piața Unirii, inima Clujului	– Chiș A.-L.	8(557)	31
Revolte studenților brașoveni	– Damian G.	7(556)	74
Detronarea lui Gabriel Bathory prin ochii căpitanului Andreas Hegyes	– Damian G.	10(559)	19
Frescele de la Curtea de Argeș la Muzeul Național de Istorie a României	– Gheorghită R., – Mărășoiu A.	2(551)	31
Cetatea nouă a Romanului	– Grumuș S.	1(550)	64
Petru I la Iași	– Iorga N.	10(559)	14
Saan	– Jakovlevic R.	9(558)	37
Să stai la nevoie domnului, cu cinste ieste...	– Manea N.	1(550)	50
Slujitorii. Un univers marginal în Moldova secolului al XVII-lea	– Manea N.	7(556)	42
		8(557)	81
Român și România	– Pop I.-A.	12(561)	5
Biserica de lemn din satul Lipia	– Rățoi F.G.	10(559)	62
Istoria între cercetare și suferință	– Țurcanu I.	1(550)	33

Modernă

Cartea familiei noastre	– Casassovici H.	9(558)	25
		10(559)	66
		11(560)	55
Cum se îmbrăcău clujenii altădată	– Chiș A.-L.	3(552)	30
Diplomatul Xue Fucheng și însemnările lui despre România	– Ding Chao	10(559)	33
		11(560)	47
Cum erau îngrijiți copiii în Transilvania?	– Dumănescu L.	5(554)	52
România acum 100 de ani	– Filitti G.	1(550)	71
		3(552)	51
		5(554)	57
		7(556)	59
		9(558)	53
		11(560)	61
Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori	– Filitti G.	2(551)	66
		4(553)	40
		6(555)	42
		8(557)	45
		10(559)	50
		12(561)	68
Copii de boieri la pension	– Iacob D.D.	8(557)	59
Căsătorii, divorțuri și aventuri galante în vremuri de tranziție	– Ionescu A.-S.	3(552)	26
		4(553)	53
		5(554)	71
		5(554)	46
Franz Joseph Sulzer despre muzica românească	– Ionescu I.		
„Pentru o Românie liberă oricând, oricum, cu oricine, contra oricui“	– Isărescu M.	11(560)	6
Spitale pentru săraci și infirmi	– Livadă-Cadeschi L.	2(551)	38
Pierre Loti în vizită la regina Elisabeta	– Manoliu L.	1(550)	83
Brățienii și ctitoriile României moderne	– Noica N.	7(556)	11
Familia Racoviță în pictura lui Theodor Aman	– Rezeanu P.	3(552)	55
Comisia Mixtă a Prutului	– Smeu Th.	4(553)	17
Spionaj și contraspionaj la 1877	– Spănu A.	5(554)	78
Aghiuță, 150 de ani de la apariție	– Tabacu J.	11(560)	36

ISTORIE UNIVERSALĂ

Veche

Mesagerii sufletului Huaxia	– Budura A.E.	4(553)	5
Fengshui	– Budura A. E.	7(556)	82
Edictul de la Milano, „Certificatul de naștere” al creștinismului	– Duțu M.	3(552)	5
A existat procesul lui Iisus?	– Duțu M.	8(557)	11
Ofir, țara de aur	– Gavrilă C.	9(558)	87
Barbarii de la rășărit de Eufrat, Parții văzuți de romani	– Gregoratti L.	6(555)	66

Medie

Medjimurie	– Andrei I.G.	9(558)	79
Jimmu Tenno, întemeietorul Imperiului Soarelui Răsare	– Bujoreanu M.	4(553)	85
Sfânta Coroană a Ungarici, de la cadou împărătesc la fundament constituțional	– Damian G.	3(552)	22
Eleonora de Aquitania, regina nesupusă	– Dolghin F.	6(555)	38
Marginalii. O istorie fără sfârșit	– Dragomir C. T.	2(551)	33
Majapahit, o talasocrație medievală	– Ionescu V.	1(550)	66
Povestea brodată a unui război	– Ionescu V.	4(553)	21
Babur, împăratul literat	– Ionescu V.	9(558)	48
Gerhard Mercator și „Proiecția” sa	– Ionescu V.	11(560)	73
Helsinki, fiul Balticii	– Klinge M., Kolbe L.	7(556)	66
Un joc cu o istorie îndelungată	– Mihalcea D.	7(556)	85
Sărbătorile de iarnă la popoarele nordice	– Pițigoi D.	12(561)	23
Un cavaler mereu pe drumuri, Filip cel Îndrăzneț	– Stănescu-Stanciu T.	3(552)	86
Pocahontas, personajul din spatele animației	– Stănescu-Stanciu T.	3(553)	74
Italia de Nord, ținutul vrăjitoarelor	– Stănescu-Stanciu T.	11(560)	88
Complot împotriva Papei Leon al X-lea	– Șenchea C.	12(561)	56

Modernă

Bitter suedez vechi de 150 de ani	– Adam C., Lazăr T. D.	1(550)	62
Saga testamentului lui Petru cel Mare	– Bistoreanu I.	5(554)	10
„Secreturile” lui Petru cel Mare	– Cazacu M.	12(561)	60
Regele-sergent	– Dolghin F.	10(549)	27
Perceperea și reprezentarea timpului în istorie	– Dragomir C.T.	7(556)	33
		8(557)	33
Contribuția cehilor la făurirea statului modern bulgar	– Ionescu A. I.	7(556)	29
		8(557)	49
„Fraților noștri de pe Orange și Vaal”	– Ittu G.	3(552)	69
Metroul londonez 150 de ani	– Mihalcea D.	10(559)	85
Bradul de Crăciun. O istorie de 700 de ani	– Mihalcea D.	12(561)	15
Al optulea atentat	– Nanu-Porojan M.	5(554)	82
Un cneaz-adjectiv: Grigorii Aleksandrovici Potiomkin	– Rotaru V.	7(556)	51
Povestea unor victime inocente	– Stănescu-Stanciu T.	1(550)	87
O capodoperă a mozaicului în Insula Torcello	– Stoicescu E.	8(557)	75

Contemporană

Arhipelagul Brioni	– Andrei I. G.	2(551)	78
Globe-trotterul Pan Deming	– Budura A.E.	10(559)	37
Porecla în renume: „Coloana a cincea”	– Dolghin F.	1(550)	76
Porecla în renume: „Sparanghelii lui Rommel”	– Dolghin F.	3(552)	84
Unt contra lingurițe de argint	– Dolghin F.	7(556)	77
Academia rusă se reformează	– Dolghin F.	9(558)	11
Nadejda Plevițkaia, privighetoarea din Kursk	– Dolghin F.	11(560)	24
25 decembrie... fără Crăciun!	– Dolghin F.	12(561)	19
Sfârșitul lumii, spaima care ne guvernează	– Dragomir C.T.	11(560)	33
		12(561)	38
Bătăliile de la Stalingrad	– Dumitru A.G.	1(550)	41
		2(551)	70
Heliodor Pika, ofițer, patriot, diplomat cehoslovac, un prieten al României	– Horakova J.	5(554)	5
Sir James H. Jeans și sfârșitul Universului	– Ionescu D.	2(551)	25
Un Titulescu al Estoniei: Zigfrids Anna Meierovics	– Jekabsons E.	5(554)	29
Cucerirea statului	– Manvell R., Fraenkel H.	11(560)	66
Cronici exclusive din Geneva, iulie 1955	– Marquez G. G.	12(561)	33
Liderii sovietici și reunificarea germană	– Narinski M.	2(551)	5
		3(552)	40
		4(553)	66
„Ich bin ein Berliner”	– Sandu L.	6(555)	18

Palada, nu Coandă	– Otu P.	2(551)	46
Societatea „Bucureștii vechi“	– Panait I.P.	9(558)	14
Satul Florica, un cămin pentru refugiații greci	– Patelakis A.	8(557)	37
Foreign Office despre Basarabia și tezaurul de la Moscova	– Pițigoi Al.	10(559)	11
Emigrația rusă și ucraineană în România interbelică	– Pocorschi M.	2(551)	53
De veghe între val și văzduh	– Pocorschi M.	9(558)	75
Planul Valev a fost doar un pretext	– Pokivailova T.-A.	12(561)	45
Limba noastră	– Pop I.-A.	6(555)	5
Cultura națională și specificul național	– Pop I.-A.	9(558)	5
Atenție la praguri!	– Popescu I.	1(550)	27
Creșterea copilului: trepte, praguri și hotare simbolice	– Popescu I.	4(553)	33
Fabricarea „științifică” a poporului moldovenesc	– Prisac L.	3(552)	33
		4(553)	48
De ce a lipsit generalul Ion Antonescu de la comemorarea lui Nicolae Iorga?	– Râpeanu V.	9(558)	33
Criza greco-turcă (1919) și criza renană (1936).	– Retegan M.	1(550)	5
Reacții românești			
A fost odată ca niciodată	– Roșu G.	2(551)	75
		4(553)	78
		6(555)	52
		8(557)	29
		10(559)	63
		12(561)	26
Drumul de fier de la Scorțaru Nou	– Sachelarie C.	1(550)	91
Pastila de cuvinte	– Sala M.	1(550)	54
		2(551)	62
		3(552)	58
		4(553)	72
		5(554)	61
		6(555)	58
		7(556)	56
		8(557)	64
		9(558)	63
		10(559)	60
		11(560)	80
		12(561)	80
Călătorie prin România anului 1939	– Sidler J.	10(559)	56
Însemnări rapide despre identitatea românească	– Simion E.	7(556)	5
		8(557)	5
Serviciul de informații al Frontului Renașterii Naționale	– Spănu A.	3(552)	74
AIESEE 50 ani	– Theodorescu R.	6(555)	30
Elena Ceaușescu cere coroana reginei Maria	– Urdea D.	11(560)	31
Apărarea antiaeriană a orașului Ploiești	– Vasile L.	8(557)	71
„Complotul vânătorilor de munte”, o farsă judiciară	– Vasilescu C.	8(557)	41
		9(558)	59
Războiul clandestin al Tratatului de la Varșovia contra României		4(553)	10
	– Watts L.L.	5(554)	24
Kadar nu dorea să se certe cu Ceaușescu în cinci minute	– Wellmann L.	4(553)	80
„Și rugbyul are dreptul la viață“	– Zamfir C.	10(559)	23
În București, acum 50 ani		2(551)	89
		4(553)	89
		6(555)	71
		8(557)	90
		10(559)	88
		12(561)	84
Documente românești la Hoover Institution	–	1(550)	93
		2(551)	93
		3(552)	93
		4(553)	93
		5(554)	92
		6(555)	74
		7(556)	93
		8(557)	93
		9(558)	93
		10(559)	93
		11(560)	93
		12(561)	87
Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”: Aurul în istoria băncilor centrale	– M. Isărescu,		
	– E. Constantinescu,		
	– N. Anastasiu, B. Costache,		
	– N. Manca, C. Păunescu,		
	– I. Bisteanu, Ș. Ciochinăru,		
	– V. Vierța, Gh. Birău,		
	– C. Ciornei, L. Croitoru	6(555)	77

CONTENTS (Romanian History) B. Șt. Delavrancea The danger that masses revolt against politicians who do not understand the requirements of the times ● I.A. Pop Since when we call ourselves „român“ and the country „România“ ● A. Matei The way mass media reflects the National day (December 1st) and how it contribute to create the commemorative atmosphere ● C.P. Buiumaci The story of the Triumphal Arch ● G. Roșu once upon a time: Christmas traditions ● B. Nicolescu The love story between Petre Sergescu and Marya Kasterska ● R. Dobrițoiu The first battle for the Romanian Army after WWII: Nasiriyah, May 14th-15th 2004 ● T.A. Pokivailova Why did the Romanians reacted so violently against Valev's paper concerning the expansion of economic collaboration among states ● E. Dragomir March-June 1963, letters exchanged between Hrusciov and Gheorghiu-Dej and the conflict concerning the hydropower complex from Porțile de Fier ● M. Cazacu Gas bombs used by the Russians in the 18th century are mentioned only in the Romanian chronicles ● C. Mușețeanu Radu Florescu, the historian, as I knew him ● G. Filitti Letters from former days: the fear generated by the 1945 agrarian reform ● M. Sala Turkish coin names ● P. Constantin Ekaterina Szabo, the gymnast, in the Securitatea files ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXLIV). The situation of the Romanian exile

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Б. Штефэнеску-Делавранча Настоящая угроза: возможность восстания народных масс против политиков, непонимающих требования дня ● И.А. Поп С каких пор существуют слова «румын» и «Румыния» ● А. Матей Как отражают СМИ национальный день 1 Декабря и как они участвуют в подготовке празднования ● К.П. Буюмач История Триумфальной Арки ● Дж. Рошу Жили-были: рождественские обычаи ● Б. Николеску Любовный роман: Петре Серджеску-Мария Кастерска ● Р. Добрицою Насирия, первая боевая задача Румынской Армии после Второй Мировой Войны (14-15 мая 2004) ● Т.А. Покивайлова Почему так резко отреагировали румыны на статью профессора Валева в связи с расширением межгосударственного экономического сотрудничества ● Е. Драгомир Переписка Георгиу-Деж-Хрущёв (март-июнь 1963) и конфликт по поводу Железных Ворот ● М. Казаку Отравляющие боевые вещества, применяемые русскими в 18 в., отмечены только в румынских летописях ● К. Мушецеану Историк Раду Флореску, так как я его помню ● Дж. Филиitti Былые письма: страх вызван земельной реформой 1945 г. ● М. Сала Наименования монет турецкого происхождения ● П. Константин Гимнастка Екатерина Сабо в делах Секуритате ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Румынские документы в Гуверском Институте (CXLIV). Положение румынской эмиграции

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi“ S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 5,50

Începuturile cenzurate ale televiziunii	– Stănescu-Stanciu T.	2(551)	83
De când mergem la supermarket?	– Stănescu-Stanciu T.	5(554)	86
Un mariaj cu ... năbădăi	– Stănescu-Stanciu T.	7(556)	46
Insurecția din Varșovia în patru întrebări și răspunsuri	– Stănescu-Stanciu T.	8(557)	86
Antonio de Oliveira Salazar, dictatorul profesor	– Stănescu-Stanciu T.	10(559)	79
Frenologia, un domeniu despre care se discută din nou	– Stănescu-Stanciu T.	12(561)	76
Robert Ley, stăpânul muncitorimii germane	– Ștefan Ch.	1(550)	78
Albert Speer, managerul disperării	– Ștefan Ch.	9(558)	70
Slujitorii Maiestății Sale, care nu... există	– Troncotă C., Matei D.	2(551)	58
		3(552)	46
		4(553)	60
		5(554)	66
		6(555)	54
		7(556)	70
		8(557)	77
		9(558)	66
		10(559)	71
		11(560)	76
		12(561)	72
Juan Carlos al Spaniei	– Vădeanu A.	1(550)	10
		2(551)	42

Cuvinte din bătrâni

Magistratura și politica	– Xenii C.	1(550)	4
Politica și șoselele	–	2(551)	4
Lupta moldovenilor pentru drepturi	– Mateevici A.	3(552)	4
Românul și automatul	– Călinescu G.	4(553)	4
Răspunderea		5(554)	4
Tăranul, păstrătorul graiului strămoșesc	– Rebreanu L.	6(555)	4
Ca la noi la nimeni	– Rădulescu-Motru C.	7(556)	4
Satul și boicotul istoriei	– Blaga L.	8(557)	4
Unde sunt școlile de altădată	– Călinescu G.	9(558)	4
Obsesia statalității și consecințele ei	– Ornea Z.	10(559)	4
Dreptatea	– Creția P.	11(560)	4
Mizeria, un dascăl periculos	– Ștefănescu-Delavrancea B.	12(561)	4

Interviurile noastre

Cu Ștefan S. Gorovei în căutarea strămoșilor	– Dolghin F.	7(556)	37
Integrala manuscriselor Cantemir	– Matei D.	5(554)	43

Eveniment

O nouă întâlnire a istoricilor români și ruși	– Buga V.	4(553)	83
Goya, cronicar de război	– Burcea C.	3(552)	91
Virgil Cândea. Mărturii românești peste hotare	– Feodorov I.	2(551)	51
O expoziție despre Gulag în inima Europei	– Gogun A.	11(560)	52
Colocviile Putnei, ediția a XIII-a	– Gorovei Ș. S.	6(555)	60
Istorie comună româno-poloneză	– Matei D.	1(550)	75
Internetul, deja teatru de război?	– Matei D.	5(554)	91
Premiile Fundației Culturale Magazin Istoric	– Matei D.	7(556)	89
9 mai la Roșiorii de Vede	– Matei D.	7(556)	91
Vila Oromolu renaște	– Matei D.	7(556)	92
Ministerul zidurilor	– Matei D.	2(551)	87
Vasile Stroescu din nou în Parlamentul României	– Matei D.	5(554)	63
Centenarul celui de-al doilea război balcanic. Masă rotundă	– Otu P.	11(560)	82
Apeducte din Portugalia	– Popa S.	1(550)	32
Despre Herești, ultima oară...	– Roșu G.	2(551)	75

Academician Dan Berindei 90 de ani	–	11(560)	
Telex		2(551)	
		3(552)	
		4(553)	
		5(554)	
		9(558)	
		10(559)	
		11(560)	
		12(561)	

